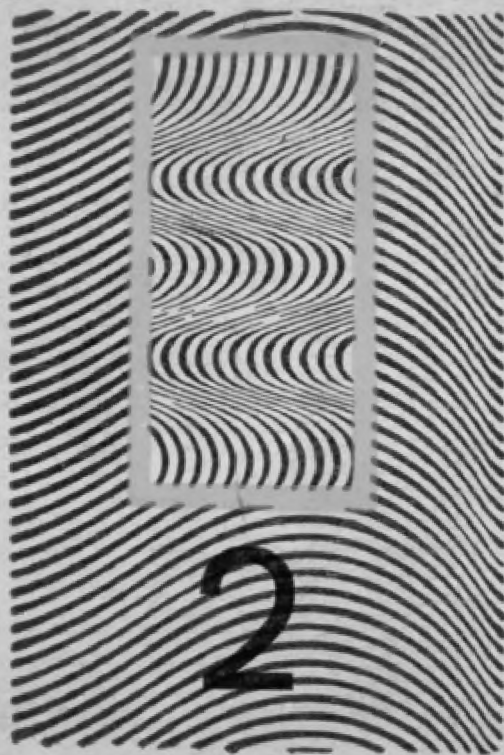

P. 17
17V

Revistă

A

UNIUNII SCRITORILOR

O RIZONT

Redactor șef. : Al. Jebeleanu

Red. șef. adj. : Anghel Dumbrăveanu

ILIE MADUȚA

*

Aniversare

Ce cuget nalt într-insul se-ntetește.
În glia-ntunecată pune zeul
solar mari fulgere de somn
și vîntură corăbii lungi de nouri.
Scintelietoarele orașe-n boarea
văzduhului se arcuiesc albastre,
iar turnurile zveltelor uzine
se-nalță lin în zodia puterii.
Dar oamenii? Cu umerii-n noianul
unei lumini, al unui tînăr aer
ce limpede vibrează cu vulturii —
cu fețele în pietre prețioase.
Și toate — gîndul rodnic le primește,
le-ntemeiază viu, le-așează aripi
prin anii — lespezi de granit și jaruri.

*

Dimineață solară

Ca un scut innegurat
ziua se-nalță din mare,
între sulile de argint,
între corurile biruitoare.

Fescărușii în larg trec cu
plasa luminilor desfășurată
peste veghea patriei, peste
temple de vis și durată.

Statornică marea plescăiește,
vîntul pulsează în ore,
șera își mută-n zenit
vipăile-i tricolore.

CERTITUDINI LIRICE

Poetului vremii noastre, în sufletul căruia se reflectă cu atita intensitate zbuciumul precipitat de presimțire al unei noi civilizații umane, i se ivește, chiar în febra creației, momentul confruntării eului său și-u limitelor lui cu sensul existenței tuturor. Nu-i vorba aici, numai-decît de idealul unei vieți sau de descoperirea unei chemări, cît de conștiința perisabilității și de insignifianța individului în fața unui destin colectiv. Dezaxat de spaîma de neant a filozofiei existențialiste și de psihoza dez-mășului și a contradicțiilor antagonice din așa numita societate de con-sum, artistul burghez își ratează forțele de creație, îmbrățișînd, ca un Hamlet al tuturor flecărelilor, năluca dopată a absurdului. Fără certitudi-ne interioară, creația artistului contemporan nu va putea exprima nici fiorul invizibilului sau al inefabilului, fără de care nu există nici artă adevărată.

Pentru poetul care trăiește în societatea noastră, în condițiile inte-meterii socialismului, momentul hotărîtor pentru destinul artei sale este cel al ieșirii din cochilia îngustă a eului liric, clipa expansiunii către obiec-tivele precise urmărite de o colectivitate puternic organizată. Nu există creator în societatea noastră care să nu fi ajuns să-și confrunte fețele dinlăuntru ale propriilor năzuințe, sentimente și concepții de viață înaintea certitudinii întruchipate în partid și lupta lui pentru un viitor mereu mai bun în luptă și viață.

Partidul, lumină călăuzitoare de 50 de ani, se simte prezent în lite-ratura țării noastre, ca și în scrierile unor poeți de toate virstele cu uce-nicia începută și reîncepută în Timișoara, cum sint, nu numai cei ce scriu azi, ci și debutanții interbelici: Ion Stoia Udrea, Grigore Popiți, Zoltan Franyó, Franz Liebhard, Karoly Endre, Iozef Meliusz, Constantin Miu-Lerca, Ion Bănușă, Adam Anavi, George Drumur, Petru Vintilă, Al. Jebe-leanu și alții.

Activitatea literară desfășurată, bunăoară, la revista și editura Vreera, poemul Cîntecul uzinei publicat acolo alături de alte versuri și idei pro-gresiste, a constituit o cheazășie timpurie pentru bănășeni că se poate scrie literatură angajată politic de remarcabilă valoare estetică.

Lirica timișoreană de azi, credincioasă luptei partidului, oglindește, prin realizările artistice ale celor mai inzestrate condeie ale ei, mentali-tatea sănătoasă a scriitorului deplin angajat față de idealurile societății socialiste, față de mersul înainte al omenirii. Partidul este simțit adînc în conștiința și sensibilitatea lirică a poezîlor timișoreni, atit în mod îndi-rect prin concepția de viață, ideile și viziunea poezîlor lor, cît și în mod direct, mărturisit, fie ca o descoperire în propria trăire subiectivă, fie în diferite reprezentări simbolice. Poezii timișoreni au mai făcut, adesea, elogiul realizărilor inițiate de partid, au evocat eroii clasei muncitoare, au

însăilat portrete ale activiștilor de partid, chipul comunistului sau chiar au pledat pentru o mai activă participare cetățenească.

Dintre cele mai interesante și mai realizate versuri ale poezilor lirice, descoperirea semnificației profunde pe care o are forța și lumina partidului, devenită certitudine pentru Al. Jebeleanu, convins totuși că nenumărate „virtuți sau însușiri amorfe zac într-ale noastre firii”, este exprimată simplu și senin :

Partidul se-oglindește-n fiecare,
Cum necuprinsul se răsfrânge-n mare.

Pentru Anghel Dumbrăveanu, poetul care afirmă că își închină toate cîntecele lui luminii și vremii sale „în care oamenii cresc mai frumoși”, pentru a cînta partidul, adică forța ce dă sens avîntului nostru :

E necesar un cîntec vertical,
Cu o columnă de flăcări nestînse,
Sau larg ca un cer de epopee ;
Un cîntec ca un poliedru cu infinite oglinzi
În care oamenii să se regăsească oricînd.

Numai un asemenea cîntec ar putea să cuprindă „toate vocile pămîntului meu”, în toate clipele fericite și sfioase ale bucuriilor.

Cutremurat de amintirea focului de iad ce mistuise o lume a trecutului mult încercat, Zoltan Franyó consideră întîlnirea cu partidul, chiar la vîrsta-i înaintată, Sărbătoarea a Învierii. căci pentru idealu-i de umanitate, acesta se-nalță în zări ca :

Un tinăr sol, ce-n ochi de foc răsfrînge
A Lumii Noi mărețe arătări,
Și innurile vieții-nalță liturghie
Ca Omenirea-n om deplin să-nvie !

Mai puțin mișcat de un ideal etic, cît e pătruns de miracolul creșterii interioare a propriei valori, tinărul Lucian Bureriu se zmulge cu încinare din inerția orgoliului de sine, fiindcă :

Trupul meu a descoperit o materie
Sensibilă, de harfă și de liră, și de orgă,
Care se lasă transfigurată de imensități,
Mai presus de ele,
O materie a iubirii întretăiată de aștri aprinși
De oglinzi rotitoare trimișindu-și ecouri.

Această materie nouă îl multiplică „în fiecare ipostază a lumii care-o transformă”, pentru că inima sa e un nucleu comunist.

Un caracter de Autobiografie are mărturisirea transformării psihologice în întîlnirea sa cu partidul la Damian Ureche :

Pentru lumina nouă statornicită-n țară
Am scos munții din adînc
Să-î cunoască munții de-afară.
Apoi într-o seară tîrzie
Pădurile m-au petrecut pină la tipografie,
Ele s-au întors, și eu am rămas
Cu munții și apele-n glas.

Intruchipat simbolic, partidul „părinte dătător de viață“, pentru Adam Anavi, care e profesor, bate în inima copiilor, căci :

*Ca un cîntat de păsări, la fel și corul lor
Aripile-și ridică în toată țara-n zbor.
Cînd sapă vreo grădină, cu zimbete pe guri,
Ei patriei, în straturi, sădesc, cu pomi, păduri.
Cînd răsfoiesc vreo carte, în pagini, ei văd bine
Cum se deschid noi mine, cum cresc, înalt, uzine.*

Livezile tinere ale generațiilor de mîine reprezintă simbolic și pentru George Drumur forțele de creație ale partidului, viața nebiruită ale cărei înălțări se ridică robuste, deși nu-s împlinite complet.

*Anii limpezi își ascund paloarea
Rotunjind încete anotimpuri, —
Crengile se-ntind și pipăie prin timpuri
Jocul fructelor dorite, floarea . . .*

Coloană în august, exprimînd elanul înfinit al vrerilor noastre, Traian Dorgoșan își imaginează îndrumătorul idealurilor noastre :

*Dublată coloană-n rotundul albastru
Un astru
la capăt, la capăt,
un astru ;
adincule-nalt
din zenitul înalt
ești naltul adînc
din nadirul cellalt ;
mesteacăn cu sevă de vise-n tulpină
cu umbra răsfrîntă în noi, pe retină,
minune ce-ți sapi rădăcina rotată
în vîrsta-mplinirilor noastre, bogată.*

Făcînd elogiul realizărilor inițiate și dăruite de partid oamenilor acestei țări aflate în continuu avînt creator, poezii timișoreni exprimă, fiecare în stilul și viziunea lui, un sentiment plenar de mîndrie și recunoștință, așa cum Pe străzile Reșiței l-a avut Al. Jebeleanu :

*Cînd pășesc pe străzile orașului brodate cu fier și cu schele
Pe care primăvara, cuceritoare, aruncă stropi cu senin.
Oamenii Reșiței alunecă, grăbiți, prin anotimpul crud
Fîlfîindu-și șepcile în fața dimineții blajine,
În sufletul lor eu aud
Pulsul covîrșitoarei uzine.*

Aspectele noi ale satelor se oglindesc în versurile lui Hans Kehrer (Crește satul, Marginca satului, Desecare) sau, în contrast cu amintirile dureroase ale trecutului, în versurile lui Constantin Miu-Lerca (Două sate, două lumi) care nu-și poate învinge admirația, încercînd să descrie aspectele noi întîlnite.

La Constanța, poetul Anavi evocă umbra lui Ovidiu pentru a-i arăta cât de strălucite sînt acum malurile mării blestemate odinioară de cel exilat.

Pe Argeș, Anghel Dumbrăveanu înalță o Legendă a Hidrocentralei, vibrând, ca în această Laudă patriei, de revelația faptului că :

... Apele spun
Morfeme albastre pentru ceasul de împliniri
Al pământului meu. E o sete de timp
Și-o chemare a sevelor, e un dor
Necuprins de certitudinii în spațiul
Baladelor noi și harfele sint amețite
De neliniști stelare sub aura fărți.

Tematica liricii cetățenești ridică fiecărui poet contemporan probleme serioase de construcție literară, de selecție a materialului de transfigurare artistică, de stil și de inventivitate. Poetul trebuie, exigent cu arta sa, să se exprime pe sine transpunându-și sentimentele patriotice și convingerile sale politice într-o nouă ipostază, de vibrație estetică, dar în același timp, el nu poate să nesocotească nici într-un fel cerințele meșteșugului și al vocației sale de creator original, profund și măiestrit. Dintr-un asemenea examen interior artistul cerebralizează inspirația, o strunește cu luciditate, însă nu renunță la idealurile de totdeauna ale aptitudinilor sale artistice. Heluarea unor teme cunoscute presupune o grijă în plus pentru originalitatea expresiei, căci rareori tematica inedită contribuie direct la descoperirea modalităților noi de exprimare, iar valoarea artistică nu depinde exclusiv de subiectul sau de tema aleasă — adevăr de care, din păcate, nu s-a ținut întotdeauna seama.

Din punctul acesta de vedere, e de remarcat că în lirica timișoreană evenimentele din Februarie 1933, moartea lui Filimon Sîrbu, munca pe șantier, semnificația lui August și alte motive de creație des cintate de poezii epocii noastre au răsunat, cel puțin cu un timbru de originalitate a comunicării, sub semnăturile lui Al. Jebeleanu, Anghel Dumbrăveanu, George Suru, Franz Liebhard, Damian Ureche, Marcel Turcu, Nicolae Dolingă.

Înseși problemele cele mai grave ale existenței atât de efemere a omului pe pământ, văzute în lumina nouă a convingerii partinice îi dă poetului de limbă sîrbă Vladimir Ciocov posibilitatea să surprindă cu sugestia versurilor sale o undă de consolare, transmisă și în traducere. Lumina veșniciei dă sufletului său și clipei schimbătoare, scurtei sale zile, cuprinsul unui veac, căci :

O lume nouă crește cu mine dimpreună
Și timpul care trece clădește Viitorul !
Eu nu sînt nici întiul,
Și nici cel de pe urmă,
Pe calea fără tihnă ce merge-n infinit.

Lenin, slăvit de atîtea ori și pe atîtea meridiane și-n atîtea graiuri și limbi, la poetul Constatin Miu-Lerca primește o dimensiune nouă a omeniului, fiind conturat în limbajul unui țaran bănățean simplu într-o aducere amînte trăită și împărtășită pe vorba de acasă :

Eu l-am fost văzut și-l știu,
nu din foi, — aievea, viu.

— — — — —
Se uitau la el cei mulți
ca la tata lor. — Odată,
iată-l, pildă, cu-o lopată,
cot la cot cu un matroz.
Se-nșirase la moloz, —
dă să prindă de o grindă . .
Am simțit c-o să cuprindă,
insul ăsta mărunțel,
toată truda lumii-n el“.

*In dorința de a da un contur de artă accesibilă tuturor, poeții bănă-
feni au zăgrăvit nu odată profilul comunistului. Erou, pentru Aurel Turcuș,
el nu s-a jertfit zadarnic :*

Sîngele i s-a scurs in lut,
Flacăra lui s-a zbătut
in huma cu iarnă tirzie
și a izbucnit in ierburi și flori,
din care izvora primăvara
spre inalturi, peste cocori.

*Constructorii, comuniștii sînt pentru George Suru, „Visătorii lumini,
cu nume fișnitoare ca saltul păstrăvilor“ și „cei care nu sînt singuri nici-
cînd, fiind legați de viitorul pămîntului“.*

*Muncitori, despre care Anghel Dumbrăveanu afirmă că trec necon-
tenit prin poemele sale, sînt totodată :*

Prietenii mei cei mai adevărați
Cu care beau in concediu frumusețea Paringului
Și lumina argilelor, la Drăgășani
Prietenii mei cu care privesc in stele
Și-n propriile-mi vise,
Prietenii mei, in ideile căroră cred
Pentru că sînt și ideile mele“.

*Luptător, cu steagul vieții neșovăitor dus inainte, fiindcă steag își
face din propria viață, comunistul, după Al. Jebeleanu, chiar dacă ar pieu
„ucis de cei mișei“ își va vedea pe culmile nădejdi „tovarășii cum ureci
spre cetate“.*

*Deși nu m-am oprit cu niciun fel de analiză critică asupra creațiilor
poetice date drept exemplu de adîncire in propria substanță lirică a artei
lor, se poate observa că poeții timișoreni sînt conștienți de menirea de a
se realiza ca scriitori deplin accesibili publicului larg de cititori și de a
descoperi totodată modalități noi de creație in abordarea unei tematici
in general cunoscută și încercată des. Fără indoială, dificultatea de creație
a acestei tematici n-a fost suficient depășită nici de poeții timișoreni, cum
de altfel și ei sînt încă tributari, din păcate, anumitor maniere, banali-
zate prin clișee de vorbire, ce trădează grabă sau neglijență formală, pre-
cum și răsfrîngerea imaginii printr-un unghi de vedere exterior, factice.
De cîte ori însă, optica aceasta a creației a pătruns in însăși structura lor
lirică, versurile lor au izbutit să le oglindească adevărata valoare.*

Ne este indeobște cunoscut faptul că ideea unității statale a pătruns adânc în conștiința maselor populare încă în perioada revoluțiilor burghezo-democratice din 1848. Făcîndu-se interpretul poporului și exprimînd această realitate, marele democrat revoluționar Nicolae Bălcescu arăta : „Vrem să fim o națiune, una puternică și liberă prin dreptul și datorita noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misiune a împlini în omenire.“¹⁾ El condiționa realizarea progresului social al țării de puterea și tăria poporului, respectiv de solidaritatea tuturor românilor, de unirea lor într-o singură națiune. „Aceste condiții de putere, de care avem nevoie, — arăta Nicolae Bălcescu — nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație“.²⁾

Nicolae Bălcescu, în fruntea luptei gînditorilor pentru unitate, are meritul istoric de a fi schițat programul revoluționar de infăptuire a unității statale. În acest sens, el scria : „Revoluția viitoare nu se mai poate mîrgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pămînt...“³⁾, că ea „va cere unitatea și libertatea națională“ și, astfel, „adunarea poporului, Constituanta, va putea să realizeze în pace toate reformele politice și sociale de care are nevoie și să constituie domnia democrației, domnia poporului prin popor“.⁴⁾ Acest nobil reprezentant al gîndirii social-politice românești din acea vreme prevedea obținerea libertății naționale nu prin „dar“ și „milă“, ci prin lupta solidară a tuturor românilor, alături de popoarele împilate, împotriva asupritorilor. „Libertatea naționalităților — scria Nicolae Bălcescu — nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împilatorilor și a despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate. Aceasta este calea cea nouă pe care pășesc și trebuie a păși toți românii, de progres și de mișcare din Ardeal, Banat, Ungaria și cei din Principate“.⁴⁾

Ideea unității, a neatîrnării și independenței reprezintă o năzuință veche a poporului român, avînd rădăcini istorice. Ea a fost infăptuită, e drept, numai pentru scurtă vreme, și nu în întregime, de Mihai Viteazul. În condițiile istorice de atunci nu se maturizaseră premisele economice și sociale necesare realizării unității statale, unitate care avea să se infăptuiască cu mult mai tîrziu. Între timp, însă, sentimentul apartenenței la o singură națiune a fost cultivat cu o responsabilitate patriotică, exemplară, de către cronicari. În felul acesta, el își făcea loc din ce în ce mai adînc în conștiința maselor din teritoriile locuite de români și, în consecință, ten-

¹⁾ Nicolae Bălcescu, Opere, ESPLA, p. 182.

²⁾ Ibidem, pag. 184.

³⁾ Ibidem, Opere, vol. 2, Editura Academiei R.S.R., p. 312.

⁴⁾ Ibidem, Opere, vol. 1, Editura Academiei R.S.R., p. 335.

dința spre unitate națională a devenit tot mai vizibilă, accentuându-se în mod deosebit în perioada revoluțiilor burghezo-democratice din 1848. Astfel, cu ocazia Adunării naționale de la Blaj din 15—17 mai 1848, care a înscris în programul revoluției importante reforme cu caracter burghezo-democratic, masele de români transilvăneni și-au manifestat și dorința unirii cu Țara Românească și Moldova.⁵⁾ Aceleași revendicări au fost formulate și de marea adunare populară din Banat care a avut loc în iunie 1848 la Lugoj.⁶⁾ Din cauza dezbinării forțelor revoluționare, care a dat posibilitatea contrarevoluționarilor să învingă, ideea unității Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova a rămas un deziderat care avea să se înlătuie abia cu 70 de ani mai târziu.

În cadrul revoluțiilor burghezo-democratice care au avut loc în toate teritoriile locuite de români, masele populare de la orașe și sate, care au constituit, de altfel, forța principală a revoluțiilor, au reușit ca în programul lor să fie incluse — drept revendicări — înlăturarea exploatării feudale, dezvoltarea comerțului, libertatea presei, a întrunirilor, participarea la viața politică a statului, înlăturarea jugului otoman și habsburgic, independența națională. În cadrul acestora, o deosebită semnificație a avut-o faptul că în 1848 s-a întărit „ideea unirii românilor într-un stat național, ideea care avea ca bază și legăturile economice destul de dezvoltate între cele trei țări românești”.⁷⁾ Sentimentul necesității unirii cuprinsese masele populare de la orașe și sate într-o asemenea măsură, încât acesta se transformase într-o forță și mai puternică în lupta pentru progres. Aceasta nu a fost zadarnică, pentru că, nu peste multă vreme, mișcarea națională din Moldova și din Țara Românească avea să cucerească o mare victorie. Datorită luptei maselor populare, în ianuarie 1859, s-a înlătuie unirea celor două țări românești, făurindu-se astfel statul național român.⁸⁾ Aceasta a constituit o victorie politică de mare însemnătate, un act progresist și, totodată, o etapă nouă în șirul luptelor eroice pe care poporul nostru le-a dus în decursul timpurilor pentru îndeplinirea idealului de unitate națională. Reprezentând temelia statului național unitar român, unirea din ianuarie 1859 a însemnat, deopotrivă, actul de naștere a României moderne, act ce a întărit forța și puterea de luptă a poporului român, creindu-i condiții și mai favorabile pentru dezvoltarea sa istorică ulterioară. În condițiile formării statului național român, lupta pentru scuturarea deplină a jugului otoman, respectiv pentru cucerirea independenței naționale, s-a desfășurat cu o și mai mare amploare. Proclamarea, la 9 mai 1877, a ruperii legăturilor cu Poarta și, totodată, a independenței României — consfințită și apărată apoi pe cimpul de luptă — a reprezentat finalizarea acestei năzuințe. Masele populare, animate de patriotism, de dorința apărării independenței proclamate, au sprijinit și au dus greul războiului de independență prin mari sacrificii făcute atât pe front cât și în spatele lui.

Și cu acest prilej a ieșit în evidență faptul că ideile de libertate și independență au constituit pentru poporul român „o cauză sfântă”, în numele căreia el a dat nenumărate jertfe.⁹⁾

⁵⁾ „Istoria României”, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., 1961, p. 140.

⁶⁾ Ibidem p. 144.

⁷⁾ „Istoria României”, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., 1964, p. 172.

⁸⁾ C. Dălcovici, L. Banyai, V. Chereșteșiu, V. Liveanu „Lupta, maselor factor hotărâtor în unirea Transilvaniei cu România” Studii, nr. 8, 1959, p. 24.

⁹⁾ Ion Gheorghe Maurer, „Cuvîntarea roștilă cu prilejul vizitei delegației de partid și guvernamentale în Bulgaria”, „Știința Tineretului” nr. 5030 din 16 sept. 1965.

Dacă unirea celor două Principate a însemnat formarea statului național român, iar războiul din 1877 scuturarea jugului otoman și, implicit, dobândirea independenței, desăvârșirea realizării unității statale avea să aibă loc o dată și prin unirea Transilvaniei cu România. Pentru că — după cum observau socialiștii români — existau „peste Carpați trei milioane de români, care zic ca noi : sînt români care vorbesc aceeași limbă și au aceleași sentimente ca noi, suferă . . .”¹⁰⁾ Exprimîndu-și solidaritatea cu lupta românilor transilvăneni, socialiștii le făgăduiau întregul lor sprijin. „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în lanțurile selaviei și vom lupta necurmat, așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi cînd mină în mină vom putea striga liberi și împreună : „Trăiască România“ !”¹¹⁾

În Transilvania, ca de altfel în întreaga Austro-Ungarie exista o acută problemă națională care consta în împletirea jugului social cu cel național, „în exploatarea și asuprirea mai intensă a maselor muncitoare aparținînd altor naționalități decît a celor aparținînd națiunilor dominante.”¹²⁾ Asuprirea națională și consecințele războiului mondial au îndirjit și mai mult efortul maselor pentru eliberare națională, care se transforma treptat într-o largă mișcare de mase cu caracter burghezo-democratic și care tindea în mod justificat la separarea lor de statul respectiv. În aceea perioadă, V. I. Lenin remarcă faptul că în țările din răsăritul Europei, din Austria, Balcani și Rusia „s-a ascuțit lupta națională.”¹³⁾ În ce privește țara noastră, el a atras atenția „că un număr imens față de numărul total al reprezentanților națiunii respective de români și de sîrbi locuiesc în afara granițelor statului lor, că în general construcția de stat în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani nici chiar prin războaiele, s-ar putea spune de ieri, din 1911—1912.”¹⁴⁾ Prin urmare, tendința spre desăvîrșire a formării statului național unitar român, reprezenta un proces legic.

Unirea Transilvaniei cu România avea să se realizeze în condițiile înfringerii militare a coaliței puterilor centrale și, în primul rînd, a imperialismului german, a prăbușirii imperiului austro-ungar și a celui țarist, a triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a fost rezultatul luptei maselor populare de pe întreg teritoriul patriei noastre. Cele două evenimente mari care au avut loc în viața maselor populare din Țara Românească și Moldova — Unirea din ianuarie 1859 și dobîndirea independenței naționale din 1877 — au trezit și mai mult în conștiința românilor transilvăneni ideea eliberării de sub jugul străin pe baza dreptului la autodeterminare, intensificînd, astfel, lupta pentru desăvîrșirea unității statale.

Alături de Unirea din ianuarie 1859 și de cîștigarea independenței naționale din 1877, luptele armate din vara anului 1917 au avut darul să accelereze înfăptuirea deplină a unității statale. Prin epopeea de la Mărășești, poporul român, înfrîngînd armatele cötropitoare, a salvat independența și integritatea țării. „Victoria de la Mărășești — a arătat tov. Nicolae Ceaușescu — a reprezentat o contribuție importantă la înfringe-

¹⁰⁾ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 2, din mai 1883.

¹¹⁾ Ibidem, nr. 1, din aprilie 1883.

¹²⁾ „Destrămarea monarhiei austro-ungare 1900—1918” Editura Academiei R.S.R., 1964, p. 100.

¹³⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1962, p. 146.

¹⁴⁾ Ibidem, vol. 23, E.S.P.L.P., 1963, pag. 275.

rea militarismului german, un moment hotărâtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înlăturarea idealului de unitate națională.¹⁵⁾

În aceste condiții istorice, mișcarea pentru eliberare națională și pro-faceri sociale a cuprins întregul teritoriu al Transilvaniei. Într-o serie de localități, ca de pildă, Timișoara, Arad, Reșița, Petroșani, Oradea etc. muncitorii și soldații au pus stăpînire pe orașe. Proclamarea republicii, formarea sfaturilor muncitorești, atacarea conacelor moșierești de către țărani români, maghiari și germani, împărțirea pămînturilor și a grînelor, alungarea autorităților locale asupritoare, au lărgit foarte mult baza mișcării de eliberare națională, creîndu-se astfel condiții pentru desăvîrșirea unității statale. De asemenea, constituirea și formarea la 1 noiembrie 1918 a Consiliului Național Român,¹⁶⁾ proclamarea acestuia ca unic reprezentant al populației române din Transilvania, au reprezentat pași importanți pe linia realizării acestui deziderat.

În condițiile unei puternice mișcări revoluționar-democratice, elementele înaintate, ca Vasile Goldiș și social-democratul Ion Mihuț ș.a. au determinat Consiliul Național ca, pe lângă Adunarea națională a deputaților aleși pe circumscripții, să convoace la aceeași dată — 1 Decembrie 1918 — o mare adunare populară.¹⁶⁾ Acest lucru a provocat un viu entuziasm în rîndul maselor populare, care nădăjduiau ca revendicările lor să se înlăturase cu prilejul eliberării naționale, o dată cu actul Unirii. Ele considerau, pe bună dreptate, că revendicările sociale și libertățile democratice pentru care luptau ar putea fi satisfăcute în cadrul unui stat democratic. Deosebit de semnificativ este faptul că, la Alba Iulia, pe lângă cei 1 228 de deputați, dintre care 150 reprezentau social-democrația română, s-au adunat peste 100 000 de oameni din întreaga Transilvanie. Aceasta a determinat întreținerea unei atmosfere de frămîntare revoluționară, care avea să influențeze într-o mare măsură lucrările deputaților. Cu acel prilej, Adunarea națională a deputaților a adoptat declarația de Unire a Transilvaniei cu România. Citită în fața maselor populare de Vasile Goldiș, declarația mai prevedea instaurarea unui regim democratic, înlăturarea reformei agrare, votul universal, libertate și egalitate în drepturi, legislație muncitorească etc. Constituind desăvîrșirea procesului de formare a statului național unitar român, „Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român“.¹⁷⁾

Evenimentele ce au precedat actul de la 1 decembrie 1918, Unirea Transilvaniei cu România, au confirmat ideile lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, care încă în 1911 scria : „Cînd popoarele muncitoare conștiente vor dispune de soarta lor și a țărilor lor, atunci va suna și ceasul liberării

¹⁵⁾ „Scîntela“ nr. 7431 din 13 august 1967.

¹⁶⁾ Alară de cel din Transilvania, la 16 septembrie 1918, grupul emigranților români au înființat la Paris, Consiliul Național Român din care făceau parte Take Ionescu (președintele), Nicolae Titulescu, Octavian Goga, Constantin Mille, Traian Vuia ș.a. Acest consiliu propaga în rîndul opiniei publice mondiale... necesitatea desăvîrșirii unității naționale a României. La cîteva săptămîni el a fost recunoscut oficial de către guvernele Franței, Angliei, S.U.A. și Italiei (Ion M. Oprea, „Nicolae Titulescu“, Editura științifică, București, 1966, p. 118).

¹⁷⁾ „Din Istoria Transilvaniei“, vol II, ed. II-a, Editura Academiei R.S.R., 1963, p. 446.

¹⁸⁾ Nicolae Ceaușescu, „Cuvîntare rostită cu prilejul aniversării a 50 de ani de la marea epopee națională a Mărășeștilor“, Scîntela nr. 7431 din 13 august 1967.

națiunilor mici de sub jugul celor puternici, atunci va deveni cu adevărat posibilă întregirea țării noastre într-o Românie cuprinzând pe toți românii¹⁸⁾. Acest mare act s-a împlinit pe baza dreptului la autodeterminare „pentru care poporul român a dus multe veacuri de-a rândul lupte din cele mai grele și pline de jertfe. Organizațiile muncitorești care au afirmat întotdeauna că fără dezrobire națională nu este cu putință nici dezrobirea socială și nici asigurarea păcii între popoare, recunoscând, prin aceasta, tuturor popoarelor dreptul la independență națională în granițele lor etnice, s-au alăturat acestei lupte a poporului român și au ajutat ca ea să fie dusă la biruință¹⁹⁾. Marea Adunare națională de la Alba Iulia a împlinit pentru totdeauna visul românilor de pe ambele versante ale Carpaților. În această hotărâre a noastră atîrnă tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi cei de față și tot ce va înălța pururi pe fiii și nepoții noștri²⁰⁾).

Pină la marea act al Unirii într-un singur tot, poporul român nu-și putea dezvolta pe deplin toate energiile sale materiale și intelectuale. „Împărțit în mai multe părți — arăta Rezoluția Congresului Partidului Social Democrat din Transilvania și Banat ținut la Sibiu în 6—7 ianuarie 1919 — dezvoltarea sa devenise anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad. Luptele continue pentru unitate statală absorbeau partea cea mai mare a forțelor sale morale și intelectuale, iar în urma acestui neajuns, organismul social al națiunii române suferea și stagna foarte mult²¹⁾.

Visul acesta, sfîntit cu atitea jertfe, a dăinuit în sufletul poporului român de-a lungul întregii perioade cît a trăit împărțit sub ocupații străine. Numai așa putem înțelege — sublinia savantul și istoricul român Nicolae Iorga — „cum am putut sta locului peste toate nenorocirile pe care soarta ni le-a adus; pe cînd oamenii aduși de vînt se spulberă, cei care s-au infipt prin muncă și jertfă într-un pămînt, aceia sînt de neclintit²²⁾ pentru ca, mai apoi tot el să adauge: „Peste românii aceștia au trecut toate furtunile, i-au bătut toate grindinile și cu toate acestea rămîn infipti acolo.“²³⁾

Subliniem faptul că Unirea Transilvaniei cu România nu s-a făcut sub formă de „dar“, ci ea a constituit un proces istoric necesar, a fost rod al luptei poporului român pentru afirmare națională, pentru eliberare de sub jugul străin și pentru unirea tuturor românilor de pe întinsul patriei noastre într-un singur stat național unitar. Justețea acestui proces istoric a fost recunoscută și de către guvernul Republicii Sovietice Maghiare, prin mesajul semnat de Bela Kun, adresat guvernului român la 5 mai 1919. În acest mesaj se recunoșteau toate pretențiile naționale „ale guvernului român, condamnînd fostul guvern austro-ungar care din vechea subjugare deducea dreptul de a continua oprimarea“. Cu acel prilej, guvernul revoluționar maghiar aducea la cunoștința guvernului român că recunoaște fără nici o rezervă toate pretențiile „teritoriale naționale“²⁴⁾.

¹⁸⁾ C. Dobrogeanu Gherea, „Socialismul în țările înapoiate“, prefața la: K. Kautsky, „Bazele social-democrației“, Cercul de editură socialistă, București, 1911, p. 24.

¹⁹⁾ „Lucea Nouă“, anul XXXI, nr. 27 din 4 decembrie 1938, p. 4.

²⁰⁾ Nicolae Ceaușescu, „Convîntarea roștilă la adunarea populară de la Alba Iulia din oct. 1966“, Știința nr. 7126 din 9 octombrie 1966.

²¹⁾ „Socialismul“, anul IX, nr. 37 din 12-2 martie 1919.

²²⁾ Nicolae Iorga, „Afirmarea vitalității românești“, Vălenii de Munte, 1940 p. 12.

²³⁾ Ibidem, p. 23.

²⁴⁾ „Dimineața“, din mai 1919.

În cadrul statului național unitar român, datorită împrejurărilor istorice, alături de națiunea română, care formează majoritatea zdrobitoare a populației țării noastre, au trăit și un anumit număr de naționalități conlocuitoare (maghiari, germani, sîrbi etc.). „Împrejurările istorice au făcut ca de-a lungul secolelor pe meleagurile patriei noastre să se așeze, alături de români și populație de alte naționalități. În decursul a sute de ani, români, maghiari, germani și oameni ai muncii de alte naționalități au luptat și muncit împreună, au îndurat multe greutăți, au dus lupte dirze împotriva claselor exploatoare. Conviețuind și luptînd laolaltă, ei s-au înfrățit pe veci...“²⁵⁾, înfrățire ce avea să primească un conținut nou și să înflorească multilateral în condițiile victoriei socialismului în patria noastră.

Pe lingă numeroasele și uriașele manifestații organizate de masele populare din toate provinciile românești, actul Unirii a fost aprobat de către sași prin declarația de la Mediaș din 8 ianuarie 1919,²⁶⁾ iar de către șvabii din Banat prin proclamația de la Timișoara din 10 august 1919, cînd și-au manifestat convingerea că în cadrul României „caracterul lor național și limba lor maternă se vor putea dezvolta nestingherit.“²⁷⁾

Tratatele de pace încheiate după primul război mondial și, în mod deosebit, cel de la Trianon, din 4 iunie 1920, au constatat și au confirmat Unirea ca un fapt împlinit. Articolul 45 din Tratatul de la Trianon prevedea faptul că „Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României la toate drepturile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare, situate dincolo de frontierele Ungariei (...) recunoscute prin prezentul Tratat sau prin orice alte tratate încheiate în scop de a regula afacerile actuale, ca făcînd parte din România“²⁸⁾ Teritoriile respective se refereau la Transilvania care se unise, deja, cu România.

Deși Unirea nu s-a realizat în cadrul unui regim democratic, ci al unuiia burghezo-moșieresc — din care cauză multe prevederi ale Declarației adoptate la 1 decembrie 1918 nu au fost respectate — ea a lichidat unul din marile obstacole ce se găseau în calea dezvoltării social-economice din România. „Înfăptuirea unității statului Român (...) a realizat cadrul național și social economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție; înmănuncherea laolaltă a energiilor și capacităților creatoare ale poporului nostru, a creat condiții favorabile activității forțelor progresiste ale societății...“²⁹⁾

Aceste forțe, în fruntea cărora istoria a așezat Partidul Comunist Român, și-au asumat misiunea de a apăra euceririle poporului român, unitatea și independența națională în fața primejdiei provocată de dușmanii externi, de forțele fasciste. Partidul Comunist Român și-a făcut o datorie de onoare din faptul că în decursul existenței sale, lupta pentru apărarea unității și independenței naționale a poporului a ridicat-o pe noi trepte.

²⁵⁾ Nicolae Ceaușescu, „Raport la cel de al IX-lea Congres al P.C.R.“, Editura politică București, 1965, p. 50.

²⁶⁾ Silviu Dragomir „La Transylvanie avant et après l'arbitrage de Vienne“, Centrul de studii și cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu, 1943, p. 25; „Revista economică“, Sibiu, 1946, p. 92.

²⁷⁾ Kirilțescu Constantin, „Istoria războiului pentru întregirea României“, 1916-1919, Ediția II-a, în trei volume, volumul III, Editura Casei Scaunelor, București, p. 380.

²⁸⁾ Ibidem p. 528.

²⁹⁾ Nicolae Ceaușescu, „Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România“, Editura politică, București, 1965, p. 20.

Ziua aceasta-i a ta

*Am spus : e pentru ea. Al ei e veșmintul acesta.
Fulgerul ce s-a oprit deasupra apelor și a pământului.
Ție, dragoste, ziua aceasta.*

*Ca pe o cupă curată,
ca pe o corolă de apă tremurătoare,
ridic-o în miinile tale, bea-o cu ochii și gura,
risipește-o în vinele tale ca să ardă
aceeași lumină în singele tău și al meu.*

*Îți dau ziua aceasta cu tot ce ea ar aduce :
struguri străvezii de safir și pala de vânt
ce-ar aduce aproape de geamul tău durerile lumii.
Îți dau toată ziua aceasta.
Din lumină și suferință vom face piinea vieții noastre,*

*și nu vom izgoni ceea ce vântul aduce,
și nu vom culege numai luminile cerului
ci și semnele aspre ale umbrei de pe pământ.*

*Toată ziua aceasta-ți aparține.
Nu te va orbi întunericul, nici lumina strălucitoare :
din această plămadă umană, sint făcute viețile noastre
și din această piine a omului noi vom mânca.
Și dragostea noastră făcută din lumină obscură
și din umbră scâpărătoare va fi victorioasă,
precum ziua aceasta ce va intra ca un fluviu de lumină,
în mijlocul nopții.*

*În ziua aceasta iubito,
Toată ziua aceasta-i a ta.
Ochilor tăi o dăruiesc, inimii tale o dăruiesc,
ți-o las în miini și-n păr ca pe o creangă cerească.
Ți-o dăruiesc ca să-ți faci un veșmint*

*din argint albastru și apă. Când noaptea va veni
să se reverse peste această zi, cu vâlul ei tremurător
întinde-te alături de mine, atinge-mă și-nvelește-mă
cu toate pinzele instelate ale luminii și umbrei
și apoi închide-ți ochii
ca să adorm*

„Regăsescu-mă pe drumul“...

*M-aş întoarce lingă pământul natal,
M-aş întoarce lingă brazda neagră, aromată,
Părăsită de treizeci de ani.*

*Tărina natală radiază-n mine :
Oază-n deşertul anilor. Mă refugiez
Şi-adorm în grădinile ei purpurii
Cînd e prea puşină ziuă pe lume.*

*M-aş întoarce să-mi regăsesc rădăcinile,
Oricît de răsucite şi firave. Sint ale mele !
Am cerul natal ! am leagănul, am viile !
Ascultai cum se naşte cîntecul în cuibul lor.*

*Acolo nu mi-e teamă de moarte,
Acolo nu mi-e teamă de viaţă !
Acolo plantele m-ar primi
Fragede, semănînd cu mina mea dreaptă.*

*Le-aş dărui soarele meu să le-ascult germinaţia,
Să le grăbesc suişul, să le simt
Palpitaţia sub graţiosul crepuscul de vară.*

*Noaptea neagră ca o brazdă, hermetica noapte
Ne-ar îngropa de fiecare dată, pe furis, împreună,
Ne-ar amesteca şi ne-ar macera taciturnă.*

Clar de toamnă

*Alungă-mi cu mina ta de melancolie
Pietrele acre de pe frunte. Alungă-mi regretele
Tirzii. Tinereţea ta aştearnă-mi treptat
Pajiştea verde cu zvonuri de vară.*

*Aripile tale nu sint de fanatică ostenită.
Cînd ajungi pe pragul meu te prefaci în candelă,
În cireş imaculat. Dansez şi plutesc cu bolşile
Peste-amintiri mohorîte, peste renunţări.*

Ochii tăi necruțători mă călăuzesc
Spre Necunoscut. Și e prima dată
Cînd nu mă tem de Necunoscut. Nici o răscruce
Nu mă-ntîmpină. Ascult foșnetul străveziu al Viitorului.

Vino, fără ezitări, spre imperceptibilul flux !
Să nu uităm nici o șoptă ! Părul tău lung
Ocrotească-mi sentimentele și munții,
Apele neprihănite ne poartă pe malurile de beton.

*

Pe locuri de baladă

Prea des repeși cuvîntul, prea des te culci cu mine,
Prea des îmi scade umbra, prea des renaști alături,
Tot pură-nchîpăire, ca marile omături,
Alergi, dispări pe pîrtii din zonele alpine.

Citim pe fumuri urme. Străvechii leoparzi
Trecură către moarte prin noaptea scandinavă
Și treci și tu priporul, felină și suavă,
Cu mine, scuturînd cristalul de pe brazi.

Cum scirție zăpada ca plînsul sau ca lemnul
Sub talpa de fecioară ! Geroase fuziuni !
O pusăre își scurmă zănaticeă desemnul.

Suim de-atîtea ore, dar n-am găsit caverna
Spre care ne tiriră bizoni sau viziuni,
Iar jos, în vale, sună, neutră goarnă, Cerna.

COMAN ȘOVA

*

Așteptare

Și somnul cu un pui de urs polar
Plecat în visuri albe după mrene
Cu gerul tot în blană scînteind
Iar eu alături cu zăpada-n umeri
Ascult cum
Săniî mari cu cîinii oboșiți, vin,

Vin vulpi de aer fulguind în seară
I-atita alb atita cruntă pace
Că-ntregul eu se-mprăstie în nea
Și sint ceva fără durere
Și sint ceva fără ceva
Ce-așteaptă puii albi de urși
Să facă tumbă pe un povîrniș.

Tinăra doamnă începu să recunoască locurile și, aplecându-se pe fereastra căleștii, se strădui să pătrundă ultimele valuri ale întunericului. Numai în țara aceasta, plină de păduri și ape, noaptea se ridica brusc, ca o perdea, și lăsa în urmă vârtejuri de aburi reci care se răsfirau gonțiți de vânt. Dormise câteva ceasuri și se trezise acum, când ținta călătoriei sale era atinsă.

Respira mai greu și aceasta îi provoca lacrimile. Era poate oboșită și într-adevăr dorise foarte mult să se întoarcă iar pe acest pământ pe care îl considera barbar și noroios. Copitele cailor răsunau altfel ieri când băteau pământul altei țări. Lacrimile nu-și au rostul, nici de bucurie că se află în siguranță și nici că va păși în țara de care se simte mai legată decât de oricare alta. Lăsa în urmă o viață zbuciumată, chinută, de care nu mai dorea să-și aducă aminte. Până la „Hanul morii” nu mai aveau mult. Trecuse Rîulețul, un firiceț de apă, căruia locuitorii neli nu-i dăduseră un nume ca altora. Zărise cele două sălcii bătrâne cu scorbură. Încăpea în ele o șatră de țigani. Aburii nopți înconjurau și albeau frunzele, le dădeau un aer de melancolie. „La urma urmei, ar trebui să mă bucur că am scăpat cu viață și să nu mă apuce lacrimile în fața unui păcătos de pom din care nu poți face nici câteva cozi de toporișcă pe care să le vinzi în zi de bilci”.

Doamna își făcu repede în gând socoteala, pe care până acum nu și-o îngăduise, de teamă să nu atragă ghinionul. Scăpase cu destui galbeni ca să poată cumpăra o moșioară cu suflete cu tot, cum e obiceiul prin părțile acestea, și să țină o casă cu multe slugi, în care să nu-i fie frig iarna și să se poată răcori vara. Avea caseta cu minunatele ei coliere care făceau cît toți banii pe care îi salvase. Aici însă nu prea avea unde să le poarte. Poate prin odăile cu grinzi și în fața țigăncilor ulmite, care o vor sluji. Și rochiile, cuferele cu rochiile la care nu putuse renunța? Ce va face cu ele? Își va schimba îmbrăcămintea, așa cum se obișnuiește aici, și va sta liniștită, fericită că se poate plictisi undeva, într-o țară unde viața nu-i mai e primejdioasă. A trecut vremea nebuniilor — își spunea doamna — scoșind dintr-un săculeț o oglindă ovală cu ramă de aur, anii s-au dus, pielea obrazului e încă albă și proaspătă, ochii și-au mai oțelit culoarea, dar au rămas albaștri. „A trecut vremea, și n-am izbutit pe de-a-ntregul ce mi-am pus în minte. N-am fost stăpîna să izbîndesc. Totul a mers strună numai sfîrșitul a fost altfel decît l-aș fi vrut. S-a terminat cu unelțirile, cu dorințele și prea marile pofti. Uite, începe să se vadă satul grăniceresc! Imi bate inima ca la copiii crescuți fără mamă cînd văd o femeie care le seamănă. Ce frumos poate ieși funul pe un horn de casă țărănească! Nu știu să li văzui vreodată așa ceva la castele. La dracu! Nu trebuie să-mi mai vină niciodată în minte tot ce-a trecut. Imi voi așeza viața într-un căsoi plin de odăi întunecoase, cu blăni de jder și de urs pe podele, cu miros de busuioac și levănțică așa cum îmi amintesc de demult, de demult. De la fereastră voi vedea slugile îmbrăcate în cojoace roștoase trebătuiind încet, pașnice și netulburate, ca la sfîrșitul pămîntului. Niciodată să nu mai aud galop de cal tînăr care urmărește propriul tău cal frînt de drumurile bătute zile în șir. Nimeni nu va veni să mă vadă, fiindcă nimeni nu mă cunoaște. Nimeni nu-mi va admira frumusețea, fiindcă nimeni nu mi-o poate prețui”.

Trăsura scotea scînteii cînd nimerea peste un bolovan așezat în cale. Căii zburau parcă simțind că se apropie de țelul călătoriei lor. Doamna se strînse într-o pelerină largă, căptușită cu blană și se ghemuia în brocartul canapelei. Pe ferestrele mici se zărea un sat, cu multe case strînse una lîngă alta, parcă speriate de tristețe și singurătate. Doamna ocupa alt de puțin loc pe bancheta trăsorii îmbrăcată în atlas vișiniu, încît mica odaie de călătorie părea goală și enormă. Doamna își sprijini capul de o pernă brodată și se scutură, trecută de un fior. Mirosul dulce, înveninat, îi aducea aminte de viața din care ieșea acum, în galopul cailor. Luă hotărîtă oglinda și și-o așează în față. O izbi privirea rece a ochilor albaștri și se cutremură ușor. Luă seama că se înspăimîntase de propriu-i chip și își zîmbi. Așa cum ar fi făcut-o în fața unui duce, așa cum o făcuse cînd riscase totul și trebuia să cîștige totul. O cuprinse duloșia ca pentru un copil al ei, dacă ar fi avut. Își privea chipul și-i era milă de ea, ca de pruncuț pe care și-l promisese odată, pentru ziua izbînzii. Încet,

culoarea ochilor i se limpezi, deveni albastră odată cu cerul călătoriei sale și ochii căpătară acel farmec și acea fascinație pe care le-o cunoștea și cu care se mândrea, pe care o folosise ca pe o armă și care o trădase pînă la urmă. Zîmbi chipului din oglindă. Se miră de strălucirea dinților și de suavul cutremur al nărilor. Nu se privise de atîtea zile în oglindă încît uitase cum arată. Se putea crede egală furilor cu bărbi negre încalcite, cu zdrențe sofoase și cămașă de zale, fîgînd așa hăituită. Doamna rise în sfîrșit chipului din oglindă; rise și acesta odată cu ea. Parcă răsunară clopoței. Din noi i se tulbură culoarea ochilor sprincenele palide își dilatară curbura.

Ar fi putut cucerii lumca. Avusese obrazul alb și trupul subțire și iute ca o sabie, avea puterea să lupte cu oricine și înțelepciunea să aștepte clipa care, dintre toate, e a ei. Avusese, avea... Nu-i mai foloseau la nimic. Mergea într-un loc unde timpul s-a oprit, unde va găsi acea liniște a gesturilor și a lucrurilor egală cu nemîșcarea. Nu-și va mai aduce aminte niciodată de ce-a fost altădată. Era mulțumită că scăpase cu viață. Avusese parte de un dar cecesc, de o milă peste măsură. Jucase jocul în care se cîștigă totul, sau se pierde totul. Pierduse. Cerul se îndurase și-i lăsase viața.

Copitele loveau un drum pierdut cu bolovani de rîu. Intrase în sat. Căii trăgeau de hățuri mai repede decît îi mîna omul de pe capră. Se auzeau glasuri de copii. Văzu în porți femei care priveau curioase și făceau cu mîna de parcă le veneau oaspeți. Doamna se afundă în perne. Avusese destule bătaii de inimă pînă acum.

— Heei!... strigă omul de pe capră. Mai repede! Acasă!

Doamna zîmbi. În sfîrșit, Ieronim se convinsese că a scăpat cu viață și nu numai el, dar și stăpînă lui. Incepu să-și danseze căii galbeni și să zboare, tocmai pe muchia șantului. Doamna oftă și se înveseli cînd auzi iar strigătul fericit a lui Ieronim.

— Acasă!!

Incepu să-și scoată unul cîte unul inelele cu pietre uriașe. Își desprinsese colierul de smaragde din jurul grumazului. Incet, dădu la o parte pelerina de blană, ieși din ea lăsînd-o ca pe o piele de împrumut care o servise, dar acum nu-i mai era de folos. Rămase într-o rochie suavă de culoarea azurului din care ieșeau brațele lungi și palide. Se aplecă, se descălță și ridică, pareă să-i privească mai bine: doi pantofi de bal aurii, cu cataramă de aur bătute în diamante. „Fuge omul cum poate!” își spuse înveselită doamna. Adună într-un săculeț inelele, pantofii și tot ce nu-i mai servea acum, chiar i-ar fi făcut neceazuri. Urma să-și scoată și rochia. Chibzui o clipă, ridică oglinda de unde o aruncase și se mai privi o ultimă dată în ea. Fusesse frumoasă rochia, cea mai frumoasă dintre toate. Prințese și prinți i-o priviseră. Acum gata, o scotea. Poate că nu tocmai în cel mai nimerit cadru — o trăsură care se zgîlțieie fericită pe bolovanii unui sat. Dar nici acesta nu era un lucru prea greu pentru frumoasa doamnă. Ieșise cu bine din împrejurări mai grele. La urma urmei e singură, în liniște și, minunea minunilor, nu trebuie să se teamă de nimeni. Nu o pîndesc pumnale și otrăvi și nici ochi îndrăgostiți. E singură și... în viață.

— Prruuu! strigă Ieronim și opri trăsura încet, blind, ca doamna să nu sufere. Sosiseră.

— Într-adevăr, ce mai căsoi! O minunăție, exact așa cum am dorit-o — exclamă doamna, îmbrăcînd un lalbăr ușor peste cămașa de in subțire strînsă în jurul gîtului. Țiganca Floarea îi prinse un briu și o răsuci ușor, să i se încolăcească trupul în el.

Era atîta veselie, apăruseră atîția oameni încît pareă o așteptaseră de cînd lumea, parcă era stăpîna lor dintotdeauna. Toți păreau că o iubesc și nu-și putea explica de ce.

— Tu, Florea, de ce rizi într-una și ești veselă?

— Și tu rizi într-una, stăpînă. De ce-o faci?

— Vorba ta, rise doamna. Cređ că din pricina soarelui de afară și a păsărilor. Hai să dăm zor! Femeile trebuie să gătească mîncăruri și să ducă bărbaților la cosit. Cele care rămîn acasă o să scarmene lină, fiindcă peste o săptămînă ne apucăm să țesem.

— Și noi ne scaldăm? Intrebă pofticioasă țigăncușa. Avea treisprezece ani, o piele aurie de parcă se mînjise cu nuci verzi și niște ochi albaștri uriași, cine știe de la cine moșteniți.

— Noi stăm pe marginea piriului și brodăm. Cînd ne încălzim prea tare mai trecem sub nuc la umbră sau mai intrăm în apă.

— Țigăncușa se învîrtea prin odaia cu ferestre mari, îndrepta o scoată pe o ladă, muta ceva de pe o poliță pe alta, răsflora crețurile de la briul doamnei.

Din casă dădea o potecă lată, mărginită de iarbă înaltă și necosită niciodată încă în vara asta. Venea eleșteul și pe malul lui poteca înconjura grădina de zarzavat. Între straturile de varză răsăreau gurn-leului și ruja-buja. Femei pliveau de zor ceapa măruntă, semănală a treia oară în anul acesta. Se opreau o clipă, își îndreptau spinările și își priveau stăpîna mergînd dreaptă pe marginea grilei, urmată de țigăncușa subțire, cu fustele ei crețe și înflorate și părul bogat lăsat despletit să-și înmiresmeze mersul prin aerul verii.

Doamnei nu-i pierea nici o clipă zîmbetul de pe buze. Soarele îi aurea pielea brațelor neapărată de mineci. Tot mai des dorea să umble desculță, să simtă pămîntul cald sub tălpi. Piriul era blind și i se vedeau bolovanii mari și verzi, dintre care unii mai tanțoși, ieșiți afară, stîrneau valuri mici.

— Aici să ne așezăm, Floare!

— Bine, doamnă!

Și s-ar fi așezat și s-ar fi întins pe iarbă cu minile sub cap și cu broderia începută de mult pusă alături.

— Vîrtejuri neapărate pe drum, vîrtejuri de praf! strigă țigăncușa fericită. Vin oaspeți! chiui, și doamna se ridică și urmări tăcută apropierea norilor de praf. Călăreții înfășurați în el păreau a fi mulți și grăbiți. Tropotul cailor se auzi pînă fiind copitele atinsă pajștea. Iarba le încetinea mersul și înăbușea zgomotul. Ceata se putea desluși. Călăreții, prăfuiți și cu bărbi, erau încălecați pe cai puternici cu picioare scurte. Fiecare om era înarmat greu. Suliță, pumnale la briu, toporișca, străluceau împreună cu nasturii de la tunici.

Un bărbat cu o barbă blondă ca spicul grîului și pareă deghizat astfel, căci, în realitate ar fi un copil fără un fir în barbă, ieși înainte.

— Hei, voi femei, sinteți de la moșia asta?

— De aici, de aici, strigă nerăbdătoare țigăncușa, doar — doar i-o vedea descălecind.

— Atunci poate adăpostiți aici pe un fur însemnat, pe care-l caută Domnia, strigă un glas din ceată, cu răcență și răutate.

Cel cu păr galben întoarse respectuos capul și-și dădu calul înapoi, aliniindu-l cu al celorlalți. Bărbatul care vorbise avea bărbuța scurtă și neagră, strălucitoare și îngrijită, un obraz prelung, cum obișnuiesc să facă meșterii zugrăvi de biserică, cîtorilor și darnicilor și cum au învățat ei din alte icoane mai vechi.

Țigăncușa amușise speriată. Nu era alaiul pe care îl dorise.

— Noi sîntem boieri cumsecade și nu adăpostim fărâdelegile! spuse doamna.

Ochii lungi și înguști ai bărbatului cu barbă sclipiră spre ea.

— Atunci poate stăpînul vostru să știe ceva și dacă n-o ști el, tot aflăm cumva. Nu aveam unde fugi mai departe. Și văd, spuse ceva mai încet, pentru ai săi, că anul acesta moșia Poeni e rodnică; grîul pînă la mijlocul bărbatului, grădina plină și muierile acelea dintre răsaduri mai și cîntă! Hei, voi, să vă găsim la conac după ce scotocim tot ce putem, strigă spre malul eleșteului.

Ceata porni prin iarba deasă și se împărți încet în toate părțile. Cîteva intrară în grîu, încălecind și călcînd spicele, ceilalți călăreau peste frumusețea de răsaduri. Cîteva femei începură să strige la ei să se uite pe unde umblă, dar nimeni nu-i putea opri. Secerătorii erau cercetați la față, li se rupea cămașa să li se caute semne pe spate, femeile care nu se fereau se vedeau îmbrîncite cît colo. Într-un ceas, toate căpîtele proaspete de fin erau răscolite cu furcile, toate carele încărcate împrăștiate. Urmiau acum podurile și fîrtăsurile de nutreț, cămările și odăile, pivnițele și ghețării. Țigăncușa își trăgea stăpîna de rochie, îngrozită. Numai de la doamna putea fi scăparea. Aceasta ședea liniștită în picioare la umbra nucului și se uita ce mai strică și ce mai împrăștie ceata de oșteni. Îi căuta din priviri pe cel cu bărbuța strălucitoare și îl vedea mai înverșunat ca ceilalți, îndreptînd calul de la grîu la eleșteu și la ghețarie, iar la grîu și iar la eleșteu, într-o încăpăținare turbată. Cîteva din ceată se adunaseră în ocolul casei și ședeau înconjurați la mare distanță de oamenii de pe moșie care își lăseseră treburile, să nu-i incurce pe căutători. Doar omul cu bărbuța mai era călare și se-ntorcea în galop pentru a zecea oară spre gropile ghețariei. Atunci cele două femei — stăpînă și slugă — îl auziră scoțînd un răcnet și-l văzură aruncîndu-se cu cal cu tot în groapă. Peste cîteva clipe îl putură vedea cu toții ieșînd pe marginea gropii, plin de paie, trîgînd după el, cu brațele și dinții, o namilă de om, aproape întepenit de frig și negru ca pîrjolit.

Doamna veni în fugă, ca și toți ceilalți.

— Întă-l prins cu mâna mea, iată-l! striga turbat omul cu bărbuță. Ochii i se îngustaseră și se lungiseră încît ajungeau acum pînă la temple. Oștenii îl prinseră pe fur. Il legaseră.

— Duceți-l în șura cea mare! o fi avînd boierul o scară de pod și niște furci și funii.

Omul cu bărbuță se îndreptă spre poteca bătătorită frumos și presărată cu pietriș. Intră direct în lînda casei, urmat de ceată. Doar doi rămăseră cu furul înghețat și-l tirau spre șură.

Doamna intră ultima în tindă. Era singura care stătea în picioare. Toți ceilalți se așezaseră la masa mare de stejar afumat.

— Bucuroși de oaspeți! Numai că v-ați așezat rău aici. Veniți în casa dinainte, cum se cuvine unui căpitan viteaz și ostașilor săi, spuse ea.

— Dumitale îți cerem iertare cum se cuvine, că n-am știut cine ești. Va să zică, boierul de la Poeni e o boieroaică, rise vesel flăcăul cu bărbuță blondă parcă înădîtă pe obrazul alb de fecioară.

— Așa cum zici, flăcăule! Veniți și beți în cinstea căpitanului vostru, mai zise eu uitîndu-se în ochii omului cu bărbuță, acum imposibil, parcă n-ar fi alergat bezmetic un ceas pe calul împleticit printre acareturile moșiei.

— Ce-i tot dai cu căpitan, se răsti un ostaș mai vîrstnic, uită-te dumneatale și recunoaște-ți voievodul și stăpînul.

Doamna tremură ușor a uimire și spaimă și căzu în genunchi.

— Iertare, spuse, și așteptă o clipă ca omul cu bărbuță să o scoale.

— Ridică-te și stai alături cu noi, că ne ești supusă și credincioasă, zise acela. Ai acum, lăsați cu toți odihna și vinul și să ne vedem întii de ale noastre treburi.

O porni în fruntea celorlalți spre șură. Se adunaseră aici cîteva femei care nu îndrăzneau nici să se apropie, dar nici nu se-ndurau să plece.

— Veniți cu toții, să privească mulți și să în aminte cum pedepsește Domnul pe furi! În șură se umplu repede cu bărbați și femei și o grămadă de copii de țigani din sălașurile moșiei, desculți și cu burta goală. Nimeni nu putea pierde așa privești: era schingiuit un fur. Mai trecu destul pînă se adunară atîția, încît fu dat un semn unuia dintre oșteni care ieși în frunte, își scoase pieptarul din piele de bou, își scoase și armele și oizmele și rămase doar într-o cămașă de cînepă și niște nădragi albi.

O scară de la podul cu fin era așezată jos și pe ea întinsă namila de fur găsită în ghețarie.

— Pornește! spuse puternic Domnul, cu un gest solemn. Era așezat pe un maldăr înalt de iarbă. Toți cei de față se cutremurară. Un copil începu să plîngă. Cercul din jurul scării se strînse. Omul în nădragi albi ridică o măciucă groasă și cu ea eroi de cîteva ori șalele celui întins pe scară. Se auziră urlete grozave. Trecu apoi încet și lovi tot așa picioarele la încheieturi, pînă se auzi trosnetul care mărturisea că genunchii și gleznele s-au făcut zob.

Era liniște. Puradeii rămăseseră cu ochii holbați de uimire și plăcere.

— Mărturisește, strigă iar omul cu ochii înguști. Se auzi iar un răcnet al schingiuitorului și încă două lovituri peste brațe. Se frînseră și acestea, în timp ce o mormăială de muribund umplu șura. Furul urla, cu oasele zdrobite, cu coastele sparte și cu șira spinării ruptă.

— E așa cum zici, așa e, mai scurtează chinul, așa e, numai lasă-mă să mor.

Schingiuitorul mai lovi o dată la semnul stăpînului. Furul urlă și tăcu brusc. Domnul se încruntă și omul în nădragi se sperie că și-a uels victima. Furul urlă iar, implorînd iertare.

— Așa e, așa e, bălăbia, așa e, urla. Ești cel mai mare stăpîn, cel mai mare, cel mai mare, horecâin.

Schingiuitorul se uită la stăpîn și trase repede funia încolăcită în jurul gîtului victimei.

— Ești cel mai mare, cel mai mare străpîn... și furul își dete sufletul din oasele zdrobite mărunt.

Stăpînul, cel mai mare dintre stăpîni, se ridică de pe maldărul de iarbă să spuie un cuvînt mulțimii, poporului său:

— De vreme ce a mărturisit, așa cum e datina, cum am făcut-o să fie, noi îi iertăm ale sale păcate.

Șura era acum alit de plină încît se formase în jurul cetei de ostași un cerc strîns. Se suiseră oamenii și în pod, și pe grinzile cu fin, și pe acoperișul de țiglă, ca să poată vedea mai bine ce se întîmplă.

— Acum ne merităm viaul promis de cinstita gazdă! spuse voievodul. Oștenii încercară să-i facă loc să treacă. Fu nevoie să ridice sulțile, să împingă cu ele și să strige, ca să dea la o parte oamenii rămași să privească, neclintii în curiozitate, fața stăpînului lor. Ieșit în ocol și văzut de oameni de la o distanță mai mare, Domnul căpătă iar în ochii acestora atributele de intangibilitate și măreție. Era cel mai mare stăpîn pe care îl văzuseră vreodată. Mai trecuseră pe-aici tătari, turci cu pușele lor, dar cel mai mare stăpîn era aici, între ei.

— Trăiască vodă, strigă flăcăul blond, ridicînd o uleică mare de pămînt.

— Să trăiască, răspunse oșteanul care fusese călău cu o jumătate de ceas în urmă.

— Pentru oștenii mei credincioși, închină Domnul și ochii i se îngustară și lungiră mult spre tîmple. Era semn că vrea să spună ceva care îl înveselește. Pentru cei credincioși, căeji pe ceilalți li așteaptă ce au văzut cu ochii lor în sură. Hohote de ris primiră cuvintele Domnului, prin care oștenii se veseleau de bucuria stăpînului lor.

— Și acum, doamnă Maria și cinstită gazdă, să ne tragem într-o odaie mai liniștită să-ți mai aud glasul.

— Doamna nu putuse vedea mare lucru din supliciuil hoțului. Șezuse în ocol. Dăduse porunci și așezase masa la care știa că se vor așeza înfăptuitorii dreptății.

— Hainde, Aroane, spuse ea surzînd, țigăncile ne așteaptă în odaia cea mai luminoasă, care dă în livada cu nucii.

— Și e răcoare acolo, cum era în grădina dumitale, Maria, de la Viena.

— Așa e, Aroane Doamne.

— Ai văzut, zîmbiră ochii lungi ai bărbatului, acum ai spus mai bine.

— Acum sînt supusa ta, doamne, și tu nu mai ești acela de la Viena.

— Am izbutit, Maria, spuse bărbatul, și fața lui căpătă o expresie de mulțumire neascunsă. Am izbutit, — își zise de data aceasta lui, parcă răspunzînd unui gînd ascuns.

— Știal de atunci? Ani de zile ai așteptat; ai luptat și ai crezut întotdeauna că vei izbuti. Și apoi era dreptul tău, era tronul tău. Ți-l furaseră odată, l-ai redobîndit, spuse doamna aproape cîntînd încet în odaia calmă, liniștită, de unde nici nu puteai bănui strașnicul chef al oștenilor rămași în tindă, serviți de argați. Aron se așeză pe perinele moi ale unui divan jos.

— Parcă ar fi turcesc, se încrunță el.

— Parcă ar fi, răspunse Maria. Aveam unul și la Viena. Îți amintești.

— Aha, spuse domnul cu o nemulțumire abia ascunsă. Intr-adevăr, aveai unul și acolo. Poient e aproape de locul unde bat turcii.

— Și ți-e teamă de trădare?

— Nu mi-e teamă de nimic. O caut ca să pot s-o zdrobesc.

— N-o căuta și unde nu este, Aroane Doamne. Crezi că și femeile sînt în stare de asta?

— Mai ales ele, Marie, mai ales ele! Plătesc mult turcilor să nu vină să-mi calec țara, să distrugă semănăturile, să ia copiii și să mă ucidă și să-mi ia tronul.

— Vezi, Aroane Doamne, noi întotdeauna am vorbit despre aceleași lucruri, de cîte ori ne-am întîlnit. Despre turcii care vor tot mai mulți galbeni ca să nu te mazilească, care cer tot rodul semănăturilor ca să nu le distrugă înainte de a se coace.

— Vrei să spui că nu te-am întrebare ce necazuri ai și domnia ta, răspunse zîmbind ușor și ironic, bărbatul. Nu te-am întrebare, fiindcă e mai important ce se întîmplă cu mine și e mai frumos. Dumneata ești femeie, cu toate că, zău, ai merita să fii bărbat. Ce treburi are o femeie?

Aron rîse tare, întinzîndu-se pe divan, cu cizmele cu sabia, cu brîul cu două pumnale.

Maria rămăsese o vreme în picioare pînă cînd domnul avea să-i dea îngăduința să se așeze. Numai că el parcă uitase.

— Acum poți șede, domneatale Marie, și poți să ne spui ce necazuri ai domnia ta la moșie.

Maria își stăpîni mirarea și zîmbetul de uimire și batjocură îl transformă în grație și mulțumire. Va să zică așa! Ea șede în picioare, dorînd să-i măgulească

ființa trufașă, iar el, stăpînul, credea că o făcea din respect. Era convins că așa se cuvine și... așa se cuvenea, dacă acum era rege. Era rege și cu ea, care îl învățase cu cine să se împrietenească la Viena, cînd era păstrat aproape închis, de turci... El conduceau treburile țării acesteia și n-aveau nevoie să-i încurce poftele lui Aron de a fi slujbașul lor acolo, cînd puteau să se folosească de altul, poate Radu, poate Mușat, tot pretendenți, sau mai bine zis sollicitanți, și tot la Viena puși la păstrare. Ea îl invitase ca pe un biet om trăit într-o țară izolată, care nu cunoscuse perversitatea prinților și generalilor Vienei și Parisului, care nu voia împărții — ci doar slujba de mai mare al unor supuși și supuse el însuși unei mare forțe: Constantinopolul. Ea cunoștea ducii și miniștrii, contese și regine nefincornate. Putuse ști, îl putuse învăța. Voise acum să-i facă un omagiu, să se poarte ca în fața regelui Franței și el... primise fiindcă așa i se cuvenea.

— Spune, Doamnă, după seara aceea minunată cînd, în grădina castelului de la Viena, mi-ai spus vorbe frumoase și cînd am sporovăit mult despre cum ai să ajungi voievod aici, cum ai să cîștigi această luptă, ce ai făcut?

— Am cîștigat lupta, Doamnă, spuse parcă doar din ochii înguști. Aron. În privire i se lăfăia toată mulțumirea și trufia. După încă doi ani de zbcucium! Se împlineau cu totul șapte de cînd fusese alungat din țara mea și abia îmi scăpasesem viața. M-au ajutat mari prinți.

„Aha, își zise doamna, ai bătut la ușile la care te-am trimis, și pe care abia ieșisem eu“.

— Am găsit omul care putea influența totul, l-am supus cu aur și drumul s-a mai ușurat.

„Omul e deci Iani, vistiernicul, făcătorul și desfăcătorul de prinți pentru toate popoarele supuse marelui sultan și semilunii sale!“

— Și am ajuns stăpînul aici, unde trebuia să fiu de mult, suspina Aron, lăfăindu-se pe canapea.

La Viena, avea purtările celor din jur. Ale înaltelor fețe cu strămoși cunoscuți pe sute de ani înapoi. Se uita la ei și făcea ce îi vedea făcînd. În odaia cu birne, pe moșia Poeni, la sute de verste de Viena, doamna Maria șezuse în picioare în fața bărbatului, iar acum tot el se lăfăia aproape dezbrăcinat. Altădată... Altădată nu mai exista. În odaia cu blănuri de urs, erau față în față doi oameni care se mai întîlniseră cîndva, ba chiar bănuiau că s-au mai văzut nu numai la Viena, dar și la Constantinople și la Budapesta și dacă nu cumva n-a fost decît o părere, s-au zărit și la cetatea voievodală. Acum unul învinsese și era pe locul unde stăpînea, și unul fusese înfrînt și se găsea într-un adăpost de împrumut, ales pentru tăcerea, uitarea și depărtarea lui. Spera că aici e o lume nouă, atît de departe și de străină cunoașterii celor dintre care făcuse parte. Spera că pe un spațiu neștiut celor mari nu se întîmplă nimic, e o liniște, un echilibru atît de întreg, încît timpul nu trece pentru că nu are ce să aducă și ce să ia cu el. Aici existau cu adevărat pînă și grădinițe, existau rîurile și țigăncușele fericite, scaldîndu-se în rîsetele șatrei ce le priveau. Oamenii erau mai puțini, castelele dispăruseră și tot ce se lega de ele. Nimic din ce învățase, văzuse, o speriasse sau îi tulburase vanitatea, pofta și orgoliul nu mai putea și nu mai trebuia să existe.

— Spune, Aroane doamnă, șoptea blînd frumoasa doamnă care cunoscuse principi războinic, regi ai lumii și fusese gata să între între ei, cit timp ai călătorit?

— Ei, se învioră Aron și își zîngăni fierăraiele atîrnate de la umeri la carimbi, căutăm de două zile. Am plecat din cetatea noastră alaltăieri, după dîjină, adică atunci cînd apune soarele, se corectă el, gîndind că poate Maria nu știa toate vorbele lor, și de atunci batem satele.

— Și anume pentru blestematul acela de hoț ai bătut atîta cale? suspină blînd vocea tinerei Marii.

— Dar cum altfel, se răsti voievodul devenit încrunțat, l-am făcut să recunoască!

— Ce să recunoască, mărite?

— Că sînt cel mai mare dintre stăpîni, spuse alungîndu-și ochii subțiați ca lamele pumnaletelor de la brîul lui.

Maria rămase o clipă cu miinile în nemișcare. Știa istorie, învățase versuri pe de rost, găzduise un mare filozof într-unul din castelele ei de altădată. Se auzi un lipăit ușor de tălpi și o țigăncuță tînără îndrăzni să-și arate nasul în ușă, dar și-l retrase repede, cînd auzi vocea puternică a bărbatului.

— Trebuie să stîrpească hoții, ca să dovedească că sînt de puternici! Și cred că acesta a fost cel din urmă și cel mai rău. Doar din răutate și ură n-a vrut să mărturisască pînă acum!

Maria clipi repede și cu același zîmbet de la balurile castelelor, îl întrebă:

— Oare n-ar trebui să nu te ostenești tu însuși atîta pentru astfel de trebi? Nu sînt destui s-o facă?

Domnul nu răspunse, ci dete a lehanite din mină. Bărbuța îngustă și neagră se strîmbă a supărare.

— Un mare stăpînitor are neîncetat de lucru. Nu de mult am pîndit o zi întreagă lingă o fîntînă unde pusesem un căuș de aur să văd dacă va îndrăzni cineva să-l fure.

— Și...

— Și nu l-a atîns măcar cineva, rîse triumfător voievodul scărpinînd în tu-reacul cizmei, unde poate intrase o pietricică de pe drum.

— Și palatul cui îl lași, doamnă? spuse dojenitoare Maria.

Aron se ridicase, își depărlase picioarele și era foarte aproape de Maria cea zîmbitoare.

— Nu rămîne nici el mult timp singur! Alaltăieri, înainte de a porni la drum, am urcat în căngi foarte bine ascuțite niște soli nepricepuți, și, mai sus decît ei, pe un călugăr care tocmai se nimerise să spună că nu l-ar place să fie pe acolo cînd s-o lînguși acele stîrvuri. M-am gîndit că sus va avea, desigur, aer mai prîmenit! hohoti Domnul atît de tare, că se zguduiră ferestrele.

Afară curgea pîriul liniștit spre eleșteu. Mariei i se păru chiar că vede un păstrăv sărînd zănațec peste valuri, ea și cum toată lumea ar fi fost a lui. „Ce nebunie!”, gîndi nemulțumită de isprava peștelui.

— Și acum, doamnă, lăsăm Poienile, îți luăm furul să-l arătăm lumii, ca să știe și oamenii! Te vom aștepta să ni te închini de sfintele paști în cetate, după ce vei plăti mîcareleul.

Doamna ridică din sprîncene a mirare.

— Încă nu te-ai obișnuit cu viața la noi. Îți voi face înțeles cuvîntul, doamnă, cum mi-ai făcut și domnia ta destule altădată: așa se zice plății ce le-o datorese turcilor ca să mă lase în drepturi.

— Voi veni, stăpîne, spuse Maria cu cel mai frumos zîmbet al ei. Voi veni după ce voi plăti mîcareleul.

Domnul era pornit la drum și nu mai vedea ce lasă în urmă. Rîsetele și chefelul ostenilor se curmară cînd îi auziră vocea. Peste puțînă vreme apoi erau călări și plecrau, lăsînd moșia Poeni și oamenii ei tulburați de vederea înaltului stăpîn.

ANGHEL DUMBRĂVEANU

*

Drumul spre mare

*Am fost pe drumuri ce duceau către mare.
Ea însăși m-a primit totdeauna,
Întimpinîndu-mă cu păsări albe-nainte,
Punînd cai nevăzuți la carete,
Sculînd adîncile curți
S-aprindă safirele.
Am ascultat în tăcere tîmpanele,
Forfota apelor.
Femei cu trup amețitor ieșiră din valuri
Să-mi spele tălpile rupte,
Cî eu nu le-am lăsat
Și nici în carele lor n-am suit,
Beat de iluzii,
Cî de-a lungul fărnelui singur plecînd,
Obîșnuit s-ajung fără ceremonii,
Mi-am spus
Că nu eram cel așteptat să sosească.*

*

Albastrele ceremonii

*Înainte de-a veni iarna, caii
Albi cu harnașamente scinteietoare
Plutînd ușor în văzduhul de liniști,
Înainte de-a-ncepe albastrele ceremonii
Peste riul verde și cald, peste arinii
Cu crengu străvezii, înainte
Că duhul rătăcitor de decembrie
S-aducă hlamide adînci pentru umerii
Cîmpului, căzut în reculegeri amare,
Te voi duce pe sub țipătul lung,
Pe sub zborul în unghi aplecat către sud,
Pe sub elegiile verii din care plecarăm, —
S-alergi din nou fără astimpăr, cheltuitor,
Să strigi lucrurile cu vorbe miraculoase,
Învelîndu-te-n aburi, rizînd
Cu clinchetul apelor mici, răvășînd
Tăcerea amurgului, pustiul care-mi subjugă
Un drum pe care-l caut mereu.*

*

Ninsori

*Dacă nu seara, atunci aceste obiecte
Incrementite-n graiul lor ne-nțeles
Îmi vor spune ceva despre tine, ceva
Despre mersul tău de pasăre
Obişnuită cu marea. O impresie rece
De alb va da ocolul odăii, mărind
Singurătatea în care am tras barca tăcut,
Obosit de aşteptare şi teamă. Îmi rămase
Numai umbra ta mirositoare a depărtării,
Umbra care mă duce prin ţinutul zilelor lungi
Către un ţărm unde alergai ameţită de soare.
Acum seara mai singură
Decît pasărea mării rătăcită în larg,
Odaia se umple de mirosul albastru
Al paşilor tăi, dar despre toate acestea
Nu aminteşte decît aripa frîntă a celui
Care aşteaptă aici ninsoarea uitării.*

NICOLAE IOANA

*

Globul de somn

*Pe ripa înaltă a trîznit ascuns
vei crede
că sînt
ca apa ce ia foc pe pămîntul uscat
Adînc e fulgerul şi senzual
şi mă înspăimînt de parcă aş vedea femei*

*Mă culc şi spun
ultimile cuvînte
uimit lângă globul de somn.*

*

Prieten

*Tot ce-am gîndit nu poate fi decît o amintire
gîndurile mele sînt ale unuia care ar vrea
să iasă dintr-o mare primejdie*

*îmi aduc amînte de flori
de văi şi de maluri îmi aduc amînte
de cîte un prieten mort în pădure*

*norii și iarba oamenii pe care i-am văzut
furișându-se prin încăperi*

*viroage cu flori umede și ascunse
fluturi umblînd pe dealuri
pietre-femei.*

*

Pieptul meu

*Ostenit am uitat
pe pieptul meu o floare*

*poate am petrecut într-o noapte
pînă în zori
poate mă-e fața acoperită
poate nu zimbește
umbră mea
singură sub ninsoare*

*

Între cuvinte

*Nu mă auzi
omorit în somn
îmi pun aripa nouă pe vînt
să nu plîngă izvorul cu alba mască în el.
Nu mă auzi
între cuvinte în mijlocul
cuvintelor
păzit.
Genunchiul meu se sprijină
de o umbră.
Mă culc pe pămînt
și din pămînt răsare
altul ; mă culc pe iarbă
și din iarbă sare
unul
Mă urc pe soare și plîng
lucrurile.*

GEORGE SURU

*

Plecările

*Din trup de salcie arsă se desprinde luntrea,
Doamnă stea de mare, ce binecuvîntare,
Din frunză de castan se împletește vela,
Doamnă stea de mare, neliniștitoare,
Din rădăcini de brad înobilăm catargul,*

Doamnă stea de mare, ce mai legănare,
Merinde ne luăm în saci din piei de cârtiță,
Doamnă stea de mare, nu-ți trebuie nici spate,
Ne luăm și o femeie ca să ne scufundăm,
Doamnă stea de mare, nu-ți trebuie nici soare,
Ne luăm părinți magnetici să nu peregrinăm,
Doamnă stea de mare cum și-aș mai da o floare,
Ne adunăm în noapte și făurim o roadă,
Doamnă stea de mare, neînmulțitoare,
Ne spălăm cămășile, de fiu, băiat și tată,
Doamnă stea de mare cu veșnice odoare,
Cu ultima cămașă ne ștergem de sudoare,
Doamnă stea de mare tu ești în sărbătoare,
O aruncăm spre-o insulă și-apoi capitulăm . . .
Doamnă stea de mare, cum te mai uităm ! . . .

*

Ninsoare dionysiacă

Ne cotropesc zăpezile acestea cenușii,
Vîlvătui de vișor umerii ne ard,
Cu nostalgia viilor din vișele de vii
Ne mai petrecem peste înalt pămîntul cald ;

Femeile ne-aduc amintiri de — vară
Călcînd cu glezne goale pe pocnitoare nucii,
Ne-ascundem către ele și ele ne-nfășoară
Ca cele patru drumuri pe sfîntul din răsucii ;

Ne este plin pocalul cu cetină preacrudă,
Mult alb e înafară, dar noi ne înverzim,
Păsări de scrum în inimi de-atîta cînt asudă
Și bat în gratii aspre cu aripi de pelin ;

Pentru visul care al nostru-a fost să fie
Și nici nu am ajuns să îl întrezărim
Ieșim cu pieptul gol între elani o mie
Să ne zdrobească pielea sunind de heruvimi,

Oș, și ne întoarcem tatuajați de moarte
Cu rotundele însemne ale copitelor de crini,
Femeile ne spală și ne coboară-n șoapte
Pe blăni de urs stropite mult cu vin ;

Se înroșesc zăpezile ce trupul ni-l inghit,
Fumegă femeile ca delte după incendii,
Se bat pe sinii plini cu cnutul miruit,
Cu gemete chemîndu-ne vedența din vedenii ;

Dar noi ochii-nghețați ni-i ciocnim sub neguri
Ca pe ciorchini cu rîdăcina seacă
Știînd că vom rămîne amintind în vremuri
O singură ninsoare dionysiacă.

ÎNTR-O IARNĂ, UNDEVA...

Sofia Arcan

Cîteva secunde se fixară, sfidîndu-se. Ura pe care o purtase în ea în primele luni după despărțire răbufni cu furie dintr-un colț întunecat și de mult necercetat al amintirii ei. Simții că privirea-i învie, că tot trupul îi freamătă de o forță neașteptată, era mulțumită de ea, cea de acum și vru ca el să știe asta. Era plata unei poliții de prea multă vreme neonorată și nu putea pierde această unică și neașteptată șansă. El continua s-o privească nemișcat și fu bucuros de lentilele fumurii care-i ascundeau uimirea privirii. Deci asta era, simțise bine, ea se schimbase, își cistigase — în ciuda părerii lui — o personalitate pe care o simțea aproape material în jurul lui. Decorul sordid, foamea și oboseala și frigul nu reușiseră să-i stingă o anume siguranță, o vitalitate pe care el o vedea pe cale de dispariție cu 20 de ani în urmă. Simții în ea o forță care putea izbucni în orice clipă măturînd... ce? Prostii! Speculații sterile! În fond, ce știe despre ea? Și chiar dacă se schimbase, era mulțumită lui, simții asta cu certitudine. El fusese declanșatorul, descoperitorul unor posibilități din ființa ei de care ea nu fusese conștientă că le are. Chiar în orele care precedaseră plecării ei, în acele ore care o determinaseră să plece, să fugă de el, îi demonstrase cu o sete drăcească incapacitatea ei funciară de a visa la altceva decît la insipidul ei cămin în care ofta și se consuma absurd pentru aventurile sentimentale ale aceluia Ștefan pe care-l detesta profund, pe care-l ura deși nu-l văzuse niciodată, ura nu ființa lui ci ideea pe care o reprezenta el care făcuse din ea o „casnică” de cea mai iremediabilă și insipidă speță. Așa crezuse, așa-si explicase el atunci ura, mult mai tîrziu, abia după ce o pierduse definitiv își dăduse seama că-l ura pe Ștefan în primul rînd pentru șansa care-i scosese în cale, înaintea lui, pe această femeie care-l cucerise împotriva voinței lui, atît de puternic încît își pierduse orice urmă de control și se purtase întocmai unui nebun. Nu, nu avusese nici un fel de milă pentru ea. După ore de extaz se trezen detestînd-o pentru faptul că simțea că-l va prinde pentru totdeauna și-l va țiri spre viața ei insipidă, îl va contamina cu spiritul ei mic-burghez. Deliberat, reușise s-o rănească atît de profund încît s-o oblige pe ea să plece, un gest de lașitate pe care atunci îl socotise act de probitate și curaj. Și iată-o acum lîngă el, cu mîna întinsă, așteptînd ce? A da, sticla cu restul de coniac. I-o oferi zîmbind silit. Duelul încetase, trebuia să se miște, se sculă și făcu cîțiva pași. Trebuia să se regăsească în halta cu lampa afumată, să audă iară vîful șiierînd la ferestrele înghețate, sfîrșitul prelung al țărănilor de pe sarielle soioase întinse de-a dreptul pe dușumelele date cu motorină cîndva, de demult, s-o privească pe ea, prezentul. Totul trecuse de mult, atît de demult și el ajunsese la vîrsta cînd nu mai putea spune — fără riscuri — „mai am vreme”; pentru că ultimii ani trecuseră zicîndu-și mereu „mai am vreme”, „mai respir puțin”. Și iată-l acum, plecat unde-a întărcat dracu copiii, pentru ce? Pentru o stachetă înălțată la o asemenea înălțime încît, acum, lîngă ea, cea necunoscută, nu mai avu de loc, dar absolut de loc siguranța că o va putea sări fără să-și frîngă gîtul. Oare numai prezența ei neașteptată a născut îndoiala sau ea exista undeva, pitită și voit nebăgată-n seamă chiar din clipa în care acceptase postul? Cercul s-a închis. A ajuns la punctul de la care plecase cu gîndul în clipa cînd simțise că trenul a pornit și el va rămîne pînă la capăt pe locul lui, nu pentru că luase bilet pînă la stația terminus, putea, oricînd, să coboare la prima, a doua sau a zecea stație, dar era obligat să rămînă datorită acelei fițoici din buzunarul de la piept, **numirea**, acea „investitură” pe care o acceptase într-o clipă de certă frică pe care el o mistificase într-o „vitalitate creatoare”, într-o nevoie de a-și DOVEDI sieși și celorlalți că el este încă în plin mars, pe drum. Drum? Care drum? La dracu aceste simboluri de doi bani. Încercase, în trenul care abia părăsise orașul, să-și mute gîndurile și o vreme se silise să urmărească ninsoarea și cîmpia care se ridica spre abureala cerului sau zăpada cobora spre ea, stația terminus a acelor fulgi care veneau de undeva de sus, sus, de tare departe ea și senzația că a greșit plecînd? Trăsese e-un gest hotărît perdeaua la fereastra vagonului ca să scape de asocierile acelea stupide care nu aveau ce căuta într-un

spirit format în aria sobră a științei. Nu, nu fusese de loc plăcută călătoria și — pînă ce dăduse ochii cu ea — oprirea forțată în halta asta nenorocită i se păru un adevărat început de coșmar. Se opri în fața ei așteptînd să-i treacă sticla cu coniac. Ea o duse la gură, încercă să bea, se înecă, tuși, încercă din nou, reuși și-l privi victorioasă. Risul lui sună bizar și sfîrșii brusc, de parcă veselia ar fi fost curmată la jumătate. Gestul ei era atît de aidoma celui pe care-l făcuse atunci, pe tăpșanul cu iarba necesită pe care stăteau cînd el îi întinse sticla cu bere și ea încercase, exact ca acum să bea și însăși expresia ei de bucurie copilăroasă că reușise pînă la urmă fu atît de aidoma a celei de atunci încît după amiaza aceea fierbînte reinvie neașteptat și amintirea acelor gesturi mărunte îl derută, căci uitase de mult de acea după amiază cînd fusese cu adevărat fericit fără să fi putut preciza de ce, știa doar că se simte fericit și îmbogățit de prezența ei proaspătă și neașteptat de copilăroasă.

— Caută în rucsac, trebuie să mai am ceva de mîncare, coniacul mi-a adus aminte că mi-e foame.

El nu se mișcă. Părea că nici n-a auzit ce i-a spus. Continuă să se privească îndeaproape și fiecare dintre ei știu ce gîndește celălalt și constatarea că se mai pot înțelege fără cuvinte le dădu senzația unei intimități neașteptate.

— Da, atunci am fost un dobitoc, spuse și-i strînse scurt și puternic un umăr în palma lui mare. Care-i rucsacul tău? Și mie mi-e foame numai că n-am nimic, nu mă așteptam la surpriza asta, sper să vină încă astăzi nenorocita ala de garnitură cu plug. Continuă să vorbească automat în vreme ce ea îi arată rucsacul, începu să-l desfacă dar mîinile se opriră pe marginea lui, reci, inutile, aplecat, cu spatele spre ea, simți nevoia să închidă ochii. Avu dorința absurdă să revadă aievea acel tăpșan dar în fața ochilor închiși era numai negru fracționat de așchii de lumină, imaginea refuza să se închege. Și, totuși, își aminti că era o după masă senină, dimineața plouase, o furtună din acelea iscate din senin și dispărute tot așa ca un gînd absurd care-ți trece uneori prin minte și dispare instantaneu și nu-ți poți explica nici de ce a venit sau de ce s-a dus, îl uți pur și simplu. Stațiunea respira în vale, proaspătă și în soarele arzător aerul vibra în unde verzuie iar munții își pierduseră conturul, deveniseră doar niște creste fluide, viorii și numai iarba necesită împinzită de margarete, de păpădii și maci părea reală și te ademenea să te culci în ea, să-i simți mîngîierea umedă pe pielea încinsă de arșiță, să fii mac, iarbă, pămînt reavăn, să te dizolvi în liniștea și pacea tăpșanului.

Și el caută să-și reamintească acea după amiază, gîndi ea, văzîndu-l nemișcarea. Oare putem reinvia exact o întîmplare de demult? Oare nu trișăm cu noi înșine cînd susținem că fluxul memoriei ne poate reinvia aidoma trecutului? Mai putem noi reinvia inefabilul acelei zile? Doamne, cît sîntem de idioli! Între acea zi și clipa asta eu m-am luptat de trei ori cu moartea, el? Sigur, amîndoi am înghesuit între acea zi și cea de azi întîmplări, dureri și experiențe, un alandala de reușite și înfrîngerii și toate la un loc nu ne fac să încercăm — acum — cu alte semnificații, să avem o altă înțelegere pentru o trăire pe care încercăm acum s-o scoatem din depozitul etrocilit al amintirii?

Se ridică oftînd scurt, ochii trupurile întinse ale tăranilor, se apropie de el și, așezîndu-se lîngă rucsac, îi prinse mîinile nemișcate. El o privi tăcut și trecu lîngă ea.

— Știu doar atît, spuse ea calm, că atunci ne-am despărțit cu adevărat. Și asta doar la două-trei zile după ce reușisem să beau din sticlă spre hazul tău și tu ți-ai dat seama că... Tăcu, nu pentru că n-ar fi fost sigură de adevărul spuselor ei, asta nu, căci rememorînd de zeci de ori, după despărțire, acea după masă, ajunsese să-i pătrundă înțelesul ficcării cuvînt sau gest, tăcu doar dintr-o neașteptată stînjeneală, nu putea să-i spună: atunci ți-ai dat seama că mă iubești și ți-a fost frică de mine.

El o privi atent, cu o aviditate aproape disperată. N-ar fi vrut să se înșele, în ultimii ani, femeile cu care avusese de-a face nu-l preocupaseră prea mult, uitase regulile jocului, fusese prins în alte jocuri mult mai primejdioase și ar fi fost pur și simplu caraghios ca tocmai acum și aici, să se poarte ca un licean, un licean cu chelie și început de burtă și... drace! dar nici ea nu mai este o fetiță și dacă ar vedea-o într-o lumină adevărată, nu în obscuritatea asta afumată, poate că ar fi mult mai sigur pe el și... reușeau oare din nou să se înțeleagă fără vorbe? Și oare și ea se gîndește la acea după masă și cum o vede acum? În curentul continuu care exista între ei pe vremuri, intervenea cîte-un scurtcircuit, ca cel de

acum, de pildă, cînd nu putea intui exact dacă ea nu vrea să-și bată joc de el. N-o văzuse 20 de ani și dintr-o dată cifra se dilată, umplu odată sordidă și lovindu-se de pereții afumați se-ntoarse în el, îl sufocă și-l făcu să înjure trivial — în sinea lui, — această întîlnire care-i deschide niște răni de mult cicatrizate exact acum cînd el este și așa prea vulnerabil, în urma altor răni mult complicate de acceptarea lui să primească postul din orașul care-l aștepta, plin de capcane și greutateți cari, în clipa cînd se văzuse înzepezit în halta asta, i se păruseră insuportabile.

— Îți dai seama că nu ne-am văzut de 20 de ani? spuse ca un oftat care-ți ajută să-ți reici respirația normală. La ora asta sîntem doi oameni fără biografie, zîmbi ea slab apoi, cu o abia perceptibilă schimbare de ton: nici înainte de acești 20 de ani nu prea știu ce ai făcut. Erai destul de zgircit cu destăinuirile. Făcu o scurtă pauză așteptînd parcă să spună și el ceva, s-o ajute și cum el continua să privească în gol, cu bărbia proptită în palmele făcute căuș, continuă să vorbească rar, fiecare cuvînt era rostit limpede, ca un adevăr implacabil: atunci ți-a fost frică de mine.

Întoarse capul spre ea, abia îi putea distinge fața încercănată, sticla lămpii se afumase, lumina pilpii anemică, mirosul de petrol și fum rece de mahorcă, de motorină veche și praf, îngreuna aerul care se prelingea pe el ca o apă mocirloasă, absurditatea întîlnirii el într-un asemenea loc, oboseala, toate la un loc îl făcuseră să se clatine, să simtă că pămîntul i se leagănă sub picioare ca după o lungă cursă pe mare, primii pași pe uscat.

— Imbracă-te și hai puțin afară, spuse. Mă sufoc.

Ea se ridică, își îmbrăcarea hanorucele, căciulile, deschiseră ușa dar abia făcuseră trei pași și fură înconjuțați de vârtejul furibund al viscolului.

— Șeful gării mi-a oferit să stau în biroul lui numai că acolo nu putem vorbi, strigă el ca să fie auzit. Îi prinse brațul și o trase spre o magazie care făcea un cot mai adînc față de clădirea gării. Se opriră în colț, el în fața ei s-o apere de tălăzuirea apelor înghețate. La un pas de ei, felinarul se bălăgănea între așchii sculptoare. Simți cum plămînil i se umplu de aerul pur și rece și trupul lui își găsi locul în această noapte și se simți iar puternic și stăpin pe el. Își scoase ochelarii pe care fulgii se lipeau ca o perdea alburie dar imaginea ei se depărtă, enigmatică, liniile se estompară și trebui să-și apropie mult capul ca să-i vadă privirea încercîntă de întrebări.

— Da, atunci am știut că nu ești numai o aventură de vacanță deși păreai sau era, nu știu înflorător de banală iar eu îmi trăseseam niște jaloane precise pentru ceea ce urma să fac și tu îmi păreai fantastic de nepotrivită. M-am chinuit să mi te văd alături dar n-am fost în stare în nici-o clipă de luciditate.

Vorbele lui grăbite se furisau printre spicele înghețate și-i loveau, la fel de reci, urechile, obraji și inima. Nu inima ei de-acum, asta știa, se obișnuise de foarte mulți ani cu acest adevăr, o dureau inima el „de-atunci”, aceea a început iar să bată, să tremure pentru nedreptatea despărțirii pe care el i-o impusese atunci. Suferise și fizic, suferise trupul femeii care întîlnise exact bărbatul care i se părea că-i jumătatea trupului ei, de a cărei lipsă nu fusese conștientă pînă atunci și plecarea era o mutilare. În același timp, el o obligase să asiste cu oroare, la propria ei disecție. Avea o plăcere diabolică și n-o ascundea, de-a rupe toate etichetele teribile de sbrăitoare care-i acoprau falsele ei credințe spre a-și vedea limpede conformismul ei ridicol.

— Ai reușit? Trebuie să-mi spui dacă ai reușit, zise sacadat, prinzîndu-se de haina lui, ridicîndu-se pe virfurile bocancilor ca să ajungă mai aproape de fața lui.

Rămase perplex. Atacul venise pe neașteptate. Răspunsul nu putea fi decît monosilabil: **da** sau **nu**. Femeia agățată de el o simți — nu avea nevoie de povești, de scuze sau laude ci de bilanțul a 20 de ani. Credit sau debit. **Da** sau **nu**.

— Dacă ți-aș răspunde da, ai socoti că sacrificiul despărțirii noastre ar fi plata ta în ceruri, care ți-ar da drept la un loc între cei prea fericiți?

La început păru că n-a înțeles bațjocura sau că n-a auzit, pur și simplu. Rămăsese agățată de el, cu ochii mari, nemișcați, pînă ce, prin oglinzile ovale trecu o strălucire instantaneu ascunsă de pleoape. Miinile se desprinseră, oftă scurt și spuse aspru: Am înghețat, hai să intrăm.

— Nu pot spune doar nu sau da, pricepi? strigă el prinzîndu-i brațele și obligînd-o să rămîină lingă el. Nu-mi poți cere asta, nimeni nu mi-o poate cere. Nu fii absurdă Marta, se pare că mai avem de stat în locul acesta nenorocit, dă-mi timp să-ți explic. Dacă eu te-aș întreba mi-ai putea răspunde? Ai putea răspunde? in-

sistă el scuturându-i cu furie brațul, ai spune nu sau da? Se înfruntară și el regretă întrebarea. Hai, este într-adevăr insuportabil afară, înghețăm. O ținu strâns de trupul lui ca s-o apere de rafalele vântului și o duse spre ușă, o deschise și se opriă spontan pe prag.

— Cum dracu pot dormi atât de liniștiți în duhoarea asta?

— Dacă ai fi tras la joagăr ca noi în pădure ai dormi și-n privadă, răspunse aspru un țăran care se trezise la valul rece al aerului și la zăpada spulberată de vânt. Stai afară dacă ai nasul subțire, mai spuse și se culcă la loc trăgându-și sarica pe el.

Intrară și închiseră ușa fără o vorbă. O ajută să-și scoată hanoracul, se dezbracă și el.

— Pareă ziceal că ai ceva de mâncare?

— Ea porni spre rucsacul rămas deschis, scoase o pungă de nailon și veni lângă el pe bancă.

— Mai ai ceva de băut?

— O sticlă întreagă de coniac pe care aveam intenția s-o păstrez pentru sosirea mea acolo. O sacrific. Se sculă și reveni cu sticla, o destupă și i-o întinse.

— Facem troc. Mănincă, am șapte sandviciuri.

— Ar trebui să păstrăm ceva, cine știe cât vom mai sta aici.

— Am uitat de prudență, mor de foame așa că îmi măninc toată porția. Reuși să bea din sticlă fără să se ineece. Îmi lipsea antrenamentul, spuse zimbând, sticla asta-i tocmai bună.

— O să te imbeți criță, te previn. Cum ești la beție? Veselă? Eu devin volubil, dacă vrei să dormi, ai grijă de mine, e greu până ce pornesc la băut.

— Și totuși, ce cauți tu aici, unde te duci?

Puse întrebarea cu cel mai firesc ton, ca o cunoștință vagă întâlnită întâmplător într-o stație, o întrebare oarecare, așa, numai să mai omoare cumva plictiseala așteptării.

— Sint numit director în S., la un combinat, și actualul director vrea să plece de sărbători acasă. Trebuie să-l schimb mine.

— Este o avansare sau o degradare disimulată?

— Ce vrei să spui?

— Cred că știi ce te așteaptă acolo, nu?

— Da, tu știi?

— Întâmplător, da.

— Mă îndoiesc, doar dacă... dar nu, e absurd, nu ești inginer, nu-i așa?

— Am stat o lună în oraș pentru munca mea și... știu, atâta tot.

O privi neîncredător. Nu putea ști. Bravează ca să-l infurie. Cunoștea situația exact căci fusese de citeva ori în inspecție în cel aproape doi ani de când intrase în funcție fabrica. „ultima expresie a tehnicii moderne” și el, din postul pe care-l ocupase își adusese partea de loc neglijabilă, ca acel combinat să fie, într-adevăr, ultima expresie a tehnicii. Numai că uitase unele amănunte între zeci și zeci de probleme capitale: alegerea regiunii unde se va amplasa combinatul, apropierea materiilor prime și mina de lucru disponibilă. Da, se gândise la astea, figurau și în raportul care cerea aprobarea construcției tocmai în S. și cite altele, cite, drace! doar lucrase, condusese mai bine zis, toate calculele legate de dotarea combinatului și...

— Știi că-i primul combinat din istoria acelei regiuni și că nu ai muncitori calificați pentru utilajele ultramoderne decât foarte puțini și cursurile de calificare sînt încă nesatisfăcătoare și că... drace! Cît pot fi de absurdă, cu siguranță că ești mult mai bine informat decît mine. Întinse mina și trase o linie orizontală în aer. șterg fraza! Fă-mă să înțeleg de ce ai primit?

— Deci știi cu adevărat? În fond, ce lucrezi și ce cauți tu aici?

— Trebuie să fiu de sărbători în comuna B. ca să înregistrez niște obiceiuri foarte vechi.

O privi năuc și reuși chiar să ridă.

— Hotărît, unul din noi doi e nebun! Cum dracu ai ajuns tu la folclor căci bănuiesc că despre asta-i vorba, nu? Și ce are asta comun cu combinatul?

— Am stat o lună în S. Munca mea e legată de oameni, de foarte mulți oameni și ca să-i cunoști mai bine trebuie să pătrunzi în aria lor de preocupări imediate.

— Eram convins că ai plecat la C., la sporturi de iarnă, chiar mă miram că n-ai schiuri. O privi citeva secunde intrigat. Ce-i cu tine?

— M-am dezvățat să vorbesc despre mine, crede-mă! Mai interesant ar fi să-mi spui cum de ai ajuns TU aici. Bănuiam că trebuie să ai un post foarte important în minister. Parcă ți-am întilnit și numele în presă.

— Exact, postul în care trebuia să știu că nu vom avea cadre calificate pentru mașinile care s-au importat la insistențele mele și ar fi trebuit să iau măsuri și pentru asta. Trebuia.

— Și-atunci ți-ai pus cenușă în cap și trasta-n băț și ai pornit să te izbăvești sau ai fost poflit politicos, să-ți repari greșala iar tu, plin de duhul blindateții, ai acceptat cu recunoștință să repari oalele sparte?

O privi mut din cauza consternării și furiei care-l invadă ca un foc, făcu un efort ca să n-o injure, să n-o lovească. Strinse sticla, bău, așteptă să se calmeze cît de cît.

— Ești o blestemată care și-a învățat bine lecția, spuse scrișnit.

— O, nu-ți plătesc polița, răspuse candidă, m-am dezvățat doar să peticesc adevărul cu „vorbe sfărșitoare” parcă așa le numeai, nu? Mai bei? Eu aș mai trage o dușcă. Ii luă sticla, bău, se scutură cuprinsă de frig, își trecu mîna peste fața asprită, prin părul ciufluit. Cred că arăt al dracului de prost dar nu te lua după mîna mea nenorocită, acum că nu mă dor picioarele, mă simt admirabil!

— Atunci să lăsăm confesiunile și să facem dragoste. Ei dorm și recunoaște, cadrul e sublim prin hidoșenia lui.

— Te știam numai rău nu și vulgar, răspuse imposibilă și mai bău o înghîțtură.

O privi atent. Nu, într-adevăr nu reușise s-o umilească. Era invelită într-o platoșă pe cît de invizibilă pe atît de inexpugnabilă. Dumnezeu, cît de mult se schimbase!

— Ai găsit iarba fiarelor? întrebă stins.

— Ceea ce ai început tu atunci a fost continuat de trei încercări date de boală și după ce am cîștigat — nu știu pentru cîtă vreme — nu mai mi-e frică decît de moarte, șopti și se scutură cuprinsă de un fior.

În sfîrșit, se reîntîlniră. O simți lingă el, umană, o ființă, nu o amintire, nu un reproș viu, nu o dragoste inutil pierdută, era lingă el un suflet bîntuit de temeri, altele decît ale lui, dar de temeri, de îndoieli. Binecuvîntă viscolul, sala sordidă, plecarea lui nechibzuită, tot ce contribuise la această reîntîlnire, ea, cea de acum, după ce și-a scos platoșa de bunăvoie. Abia de-acum încolo vor putea vorbi despre ei și despre toate cîte se întimplaseră de cînd s-au despărțit și asta va fi murele lui cîștig.

DIM. RACHICI

*

Treapta de sus

Te port în mine —
gînd neștiut
luînd strălucirea altor gînduri ;
îndelungă speranță,
pui de mesteacăn
crescut în vîrful unui plop
între două ramuri
uitate.

*

Înseninare

Stînd în apă,
o ușă
a-nfrunzit —
de durere
după peretele
prăbușit.
Plinge ușa
sub cerul
opac.
Și-ntre timp
devine
copac.

VIRGILIU BRADIN

*

Rod

Cu pasul aplecat spre gînd de țară
Trecem bronzafi de încrederea apei
Peste umerii toamnei aplecate în rod,
Ne legăm cu soarele-n drumul zilei
Stringîndu-ne zimbetele într-o dimineață
Înălțînd pruncii peste cîntec
Cu palmele curate de muncă
Să-i învățăm cu încrederea noastră
Istoria țării făurită acum.

Ciobanul — destul de bătrîn, om la șaizeci-șaizeci și cinci de ani — tăia lemne pe un trunchi lat și înalt. Alături, un băiat ca de opt-nouă, aduna bucățile.

Amindoi auziseră troyutul cailor, oprit în spatele lor, apoi hîrșitul chibritului de aprins țigările, dar nici unul nu se întoarse : continuau să taie lemne, ca și cînd n-ar fi auzit nimic.

Perechea de înarmați ieșise din brădet, după ce stătuse multă vreme în ascunzișul copacilor, privind păstorii, turma, coliba măruntă, eișele pus pe alergătură și lătrat, în răstimpuri. Apoi străbătuseră pășunea în curmeziș, oprind caii în spatele celor doi oameni. Stăteau dinapoia lor, pufăiau din țigări și tăceau. La brîu, pistol ; cruciș peste spinare, pușcă ; picioarele atîrnate pe lîngă scărișe. Timpul se depăna în liniște — de parcă n-ar fi stat patru oameni alături. Barem că oameni se născuseră : și înarmați, și ciobanul, și copilul. Cînd isprăviră țigările, unul dintre cei cu arme desprinse de la oblic un baston de cauciuc din cele mari și se răsti la bătrîn :

— Mă, bătrîne !

Ciobanul tocmai avintase toporul, dar nu mai lovi, ci îl așeză repede în fața lui, pe pămînt, scoase pălăria, se răsuci pe călcie și, cu capul descoperit, se plecă adînc de tot, cît putea de adînc ; nu dădu glas și nu ridică privirea ; stătea în fața calului, aplecat, cu pălăria în mină — și, îndată, boarea de vînt începu să-i fluture șuvițele ușoare, albe.

Copilul, ea și cum n-ar fi auzit nimic, continua să adune lemnele, stivindu-le lîngă celelalte.

Vremea depăna mai departe, înarmații nu scoteau cuvînt, iar bătrînul stătea plecat în fața lor, fără să cîntească.

Mai tîrziu, cel cu arma vorbi din nou, dar după multă vreme, cînd caii se apucaseră să tropăie pe loc și să dea din cap :

— Văzuta-l pe cineva ?

Bătrînul răspunse îndată, tot atît de repede pe cum își așezase toporul în față, pe pămînt :

— N-am văzut pe nimeni !

Celălalt înarmat îmboldi calul mai aproape :

— Te întrebaram dacă ai văzut om pe-aici !

— N-am văzut om pe-aici ! — zise bătrînul.

Privirea îi era așintită în pămînt ; își vedea bocancul, iarba, copita calului.

— Vino mai aproape ! — porunci cel cu bastonul de cauciuc.

Bătrînul se apropie de cal.

— Și mai aproape !

Ciobanul se alătură de piciorul calului.

— Mai !

Bătrînul înaintă pînă la cizmă. Îi vedea vîrfurile, scărișta, o bucată din burta calului și iarba. Înarmațul viri bastonul de cauciuc sub bărbia bătrînului, împingîndu-i obrazul în sus. Șalele acestuia erau frînte înainte ; capul, dat pe spate — dar nu ridică privirea ; se uita la pantalonul călărețului, întins pe genunche, și la cureaua scărișei. Ar fi vrut să înghită, dar nu putea din cauza bastonului de cauciuc.

Călărețul îl privea în obraz. Cu încheietura mîinii proptită de genunche, ținea bastonul de cauciuc înfipt sub bărbia bătrînului, încremenindu-i capul la aceeași înălțime și privindu-l în obraz.

Apoi trase bastonul și-i arse ciobanului una peste umăr.

Liniște.

— Poți pleca !

Bătrînul se răsuci pe călcie și se întoarse grăbit la trunchi, își puse pălăria, apoi apucă toporul, îl avintă și continuă tăiatul lemnului.

La a patra sau a cincea bucată, înarmațul se răsti iar :

— Bătrîne !

Omul se întoarce, scoase lute pălăria, se frinse de mijloc și țintui privirea în pământ — totul întocmai ca adineaori.

- Cîți ani are băiatul ?
- Băiatul are opt ani...
- Tu îl crești ?
- Eu îl cresc !

Acum dădu glas și celălalt :

- De cînd îl crești ?
- De un an îl cresc !
- Cîți ani are băiatul ?
- Băiatul are opt ani !
- Tu îl crești ?
- Eu îl cresc !

Călărețul împinse calul mai aproape :

Văzut-ai om pe-aici ?

- N-am văzut om pe-aici !
- Poți pleca ! — zise celălalt.

Tăcură o vreme.

— Mă, băiete ! — zise apoi cel cu bastonul de cauciuc.

Copilul avea brațul plin de lemne ; pornise către stivă, să le așeze lângă celelalte. Se opri, lăpădă lemnele la picior, își scoase lute șapca, se înclină și se întoarce așa, frînt de mijloc. Vîntul se încurecă și prin părul lui. Își văzu și el picioarele și iarba de pe pământ.

— Cîți ani ai ?

Răspunse îndată — așa precum lepădase lemnele de pe braț :

- Am opt ani !
- Bătrînul ăsta te crește ?
- Bătrînul ăsta mă crește !
- De cînd te crește ?
- De un an mă crește !
- Bătrînul ăsta ? — întrebă celălalt.
- Bătrînul ăsta !
- Ți-i moș ?
- Mi-l moș !

— Vino-neoace ! — porunci cel cu bastonul de cauciuc.

Copilul se opri în fața calului — așa cum făcuse bătrînul.

— Mai aproape !

Se duse pînă-n botul cizmei, dar era atît de scund, încît, cum sta plecat, crețetul nu ajungea pînă la cizmă ; stătea aproape sub burta calului. Nici nu vedea decît iarba și propriile sale încălțări.

Înarmatul clinti piciorul, vîrînd vîrfurile cizmei sub bărbia copilului ; după ce găsi locul potrivit, îl înălță capul :

— Mai sus !

Copilul îl ridică tare, alipindu-și ceafa de spinare. Nu văzuse încă niciodată obrazul înarmaților și-l îmboldea o dorință nemăsurată să deschidă pleoapele.

Apoi le cobori din nou.

— Deschide ochii !

Copilul continuă să privească crețurile cizmei.

— Văzut-ai om pe-aici ?

— N-am văzut om pe-aici !

Î se umplu gura, și lui, cu salivă.

— Ai zis că bătrînul te crește !

— Am zis că bătrînul mă crește !

Tăcere. Bufnetul copitelor de cal și al toporului.

— Întoarce-te ! — zise înarmatul, coborînd vîrfurile cizmei.

Copilul se răsuci pe călcîie.

— Uită-te înainte !

Copilul înălță capul.

— Ce vezi ?

— Văd mai încolo, munți, cer, copaci ; apoi văd colibă, dinaintea ei pari cu ulcele-n vîrf ; văd o capră și vatra focului...

— Dă-i drumul înainte !

Împinseră caii pe urma lui, lăsându-l să se ducă pină-n fața colibei. Acolo îl opriră. Era o colibă ciobănească, scundă ; în fața ei, câțiva pari cu ulcele ; în dreapta, legată la pociumb, o capră albă ca omătul ; mai aproape, între lespezi de piatră, cenușa focului de dimineață.

Călărețul cu baston de cauciuc flacă băiatul, întorcându-l, cu piciorul, în direcția caprei.

— Asta ce-i ?

— Asta-i capră !

— Uită-te bine !

— Mă uit bine !

Vorbi iarăși celălalt :

— Ce-i asta ?

— Capră ! — zise băiatul.

— Călărețul alpi cizma de coasta copilului :

— Întoarce !

Mai încolo, turma păștea fără talângi, fără o singură talangă la gîtul vreunei oi.

— Cheamă cîinele încoace !

Băiatul chemă cîinele. Animalul venit încet, codindu-se, apoi — furișat — se așează la picioarele copilului.

— Ascultă la mine ! — zise înarmatul. — Ce stă aici, la picioarele tale ?

Ce-i asta ?

— Cîine — zise copilul.

— Nu... Aici, la picioarele tale, e o capră. O capră mare, albă ! Pricepi ?

Băiatul tăcea.

Călărețul propti bastonul de cauciuc în creștetul descoperit al băiatului. Îi culcă de-n lungul, împărțind exact în două bolta țigvei, în așa fel, încît capătul bastonului se întindea mult în față, în văzul copilului. Celălalt înarmat își apropie calul, strîns lîngă copil, afit de strîns încît tureacul cizmei îi apăsa umărul.

— Vasăzică ?

Băiatul se uita la cîine.

Călărețul de-al doilea desprinsese și el bastonul de cauciuc de la obline și-l propti ușor de umărul copilului.

— Spune frumos...

— Vasăzică !... Ce-i asta, de la picioarele tale ?

Copilul își privea cîinele.

— Capră... — zise.

— Capră mare, albă !

— Capră mare, albă !

Înarmatul se depărtă preț de-un salt ; celălalt retrase bastonul de pe creștetul băiatului și-l întoarsese, cu piciorul, spre capră.

— Iar așa... așa de aici e cîine ! Pricepi ?

Culcă bastonul din nou pe creștetul copilului.

— Da !

— Un cîine, așa, mijlociu : nici mare, nici mic ; un cîine cafeniu !

— Da ! — zise copilul.

— Cum îi zise ?

Copilul tăcea.

— Cum îi zice cîinelui ăstuia ?

— Cezar...

— Du-te ! — zise celălalt, — du-te și mîngie-l frumos, așa ca de obicei și îi zice pe nume...

Celălalt ridică din nou piciorul și, proptind talpa între spetele copilului, îi împinse înainte, cu băgare de seamă.

— Cezar... — zise copilul, cînd ajunsese lîngă capră, punindu-i palma pe creștet, între coarne. — Cezar !

— Și ce-i mai spui de obicei ?

Băiatul stătea frînt din șale, la gîtul caprii, cu șapca în mîină și ochii-n pămînt.

— Căteluș... — rosti el.

Se lăsă tăcere.

— Vîno-neoace !

Copilul lăsă capra și se duse la călăreț, dar acum nu se mai opri în fața calului, ci înaintă pînă la cizmă. Înarmatul îi ridică bărbia. Din nou, copilul ar fi vrut să-nghită, dar nu putea din pricina cizmei care îi apăsa gîltelej; ar fi vrut să ridice privirea — dar se uita, neclintit, la cizma de sub obrazul său.

— Poți pleca!

Cînd băiatul făcuse jumătate drumul spre bătrîn, înarmatul trimise glas după el. Copilul se răsuci pe călcie, îndoindu-se din șale.

— Văzut-ai oameni pe-aici?

— N-am văzut oameni pe-aici!

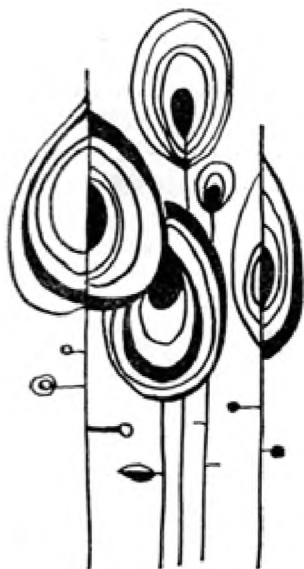
Mai stătu locului o bucată de vreme. Călăreții aprinseră țigări, slobozind primul fum în vînt, apoi își alăturară caii.

— Poți pleca! — ziseră pe urmă.

În tot răstimpul, bătrînul tăiase lemne, fără să întoarcă măcar capul; muncise ca și cînd nimîni nu s-ar fi aflat prin apropiere.

Cei doi înarmați stăteau în spatele lor; copilul aduna lemnele, el fumau. Tăceau, suflau fumul pe nări și se uitau la ciobani. Apoi aruncară mucurile, unul clătină dinlogli, celălalt îi urmă pilda, se îndreptară în șei potrivit armele dintr-o zmucitură scurtă a umărului și, la pas, își văzură de drum.

În românește de GELU PATBANU

Baladă cu ancoră

*Am trecut pe lângă alte ancore
Cu glasuri veștejite de alge
Și am plecat
Răsfrintă în malul dimineții.*

*Ceara plutea sub izvoare
Cu umerii vineși de vînt
Pinzele durau în lac un abur moale.*

*Am trecut pe lângă un turn
De muguri, cu coajă albă
L-am privit la umbra melcilor
Culeși în miez de zi
Dar scările din turn s-au șters
În praful de pe scuturi,
Și glumele au plesnit sub paharul cu otravă.*

*Am izbit tronul și am plecat
S-a clătinat amurgul
Se făcuse tirziu
Și am așteptat porțile cu aripi
Putrezite de veghe
Dar toate apele au pierit din drum.*

*Acum mă frige în coaste
Tărnul colinei de spini
Ca și cum somnul a alunecat
Printre crengi.*

Stelele acestui pămînt

*O inimă visînd
în aceste corole de ape
de unde umerii voievozilor
mai cresc în viori ca o lacrimă-n seară
rotund să ne urce arsurile ierbii
pe brațe limpezi de
rana acestui azur răstignit în fintini.*

*ne murmură zодii în sînge
și clopotele descintă un griu mai înalt
pînă la mirările mamelor brune
cînd osii de rouă albesc înspre vetre*

sintem mlădieri de crini
clădind cu lumina o veghe albastră în pietre
la somnul tău bun
în care se-aude
cîntecul păsării vindecînd zăpezile grele
și iarăși cădem

cu genunchii-n legende
pe lutul în care toate semințele tale sînt stele . . .

DRAGOMIR MIRIANICI

*

Așteptare

Trecu și vara așteptării-ncet
și-n suflet totul pare cum a fost,
își face toamna cuib într-un regret,
cad frunzele — iluzii fără rost.

Va fi și toamna tot o așteptare
prin care iar speranța drumu-și suie
înspre iubirea care veșnic pare,
înspre iubirea ce-o aștept, dar nu e.

Într-un tîrziu, cu pomii împreună,
voi aștepta o primăvară mare,
vor fi toți pomii albi de flori sub lună,
cu voi fi alb de-atîta așteptare.

Traducere de V. KANGI

STELA CORA

*

Noiembrie

Mai rămin un țărni
Zidit cu somn de galben,
Iar ploile desenează pe mine
Fluturii cerului.
Tu trebuia să fii
Ucigașul meu pînă la genunchi
Dar au venit
Cu fuga lor turbure
Fiarele singelui umilit
Și dealul înlăcrîmat
Mîncat de lună.
Tu trebuia.
Domn peste tăcerea mea
Să semeni cu semințe gleznele mele
Pînă la soare,
Ca să calc cu fructe
Timpul locuit de mine.

Autorul fragmentului dramatic pe care-l publicăm în paginile de mai jos nu este un debutant în literatură. Acum aproape trei decenii apărea la București, sub semnătura lui Vasile Zdrenghea, o carte de subtilă analiză, anticipând un anumit gen de roman-eseu cultural în ultima vreme. Volumul intitulat Valea cu plopi s-a bucurat, între alte aprecieri, și de aceea a lui Lucian Blaga, care l-a îndemnat pe autorul cărții să publice cel de al doilea volum aliat în pregătire și anunțat, ceea ce Vasile Zdrenghea a socotit necesar să n-o facă, dintr-un exces, mai rar întâlnit, de conștiință scriitoricească. De altfel, profesorul Vasile Zdrenghea, născut și crescut în părțile Sebeșului (Alba) a fost unul dintre apropiații lui Lucian Blaga, pe care l-a întâlnit și l-a însoțit deseori în verile petrecute de poetul de la Lanerăm la Căpâlna, pe valea Sebeșului. Legat profund de locurile natale și cunoscător al tradițiilor și folclorului din această parte de țară, Vasile Zdrenghea este în aceeași măsură un conducător al istoriei acestui popor, așa cum se răsfringe ea în cronici și, mai cu seamă, așa cum stăruie, surprinzător de viu încă, de a lungul veacurilor, în vechile legende țesute în jurul unor eroi și evenimente din trecutul nostru. Din aceste izvoare autorul a reconstituit chipul lui Ștefan cel Mare, evocat prin prisma unor „nemei ai pământului” care se adună în jurul domnului în ceasul primejdiei. Personajele se mișcă cu aerul lor de-acasă, vorbesc limpede și uneori apăsat, dar de fiecare dată ru o anumită deflașare, în care firăscul alitudinii stă sub semnul demnității.

Cită vreme mai stătem dispuși să solicităm literaturii și o funcție educativă, în sensul clasic și nobil al cuvântului, credem că se cuvine ca asemenea producții să-și găsească locul pe care-l merită.

ȘTEFAN MUNTEANU

VASILE ZDRENGHEA: OMUL PĂMÎNTULUI

POEM DRAMATIC ÎN VERSURI

ACTUL II.

(*În depărtare, hăulind, se aude „urșii” bătrîmului*)

CEI TREI :

Frunzulică alior,

M-o făcut mama fecior,

M-o scris vodă-n potrocol.

Cîntă mierla sus pe-o creangă

Că Moldova nu se pleacă.

PAMFILIE : (*iarăși în fața domnului*)

Ne dăruim viața luminăției sale.

O dragoste și-o sete ne-mpinge înainte.

ȘTEFAN: Îți mulțămesc, mosnege, de-aceste simțăminte;

Iar pe-acești voinici poftesc să-i văd și eu.

PAMFILIE (*învătuind cu părintească admirație și mândrie locul unde s-au oprit „zimbrii” săi*):

Cum poruncești, slăvite. (*Celor trei*). Vă cheamă domnul meu.

(*după ce flăcăii s-au așezat, oarecum ostășește, în fața domnului în șoaptă, către ei*): Mă! ăsta-i Ștefan Vodă, și bate iar război,

Și vrea să afle — iată-l — cam cine-mi sinteți voi.

Strigați-i să trăiască. Hai, gata;

CEI TREI: 'Ntru mulți ani!

ȘTEFAN (*fiindcă toți cei de față au schițat fără să vrea gestul astupării urechilor*): Au inimă bărbată.

PAMFILIE (*foarte măgulit*): Au, doamne, că-i vișă de ciobani.

Acesta-i Cioplea, ușorul vintului,

Istalat, Toma, greul pământului...

BOLDUR (*privind cu mirare spre Sparge Lume*): Și dînsul?

PAMFILIE: Cum se vede și-arată: Sparge Lume.

BOLDUR: Ce nume...

PAMFILIE: După dînsul și... dînsul după mine.

ȘTEFAN: Imi place.

PAMFILIE: Ia întreabă-i de ce-au venit încoace?

TOMA (*luind o poziție ostășească*): Căci plînge țara...

PAMFILIE (*subliniind cuvîntul, cu degetul ridicat*): Țara...

ȘTEFAN: Vă mulțămesc.

PAMFILIE (*explicativ, feciorilor*): Ii place.

ȘTEFAN: Jurați să-mi fiți aproape la bine și la rău?

TOMA: Jurăm, stăpîne doamne!

ȘTEFAN: Toți trei?

CEI TREI (*în aceeași poziție ostășească*): Toți trei!

ILIE (*de prin mulțime*): Și eu.

ȘTEFAN: „Și eu”? Ce glas fu ăsta, sfielnic și ciudat?

PAMFILIE: Ilie, vin'la taica. Acesta-i mai bărbat.

ILIE (*răzbind în fața mării sale*):

S-au încrunțat mămuca la taica: Ești nebun?

Dar taica: Lasă pruncul să facă cum îi spun,

Căci plînge Țara.

ȘTEFAN: Țara... Tu, mări, știi ce-i țara?

ILIE (*cu mâiastra sfătoșenie a tatălui său*):

Știu: Binele și greul, dulceața și povara,

Mioarele și brazii... baltagul și săgeata

Și doinele și vîntul...

PAMFILIE (*cu un oftat adînc*): ...și sapa și lopata.

(*Dar scurtul moment de revenire a trecut repede*)

Ei, ce mai zici acuma? Văzutu-l-ai că știe?

Și zici că-i prost.

ȘTEFAN: Poștește să te sărut, Ilie.

ILIE (*trăgîndu-l de mîneacă pe bătrîn care în fața unei așa de înalte cînstîrî s-a simțit obligat să verse cîteva lacrimi*): Tătucă!

PAMFILIE (*deplin recules*): Taci din gură... (*Celor trei*): Să vă purtați bărbat!

(*Lui Ștefan*): De nu se poartă bine, să-mi spui.

ȘTEFAN (*cu zimbet ușor*): Îți spun.

PAMFILIE: Să-i bat...

(*După ce, cu multe plecăciuni în stînga și-n dreapta, s-a văzut plecat, urmează o scurtă scenă aparte între Petrea și dînsul*).

PETREA: Văzutu-l-ai?

PAMFILIE: De, Petre...

PETREA: Acuma ce mai spui?

PAMFILIE: Cam mic de stat — nu-i vorbă — dar parcă

Stîrșește vilvătăi în preajma lui.

(*Acum, de prin mulțime, își dă coate spre a răzbi în fața mării sale o altă cunostință veche a noastră: schivnicul*).

ȘTEFAN : Sfinția ta ?

SCHIVNICUL (*avind pe umăr un fel de cruce-ghioagă pentru care fapt pare a se sfiu puțin de măriia sa*) : Eu, doamne rugai pe Dumnezeu Pentru izbava țării, și-acum mă bat și eu.

BOLDUR : Iar crucea ?

SCHIVNICUL : Am adaus-o picuțel mai plină

Căci sabia-i oprită de pravila creștină.

ȘTEFAN (*zărindu-l prin mulțime pe milogul Niculate*) : Bicisnicul de colo ?

ORBUL : Sint orb și-aș vrea...

ȘTEFAN : Ce-ai vrea ?

Să vii la bătălie ?

ORBUL : Dirept, măriia ta.

Mă cheamă Neculaie. Că sint bicisnic ?... Sint.

BOLDUR : Ții și tu umbră lumii.

ȘTEFAN : Și... ce știi tu ?

ORBUL : Să cînt.

„Floriciă strop de sînge,

„Țara geme și se frînge,

„Inima în vodă plînge.

„Plînge săraca și zace

„Ca un pui într-o găoace

„Cînd n-are unde se-ntoarce.

Gem pururea vr'o doină, cum geme-n codru fiara...

(*trăgînd cu urechea în vînt spre ceva ce numai el aude*).

Rădvane... Trec rădvane... Se băjenește țara.

PETREA (*anunșînd sosirea doamnei Evdochia*) :

Măriia sa Evdochia.

ȘTEFAN : Poftim, măriia ta.

EVDOCHIA (*plecîndu-se în fața domnului, împreună cu Lisăndrel*) :

Ne-am abătut din cale...

ȘTEFAN : Ne bucurăm.

EVDOCHIA : ...și-am vrea

Să-ți mai potfim...

ȘTEFAN : Evdochia, genuși infiorată...

EVDOCHIA (*culegîndu-și o lacrimă*) :

Săndrel, sărută mina mării sale.

SANDREL : Tată, Se strînge țara ?

ȘTEFAN : Curge. Bat inimile toate.

SANDREL : Vom izbîndi, tătucă ? Poftim și-a mea cum bate.

EVDOCHIA (*pregătindu-se de plecare*) :

L-oi deprinde, stînd de veghe, buchiile și biblia

Și-o să-ți facem carte. (*Coconului*) Vîno.

SANDREL : Eu rămîn, măriia ta.

ȘTEFAN (*în cumpănă cu sine însuși*) :

Fie, Lisăndrel, rămînă.

EVDOCHIA (*înmărmurită*) : Unde, doamne ?

ȘTEFAN : Printre noi...

Va să-nvețe...

EVDOCHIA : Ce să-nvețe ?

ȘTEFAN : Meșteșugul la război.

EVDOCHIA : Nu-i cu cale ce faci, doamne...

ȘTEFAN (*încă reținut*) : Doamna noastră...

EVDOCHIA (*ieșită din minși*) : Nu-i cu cale !

Sîngele să curgă gîrlă, asta-i legea vieții tale.

Veșnic ropote și bucium, pururi vilvătăi și sînge.

ȘTEFAN : Numai cînd Moldova geme... numai cînd Moldova plînge.

Hai Ilie, vîno Toma, vîno bade Neculale.

(*după ce toși trei și-au aplecat frunțile în fața sa*)

Iată-i, doamnă. Unde mergeți ?

ILIE : La bătaie.

ORBUL : La bătaie.

ORBUL : La bătaie.

ȘTEFAN : La bătaie. Pleacă orbii peste deal, peste muncel,
Pleacă pruncii.

EVDOKHIA : Urlă Ștefan ? Urlă codrii după el.
(*in genunchi*)

Domnul meu...

ȘTEFAN (*cu sobrietate reținută*): Hatmanc, doamna vrea să plece cu grabire,
Poate-o lună... poate două va ședea la mînăstire.

EVDOKHIA (*Siminei, care face parte din alaiul ei*):

Vin' Simina.

SIMINA : Bună doamnă...

EVDOKHIA (*ghicindu-i gîndul*): Și tu ?

SIMINA : Nu te minia :

Pleacă-ai noștri, pleacă țara... plec și eu, măria ta.

(*După plecarea doamnei, Petrea îl anunță cu profundă emoție și glas scăzut pe haiducul Leu*):

PETREA : *Laduc pe Leu, lotrul, în lanțuri ca pe-o fiară.*

BOLDUR (*lui Leu, care proaspăt scos de sub lanțuri, pare mai mult o cumplită arătare omenească*):

Inchină-te !

LEU (*inclinîndu-și doar ușor fruntea*): Sint Leu.

ȘTEFAN : Să fie slobod iară.

(*după ce haiducul e dezlegat de lanțuri*)

Te cheamă țara, Leu.

LEU (*întunecat și grav*): Mi-e inima deșartă ;

Am putrezit în lanțuri.

ȘTEFAN : Mă iartă.

LEU (*mai mult un fel de muget morocninos*): Nici un „iartă”.

ȘTEFAN (*călcîndu-și pe suflet, în vreme ce din depărtare se aude un firicel de doină*):

Auzi ? Ascultă, Leu... Așa ca-ntr-un descintec...

Purtăm în noi o vrajă și-n inimă un cîntec,

Un biet florînt... Ascultă chemarea lui cea sfîntă...

Moldova plînge...

LEU (*impasibil*): Plîngă ; florîntul meu nu cîntă.

BOLDUR (*reîntorcîndu-se, după ce a petrecut-o pe doamna*):

Măria ta, oștirea te strigă.

ȘTEFAN (*lui Leu, ni timp ce se îndreaptă spre movila din dreapta spre a le vorbi oștenilor*): Ia aminte :

Mihnitul-m-au aieva asemenea cuvinte.

BOLDUR (*de asemenea lui Leu*):

Moldova singerează și tu ești rău ca fiara.

PETREA : În loc să-i zici o vorbă, să-i alinăm povara.

ȘTEFAN (*grăind mulșimilor care, imaginar, se întind pînă undeva departe*):

Boieri, țărani, prieteni și toți vitejii mei,

Din Vrancea, de la Putna, din Baia, din Orhei,

Ce-acum trei ani, ca unul, mi-ați ascultat suspinul,

Cînd m-am pălit sub munte cu Matiaș Corvinul,

Vă-ntreb, iar voi să-mi spuneți deschis și cu dreptate :

Mai bate-același suflet în pieptul vostru ?

MULȚIMEA (*detunînd*): Bate !

BOLDUR (*lui Leu care privește încețoșat spre pămînt*):

Ascultă, Leu.

PETREA (*scuturîndul pe haiduc ca spre a-l deștepta dintr-un vis netrebnic*):
Leu.

LEU (*cu sufletul plin de venin și ură la adresa tuturor*):

Mă uit la sfîntul soare...

M-am dezmorțit... (*încercînd ghioaga lui Petrea*):

Fugi, Petre !

PETREA (*ascultînd cu sufletul luminos freacăntul mulșimilor*):

Ascultă, frățioare.

ȘTEFAN (*după ce freacățul s-a mai potolit*):

Iar astăzi înc-o dată să aflu fiecare

Că stă asupra noastră cu spaimă han cel mare.

Lumina-i ca prin sită; viața se răpune;

Prin codri trec miasme de hoituri și tăciune.

(*lui Petrea care străjuie în partea opusă*):

PETREA: Moldova arde.

ȘTEFAN: Arde Moldova noastră: iată!

Ne-au mai cercat și alții; sub noi stă Ghirai hanul;

La biruit Moldova și l-a-nghițit gorganul.

Și-acest buiac venise cu spaimă și su silă

Și-acum viscăză aur și grîne sub „movilă”?

(*turnult în rindul oștenilor*)

Dar Emin han trăiește și ne lovește-n soartă.

ORBUL: Mai bine morți cu toții decât o viață moartă.

(*Tunetul mulțimilor aprobă spusele orbului*).

ȘTEFAN: Jurați pe chinul țării!

MULTIMEA: Jurăm pe-al țării chin!

SCHIVNICUL (*ridicînd crucea pentru luarea jurămîntului*):

Jurați!

MULTIMEA: Jurăm, să-l stingem!

SCHIVNICUL: Amin.

MULTIMEA: Amin.

ȘTEFAN (*făcîndu-și semnul crucii*): Amin.

(*apoi împărțînd porunci de ultimă clipă*)

Domnia ta, moșnege, pleci iarăși cu solie

La Emin han.

EREMIA (*scărpinîndu-și chelia spre a-și da mai multă importanță*):

Ne-om duce... Se duce Eremia.

ȘTEFAN: Stai.

EREMIA: Stau.

ȘTEFAN: Nu rupe vorba, ci las-o pe din două...

Nu-l lași în cuget de-a dreptul să-ți cetească.

EREMIA: Da, Doamne.

ȘTEFAN: Știi cum ne place nouă...

Și dă-ne semn din „bour”

EREMIA: Cam știu ce vrei să spui,

Dar las-că am eu, doamne, ac de cojocul lui.

ȘTEFAN (*Siminei*): Domnia ta...

SIMINA (*fiîndcă se pare că Ștefan ar ezita*):

Da, doamne... da, doamne...

ȘTEFAN: Ești prea frumoasă... fata noastră.

SIMINA (*îmbujorată*): Nu sînt.

ȘTEFAN: ...și tare și măiastră...

Iar hanul tînăr.

SIMINA (*cu privirile în pămînt*): Doamne...

ȘTEFAN: Ci... știi ce vreau să spui...

La noapte pleci iscoadă în oastea hanului.

PETREA: Și Leu?

ȘTEFAN: Leu slobod, să fac-așa cum știe;

De-i hoț de rînd să plece, de-i om întreg să vie...

LEU: Măria ta.

ȘTEFAN: Da, Leu.

LEU: Așteaptă-mă.

ȘTEFAN: Te-aștept.

LEU: Sint om întreg.

ȘTEFAN (*îmbrățișîndu-l*): Știut-am și mi te string la piept.

(*Urmează o pauză grea în care voievodul își ascultă parcă bătăile inimii*).

Mi-e cald... mi-e frig... mi-e... Doamne, prind frunze să se-aștearnă.

Și va mai fi „o toamnă” și... va mai fi o „iarnă”.

Mi-e cugetul furtună și inima amară.

(pentru ca cei din jur să nu-i ghicească gîndurile).

Plecați, v-așteaptă-n sîhlă oștirea mea de țară.

(Voievodul s-a retras spre un colț tînuit, iar prin inserarea ce s-a lăsat urmează un scurt intermezzo liric între Ilie și Simina):

SIMINA: Să-ți dăruiesc, Ilie, un fir de busuioc.

ILIE: Să-mi poartă-n bătălie și-n truda mea noroc.

SIMINA: Și te sărut...

ILIE: (uluît): Simina, mi-ai dăruit lumina,

Dar mi-ai furat odihna și sufletul, Simina.

SIMINA: Și-l duc... îl duc cu mine (sărutîndu-l iarăși fără să-și dea singură scama de ce): Așa... și înc-o dată. Și plec.

ILIE (care nu mai știe ce-i cu dînsul, urmînd-o cîțiva pași):

Te duci curată, întoarce-te curată.

SANDREL (apropiîndu-se cu sfială de colțisorul de taină al tatălui său):

Măria ta...

Se lasă a nopții neagră haină...

ȘTEFAN (răzîmîndu-și obrazul de scoarța aspră a stejarului):

SANDREL: Tătucă.

SCHIVNICUL: Nu te-aude; e-n ceasul lui de taină.

ȘTEFAN: S-au alinat și păsări și icrbi și dumbăvițe;

Ivitu-s-au luceafăr și susură tomnițe

Cu capul pe desagă, al său și-al nîmănuî,

Iși hăuie amarul. Omul pămîntului...

SANDREL (înfiorat de glasul tainic al tatălui său): Mă-nspăimînt...

SCHIVNICUL (abia șoptit):

Urma-vom poate dîra de stele pe pămînt.

ORBUL (cu urechea atînșită în vînt și cu glasul scăzut):

Și-n jur, cit bate mîntea, încrîncenată-n sînge,

Moldova plînge, doamne... Moldova noastră plînge.

(În zare, tot mai intensă, pîlpiirea roșie a satelor).

ȘTEFAN: Treci, doamne, de la mine această nălucire.

SANDREL: Tătarii!

SCHIVNICUL: Jaf și moarte și lacrimi și robire.

ȘTEFAN: Sări-vor așchii iar din piatra-n care

S-ascunde chipul de vecie-al Țării,

Arată-mi-te chip al nostru mare,

Arată-mi-te sfîntă arătare,

Și jur că-n veci n-am să te dau uitării.

(Cu întreaga înfățișare transfigurată, privind spre ceva ce în acel moment numai el a reușit să vadă).

Văzutu-te-am fecioară-ntre fecioară,

Văzutu-te-am lumină-ntre lumini:

Cînd viers de nai, cînd apă tunătoare,

Cînd lieur biet, cînd soare rupt din soare,

Cunună-cînd de biruință, cînd te spini.

Eu poate voi pieri strivit de ură

Au cine-i știe cărții mele slova?

Usucu-mi-se însă limba-n gură,

Blestem cumplit pentreaga mea făptură

De n-oi rosti și-n clipa grea: M O L D O V A !

(Și-a răzîmat iarăși fruntea de scoarța aspră a copacului în timp ce, ca din veacuri de la capătul lumii, prin poiană și peste codri, plutește acum, aproape ireal de dureroasă, doina).

atelier
poetic

*

COMORI

*Au trecut și vechile mări,
Și-au rămas Carpații și sarea.
Și aurul negru-n zători
Mulse de lumină febril,
Și de zborul de păsări — întrarea
Într-un veac gigant și subtil.*

*Au crescut păduri nebiruite
Și vișele s-au înălțat cu struguri
Spre oămenii cu vise împlinite
(Ciuvatergii de grîne și de stup!)
Cu brațele arborescente, siguri
Pe timpul toamnei, fructele să rupă.*

*Și apoi, înșiruite și voltate
Au strălucit noi ziduri de cetății,
Și din suveică, creatorul laic
A migălit covoarele cu virste,
Din lut, din lemn, din Rădăcina toată
Din cer și melodie ondulată...*

*Statui și parcuri, și condeie
De plidute doruri înspre Soare,
Elipsele de dansuri, melopee,
Și fluierul ornat în Miorițe dulci,
Și potrivirea inimii crestată în suflare;
Sint, patriei Comori, pe timpuri îndelungi.*

CONSTANTIN IERGESCU

AM CERUT

*Am cerut mării să-mi dea bucurta
credinței din mine
cu farmecul nou al fiecărui apus;
am cerut nopții cununa cu flori
de-ntuneric
s-o pun pe fruntea luminii;
am cerut pădurii lemnul pur
din mestecenii tineri
să-mi înșirip trupul din ei.
Am cerut vieții izvorul tubirii
și-am sorbit pocalul de vise.
Tirziu am cerut norilor lacrimile să
le plîng.*

MANOLITA FILIMONESCU

RUGĂ

*Vremelnică noapte,
Mă lasă să-ți sorb
Cât mai mult întuneric,
Căci numai astfel,
Imbibată de groază
Voi ști să doresc zorile,
Să prețuiesc
Lumina, căldura și tălma,
Căzind perpendicular pe amiază.*

ARA MICȘAN

PEISAJ CU TINE

*Carul cel Mare-și făcuse cursa pe ceruri
rar marea își culcă pruncii osteniți pe sămuri
inimi cuprinse de brațe trudite
sărută fioruri de dor în suflet tvite*

*tănuite stelele nasc fulgi de dulce odihnă
inghinind privirile pestrife-ale tale
NIMICURI născute în veacuri lumină
AUREOLA din cer chemătoare.*

PETRU MAINIARDI

ZADARNIȚA CLINTIRE

*Acolo
în acel vis
tăcerea a stăvilit
nisipul ceasurilor
și dacă
zbătindu-mă
multipreaindelungat
indrăznesc
inapolerea singurei zile
ochiul meu
nisiposul castel
zădărniciță clintire.*

IOANA MOGA MAGERUȘ

„SCRISORI” PALEOLITICE

Ciudate, demne de interes, mișcătoare chiar — aceste scrisori sosite pînă la noi de foarte departe: din adîncul neguros al mileniilor. Și nu scrise pe papîrus, pergament, nici pe hîrtie. Sînt scrisori de piatră.

Stau și le privesc, cum am mai făcut-o nu o dată, în sala de expoziție a muzeului, și asta înseamnă că... le-am citit. Afla-te, într-o expoziție de istorie la începutul circuitului scrisorile* acestea insignifiante, în aparență, nu stîrnesc un interes cit de cit notabil: vizitatorul trece mai departe, spre cea parte o expoziției unde i se înfățișează săbii și armuri, documente cu peceți de ceară roșie, vechi stampe, reprezentînd în imagine contemporană oameni din epoci mai aproape de noi. Dar tot ceea ce știm sigur, ca mărturie materială despre omul preistoric, sînt aceste unelte de cremene și alături de ele — dar mai adesea din perioade mai apropiată de noi, vase ceramice. Nu știm nimic despre acei oameni ai începuturilor, despre acei pionieri ai civilizației, nici cum arătau la chip, nici dacă cunoșteau scrisul. Cunoșteau însă uncalta, aceste modeste obiecte de silix cretacic, simple răzuitoare din piatră cioplită. Cu ele acționau asupra naturii, cu ele își ajutau traiul de toate zilele. Modeste, prea modeste, aceste vestigii dăltuite în urmă cu cîteva milenii, merită oboseala colecționării, a descoperirii lor în prealabil, operație de presupus anevoioasă, cum e de altfel întregul domeniu atît de migălos, dar și de pasionant al arheologiei.

După această „meditație de vizitator” reîntîrește vara lui 1962: prima cunoștință cu un șantier de săpături. Era prin august, la Românești, un sat din preajma Făgetului, unde venisem invitat de directorul Muzeului Iugoian, Ion Stratan. Pe terasa Dumbriuța lucrările erau deschise: se ajunsese la al doilea strat, descoperind o rară bogăție de unelte. Fusesem cuprins de pasiunea de cercetător, de migala notațiilor de straturi, de atența deshumare a obiectelor (se lucra la spaclu, încet, cu precizie milimetrică). Dar timpul a trecut și nu mi-au mai rămas în amintire decît senzația răcoritoare, a unei băi, în asfințit, după munca încordată de peste zi, și discuția, foarte omenească, la cină, cu arheologii, altfel fînțe cu totul „din vremea noastră”, care știu istorii mai abtîr decît vîntorii, și-aș zice, mai credibile...

Un reportaj nu se poate face însă din rememorări. Bat la ușa ospitalieră a directorului Ion Stratan. Afabil, cu părul lui ca sarea, și ochii albaștri care zîmbesc, am în față iarăși pe unul din arheologii de-acum nouă ani. Fusese chiar, pe atunci, organizatorul șantierului.

Îmi înfelese dorința. Dacă voiam „probe noi”, „poștim: și-mi întînse... vechi plăcuri, cu fotografii și scrisori. Da, asta voiam, o imagine mai fidelă a acestei munci neobosite și nobile, prin care trecutul cel mai necunoscut devine cunoscut, prin care primele semne despre cele mai îndepărtatii străbuni ai noștri sînt descifrate, coroborate, explicate.

— Am să vă povestesc totul pe îndelete. (Plăcurile sînt între timp, puse în ordine). De fapt, cercetări arheologice sistematice au început la Iugoj în 1958. Am identificat 72 de puncte arheologice în împrejurimi, din care 11 au fost săpate și cercetate. Anul 1958 e memorabil și pentru că intîia oară s-a descoperit atunci paleoliticul pe teritoriul Banatului. Așezarea nr. 1, cea de la Tîncova, datează din paleoliticul superior, e o cultură materială aurnigiană.

Nu puteam să nu comunic descoperirea profesorului C. S. Nicolădescu-Ploșcor, care conducea pe atunci Institutul de arheologie al Academiei...

(Ura, ura, ura!!! Să trăiești — venit răspunsul de un exploziv entuziasm. Așa da, mai zic și eu. Cu o floare nu se face primăvară. Dar cînd găsești un ghiocel apoi niciodată nu-i singurul. Dacă cauți în jur, mai afli.

Așa ai făcut. Ai căutat și ai aflat.

Dar ține minte că nu sînt de acord deloc să uităm tocmai paleoliticul Banatului la anul.

Ai dat de capul firului, acum rămîne să-l descurci. Vor apărea și pe harta Banatului așezările de terasă ca clupercile după ploaie. Deci dară nici un pic de amînare, să pornim la lucru!

Eu sînt dispus să vin imediat — fără o zi întîrziere, să văd ce-i, să mă bucur și eu alături de descoperitor (...). Fă-mi te rog de urgență o invitație și eu voi veni în zbor. Al d-tale, cu toate felicitările pentru descoperire, Ploșșor, 11.VIII.1968“).

— Săpăturile de la Tincova au fost comunicate la Materiale și cercetări arheologice, stațiunea descoperită de noi a fost de asemenea, menționată, ca prima ce atesta paleoliticul pe teritoriul Banatului, în hărțile arheologice ale României. Propusesem ca să semneze articolul și C. S. Nicolăescu-Ploșșor; mă ajutase atît de mult. Dar el era de altă părere...

(„Iubite, Trimite-mi articolul urgent, cu ilustrație cu tot și el va fi pus aici pe linia de plutire numai cu semnătura ta (...). Ploșșor, 3.XII.1963).

— Dar să revin la cei dinții ani ai muncii noastre. Prin '60, am dat la Pădureni peste importante urme dacice care stabileau fără putință de tăgadă cit de puternice erau urmele lăsate de strămoșii noștri direcți pe teritoriul provinciei bănățene. Priemu meu gînd fusese să-l încunoștințez și pe specialistul cel mai calificat în problemele acestei perioade istorice (Iubite tovarășe Stratan, Am primit scrisoarea d-tale din 8 mai a.c. și mă bucură descoperirile făcute. Îți mulțumesc pentru informații și aștept cu nerăbdare fotografiile (...). Te rog să-mi scrii detaliat...

Cu multă simpatie văd cercetările d-tale și sînt gata să te ajut — cum voi putea mai bine. Așa, prin colaborare, se va face și istoria strămoșilor noștri.

Cu toată prietenia, te salută tovarășește,

acad. C. Daicoviciu
10 mai 1961“)

— Deschideam noi șantiere, vară de vară, și toamna adunam originala noastră recoltă multimilenară. Bineînțeles, ne confruntăm descoperirile, ceream opiniile cercetătorilor academici. Și răspunsurile erau mai mult decît incurajatoare, ele ne stimulau și ne dinamitau încrederea.

Dacă sînteți pasionat și muncitor, așa cum vă știu eu, succesul este asigurat. Anul acesta v-am recomandat din nou pentru Bicaz. Veți avea prilejul să asistație la închiderea acestor lucrări, participînd la un șantier acolo.

AJ dv.
Mircea Petrescu-Dimbovița“)

— Am lucrat bineînțeles și cu alți cercetători, Florea Mogoșanu (vă mai amintiți de Românești?), Al. Vulpe. Neoliticul l-am săpat cu Vladimir Dumărescu. E unul din cei mai riguroși săpători, un arheolog eminent. Tot ce-am lucrat la Susani (o stațiune de o rară bogăție, unde a țesut la iveală un sanctuar cu trei ofrande de jertfă, unic pentru perioada hallstattană nu numai la noi ci în toată Europa centrală) a fost scos la iveală sub îndrumarea și cu sprijinul lui.

Da, încheie Ion Stratan, dacă am ajuns să lucrez, să mă dedic relativ tîrziu arheologiei, e meritul acestor oameni.

Intreb iar de Românești, vechea mea amintire arheologică.

— Bine că aduserăți vorba. De acolo deținem răzuitorul gigantic din silex. Iată, ca să nu-l laud eu, căci îi sînt descoperitor, Revista muzeelor (Citeșc: „una din cele mai voluminoase piese paleolitice din țară, trădînd tradiții musteriene“). Am scris și articolul despre stațiunea Românești, dar pare-se că redacția revistei Studii și cercetări de istorie veche avea unele obiecții, explicabile poate. Același neobosit Ploșșor mi-a dat din nou curaj. Primesc un bilețel, pe o hîrtie de fișă, e undeva pe aici. Poftim:

„Cu luptă, dar a intrat oala cu tot cuprinsul ei la SCIV. Pl“.

Îi telefonez ca să-i mulțumesc. „Ei, n-ai de ce, iubitele. Ne-am mai ciorovăit noi pe-aici, dar cînd e vorba de știință...“

Și în 1963, moment solemn: reputatul arheolog e ales membru corespondent al Academiei. Răspunsul lui I. Stratan la felicitări: „Mă gîndesc cu dragoste la colaboratorii mei din toată țara, printre care d-ta ocupi un loc de frunte, datorită hărniciei și muncii d-tale creatoare. Statornicul d-tale prieten, Ploșșor, 23.III.1963“.

S-a făcut tîrziu și, iată, ajungem la proiecte.

— *Proiecte? Săpături și tar săpături. Continuăm să săpăm de doi ani la Susani, și apoi publicăm, împreună cu dr. Al. Vulpe, monografia stațiunii. Va cuprinde și 400 de desene. Între timp, ne vin cercetători străini, să examineze colecțiile descoperite aici; avem oaspeți din R. F. a Germaniei, Austria, Ungaria, Jugoslavia.*

O chemare telefonică. Pauză. Reluăm:

— *Universitatea din București îmi cere urgent referatul pentru o teză de doctorat trimisă mie spre consultare. Da, vom continua...*

Am avut prilejul în scurta pauză a convorbirii să transcriu țar din Revista muzeelor (nr. 6—1967) dintr-un articol de Floarea Mogoșanu că „Ion Stratan, asumându-și sub îndrumarea științifică a lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, misiunea de a continua și de amplifica cercetarea celei mai vechi perioade a istoriei Banatului”, a explorat neobosit „terasele riurilor, boturile de deal, lutările, peșterile, adăposturile de sub stînci”.

„Datorită acestora, Muzeul lugojean are una din cele mai valoroase și bogate colecții paleolitice din țară, colecție cu alții mai importantă cu cît ea a fost obținută prin săpături sistematice și cu observații stratigrafice precise”. Cifra e concludentă: peste 5 000 de exponate.

Da, acum voi încheia.

Dar, cu blocnotesul închis, am sentimentul că multe lucruri rămîn pe din afară. Unde sînt verile fierbinți, pe șantiere, ale interlocutorului meu de acum? Unde povestea emoționantă a tinereții lui, străbătută, toată, de lupta pentru a ajunge la învățatură, la lumina cărții? (În primii trei ani, erau anii dinaintea celui-alt război mondial, nici n-a putut urma cursurile, dintr-un prea prozaic motiv: n-avea ce încălța. Deschidea pe furis cărțile fraților mai mari și deslușea singur slovele. Cînd l-a descoperit neșcolarizat o învățătoare înimoasă, avea 10 ani și știa pe de rost toate poeziile din manuale. Și asta fără să fi fost o zi măcar la școală! Poți înțelege fără această scurtă retrospectivă, ascensiunea arheologică a lui Ion Stratan, fostul învățător de țară, prin a cărui osîrdie a fost scos la iveală și în Banat paleoliticul, căruia azi Universitatea bucureșteană, Institutul de istoria artelor și altele încă îi trimît spre referare teze de doctorat? La drept vorbind, Ion Stratan a rămas într-un fel și la profesia sa inițială: învață pe alții. De la el Ion Șoșdeanu a deprins arta de-a refăce din cioburi aspectul primar, original al unui vas neolitic, un bibliotecar de la Visag, Ion Țambrea, s-a pasionat pentru trecutul istoric semnaland multe puncte de profesia sa inițială: învață pe alții. De la el Ion Șoșdeanu a deprins arta de-a real interes și trimițînd muzeului piese de largă semnificație arheologică. Și l-am găsit nu o dată în ședință de lucru cu Silvia Sănătescu, Mariana Pop și celelalte colaboratoare ale muzeului, discutînd referate, ascultînd rapoarte de activitate, călduzînd, desăpt, cu tact și înțelegere, pașii spre știință ai celor ce-i vor continua opera începută de el acum 20 de ani, cînd a venit în fruntea muzeului lugojean. Nu e săpătămînă, aproape, în care diriginți ori profesori de istorie din orașul Lugoj să nu la legătura cu directorul muzeului, stabilind ora cînd grupurile de elevi pot veni în sălile expoziției permanente. L-am surprins adesea notînd, desenînd, reșîntînd.

Și astfel prin intermediul directorului — arheolog „scrisorile” de piatră din paleolitic trec desenate în caietele școlarilor, începînd un alt circuit care nu va mai cunoaște odihna...

orientări

*

SISTEMUL TRAGICULUI ÎN POEZIA LUI PAUL CELAN

Paul Celan este unul dintre cei mai de seamă poeți germani din perioada postbelică. Opera sa, plasată exclusiv pe orbitele liricului, a pus și pune cercetării multe probleme. Majoritatea criticilor s-au oprit la descifrarea unor poezii izolate, vizînd de la aceste microstructuri caracterul întregului ansamblu de creație al autorului. Tentativele respective au motivat metoda lor prin complexitatea extremă plămădită în fiecare vers, în fiecare strofă. În toate cazurile s-a abordat mai puțin acel *statu quo* al textului și mai mult acel modus nascendi al versurilor, care permite speculații și are la bază constatarea tehnicii de ierarhizare și stratificare a imaginilor, a cuvintelor. În ultima instanță s-a ajuns, printr-un efort tezist, la aprobarea și ilustrarea puținelor afirmații teoretice ale lui Celan. Exegeții n-au depășit așadar în majoritatea lor, pe lângă manifestele sale stadiul constatărilor de introspecție ale poetului.

Teze literar-estetice ale lui Celan, orientative pentru critică, sînt cuprinse în două cuvînlări, ambele ținute cu ocazia recepționării unor premii literare (în 1958 premiul orașului Bremen și în 1960 reputata distincție Kleist). În genere, atenția criticilor a fost atrasă de trei idei; prima se referă la caracterul de tranziție a poeziei ca moment evolutiv înregistrat pe graficul timpului între extremitățile trecut-viitor (între *nicht-mehr* și *noch-nicht*¹ cum spune Celan). A doua se referă la caracterul de inevitabilă obscuritate a poeziei, concept preluat de Celan de la Mallarmé și de la suprarrealiștii francezi, transpuși de el magistral în limba germană. În sfîrșit, ultimul reper dat are în vedere situația poetului. Acesta se află „sub stele, care sînt creații ale omului”² și „este expus în liber-

tate în sensul cel mai înspăimîntător. Cuvîntului, adresîndu-și existența limbii. I este lezat de realitate în timp ce caută realitatea”³.

Dacă privim cele trei afirmații, prmele două nu sînt nici originale, nici revelatoare, pentru că orice poezie „tinde spre ceva”⁴ cum susține Celan și orice creație e plasată între tradiție (trecut) și perspectivă (viitor). Cît privește condiția obscurității poetului, ea este o consecință pe o parte a limitelor individuale și generale umane, pe de altă parte a însuși obiectului poetic, a realității, imposibil de epuizat (mai ales într-o singură creație) doar cu aproximație de redat în limbaj calitativ, neformalizat, al limbajului literaturii. Această stare de fapt este o condiție primară, de mult recunoscută de Fr. Nietzsche a definit-o cînd susținea (pe de altfel și Platon) că poezii ar spune prin multe minciuni. A treia teză a lui Celan care se referă la locul poetului în timp și spațiu, nu caracterizează nici ea ceva unic, individual. Este situația întregii generații de poeți contemporani, confrunțați cu o lume artificială, creată de om și ca împreună cu avantajele ei netăgăduite este sursa unor pericole neimaginabile, apreciate de mulți ca o fatalitate de neînviat. De aici se explică în parte viziunea tragică asupra lumii, predominantă și la Celan.

Considerînd neconcludente pentru elucidarea personalității unui poet afirmații amintite și refuzînd evoluția de la poezie izolată la ipoteze generale, contopite acum cu poetologia autorului, vom proceda înveștind pornind de la constatările teoretice la privire de ansamblu asupra întregii opere a lui Celan și ne vom opri numai după aceea la contextul unor poezii singulare.

Într-o scrisoare din 18 mai 1960, Celan îi împărtășea lui Hans Bender, editor

¹) Paul Celan: *Ausgewählte Gedichte*, 1969 pag. 143.

²) *Idem*, p. 128.

³) *Idem*, p. 129.

⁴) *Kadenz der Zeit*, 1964, p. 149.

nei antologii de poezii moderne: „Poezii - acestea sînt cadouri — cadouri pentru atenți”⁴. Mai găsim și afirmația că poezia ar fi întotdeauna „un dialog deoarece se bazează pe limbaj”⁵; mai întotdeauna este dialogul, iar menirea versului ar să găsească o realitate grăitoare (*insprechbare Wirklichkeit*). Ambele mențiuni îl apropie de Rilke, care voia să facă recitările să grăiască și care susținea în același mod că geneza poeziei este inexplicabilă, și că mai degrabă are o origine ivină, aidoma unui har. Dar îndeosebitul aspect nu coincide cu felul de lucru al lui Celan. Mai apropiată ni se are la el tendința spre actualizare. În 1958 autorul declara că „poezia nu este temporală”⁶. Ea ar avea de înfățișat „evenimente, mișcare, circulație”⁷, cu alte cuvinte, relații dintr-o lume palpabilă, dinamismul procesual al existenței concrete. Dece revine în cuvîntarea pentru premiul Luchner (1960), în care afirmă: „poezia e înguratică și tot timpul pe drumuri”⁸. Această mișcare este pusă acum pe meridianul succesiunii reversibile: ieri — azi — mâine, toate încheiate într-un sistem obiectiv („arta ne distanțează de eu”⁹), ompletat de cel subiectiv (poezia fiind bipolară, exprimă o dată opinia autorului, iar pe de altă parte lucrul altcuiva¹⁰). Există deci la Celan constatarea că poezia este cadrul unei evoluții. Bazîndu-se pe apacitatea limbii de a încheia neîntrerupt conexiuni (prin asociații, prin cîmpurile semantice), poeziile sînt între ele legate printr-o succesiune obiectivă, sprijinită în parte pe identitatea poetului-vorbitor, pe de altă parte pe analogiile existențiale. Raportul evoluției nu rămîne așadar o sintură verigă, o poezie izolată, ci un ansamblu. Și în asemenea ansambluri se conturează lanțul cronologic al poeziei lui Celan.

În contextul unei poezii sau în cel al ciclurilor, din cauza numeroșilor factori, (eu, vitalități, realitatea obiectivă, lucrurile grăitoare, spațiul individual și colectiv, interacțiunea tridimensionalității temporale), nu există o formulă unică, o modalitate uniformă de expresie. Nu există soluții și Celan recomandă: vorbește — / dar să nu despartă / nu de da. / acordă enunțului tău și un sens: / acordă-i umbra.

(*Vorbește și tu*, 1955).

Această incertitudine îl determină să încadreze în mesaj fiecare amănunt, orice latură a prezentării, chiar și cea mai contrastantă. Și astfel poezia sa cultivă cu predilecție paradoxalul. Beda Alleman, pînă acum cîțiva ani cel mai reputat exeget al lui Celan, l-a comparat pe acesta cu Kafka („poezia este o expediție în căutarea adevărului”¹¹) definind astfel procedeul poetic întrebuițat de Celan: „Vorbirea paradoxală este un fel de ultima ratio: ea epuizează în întregime posibilitățile și dimensiunile vorbirii”¹².

Reținerca lui Celan în fața unui discernămint precis nu este numai modalitatea poeziilor sale, motivînd parțial prin discontinuitatea celor observate atitudinea sa sceptică, ci ea se datorează și unei alte cauze, general-umane, și anume caracterului trecător al ființei omenești. Absururile absurdului își au originea lor în această remarcă și de aceea poetul definește poezia: „această aureolare cu veșnicie a celor muritori și a zădărniciilor!”¹³. De aici dialogul poetic este deseori „o convorbire disperată”¹⁴. De aici pleacă și acel sistem al tragicului care constituie creația lui Celan.

Primele poezii ale sale, apărute în parte și în revista bucureșteană *Agora* (în anul 1947), surprîncărite cu senzualitate și arome, amintesc curentul *Jugendstil* (modern style) de la începutul secolului. Ele vor face posibile în primele volume, *Nisipurile urnelor* (1948) și *Macul și memoria* (1952), atmosfera exoticoasă și variațiunile melodioase prin care poetul încercă să înfrîngă amintirile trecutului odios (mai ales pentru evreul Paul Acel — cum se numește Celan cu adevăratul său nume). Această primă etapă lirică a lui Celan are deci un substrat biografic. Cantabilitatea, structura uniformă și precisă a poeziilor, leit-motivul amplasat în situații mereu schimbate îl apropie pe Celan de G. Trakl, cu care se aseamănă și prin viziunea apocaliptică. Incertitudinea se datorează mediului, situațiile create pe suportul trăirilor și experiențelor individuale și uneori pe parafrazarea bibliei sînt transparente, în genul oracolului. Metafore — enigme și comparații rafinate ridică poezia pe treptele simbolurilor și o distanțează de actualitate. Acest lucru precum și lipsa adevăratului și a respectului față de netăgăduitele realități istorice i s-a reproșat de nenumărate ori celei mai cunoscute poezii din volumele amintite: *Fuga morții*. Con-

⁴) H. Bender: Mein Gedicht ist mein Messen, 1964, p. 149.

⁵) P. Celan, op. c. p. 129.

⁶) Id., p. 127.

⁷) Id., p. 127.

⁸) Id., p. 144.

⁹) Id., p. 129.

¹⁰) Ibidem.

¹¹) apud B. Alleman, în P. Celan, op. cit. p. 157.

¹²) Id., p. 157.

¹³) Id., p. 146, vezi și mai jos referirile la același text.

¹⁴) Id., p. 144, simil.

cepută magistral pe scheletul variațiilor de voci solo, reunite în final într-un cor funebru, poezia încearcă să contravină enunțului cunoscutului filozof Adorno potrivit căruia, după Auschwitz, nu s-ar mai putea imagina nici o poezie. Nu este mai puțin adevărat însă că mitizarea forțelor oarbe din timpul fascismului ar putea duce la o idealizare a acestora, lucru desigur, nedorit de Celan.

Catastrofa istorică care a constituit un fapt de viață pentru Celan, îl conduce, după ce a fost tema primelor două volume, la o căutare a esențelor, la interpolarea filozofiei. Acest lucru are loc în volumul *Din prag în prag* (1955). În el se află poezia *Spune și tu decretind balanța judecăților*, unitatea contrariilor. Celan parcă își propune să illustreze poetic o dată pe Heraclit (in hic flumen bis non descendimus) și pe Kant (das Ding an sich). Fiecare poezie este reflexul unei incapacități: cea a cunoașterii de la om la om (*Depărtări*), cea a pătrunderii dincolo de pragul eului (*Oaspetele*), cea a îmbinării resorturilor diverse (*Auzisem spunându-se*) etc. Și dispersarea se scufundă în imagini: Ei stau despărțiți în lume, / fiecare cu noaptea sa, / fiecare cu moartea sa, / morocănoși, cu capul gol, cu bruma / apropierii și depărtării.

Iar concluzia este: Orice cuvânt ai vorbi — / mulțumești / dezastrului.

Dar tot alt de cert, ca și incertitudinea, este și haosul; limbajul îl amplifică, dar tot el, singurul, îl poate uneori anihila sau ameliora. Condiția este ca el „să fie trecut prin propria incapacitate de a da răspunsuri, printr-o amuțire cumplită, lumii în întineric al cuvintelor ce aduce moartea”. Abia după ce a trecut prin lumea de spaimă și de groază, prin recunoașterea propriei insuficiențe, limba poetică „poate să reapară îmbogățită de acestea toate”. Eșecul general și obiectiv este condiția preliminară a atitudinii de totuși, cu toate acestea, pe care autorul o adoptă. Înainte de aceasta însă, cu volumul *Gratii verbale* (1959), Celan explorează în fapt primejdii, abisurile inerente limbii. Cel mai elocvent pentru această cercare este imaginea grațiilor, care în același timp apropie și despart existențe care structurează realitatea, făcând-o aparent vizibilă și aparent pasibilă să fie cuprinsă, dar în același timp încheștând-o, supunând-o silei și samavolniciei. Incomensurabilitatea celui mai mic element de comunicare și cunoaștere verbală a cuvintului este sugerată insistent în poezia *Voci*.

Noțiunea enunțată în titlu se descompune tot mai mult, ajungând în cele din urmă să fie un fel de verigă de bază a existenței. Este una din consecințele nefaste ale dialecticii intralingvistice, și anume tendința de a produce generalizări nespecifice (constatarea s-ar putea atribui și cercetărilor poeziilor lui Celan); axiomele cunoașterii nu rezidă în noțiuni — lingvistice, în cuvântul liber și izolat. Conexiunea în experiență de amploare este singurul factor acceptabil pentru a proba ulterior, în retrospectivă, elementele componente. Numai cadrul general adecvat face plauzibil detaliul. Cadrul cel mai verificat și cel mai indicat Celan găsește în bibliie. Volumul său *Trandafir neantului* (1960) este împărțit în patru cicluri.

Fiecare la rindul său grupează poeziile în analogie cu o parte a scripturilor sfinte a bibliei. Primul ciclu constă din dubla repetare a succesiunii de patru teme (reda în fiecare caz prin două poezii), asemănându-se celor patru compartimente ale evangheliilor.

Paul Celan în volumele ulterioare a mers spre o apropiere hotărâtă de faptul divers, de mărunțișul cotidianului, de sfera unui singur obiect. Dar, continuând structurarea pe treptele semantice apropiate, pe asociația liberă acordind în fine cuvintului izolat amploare prea mare, Celan ajunge acur la mozaicuri, uneori irelevante, absurde și incoerente. În parte, acest lucru se datorează și afecțiunii sale, care în cele din urmă l-a dus la sinucidere. În parte însă se datorează, din nou, semnării în fața discontinuității, scepticismului, privitor la concluziile anterioare, realizate pe plan general.

Celan a menținut și a diversificat în cercarea sa de a fi cronicarul proceselor trecătoare. Realizarea poeziei sale ajunge în final să se concentreze la reflexul unui moment, la un prezent tranzitoriu. Nu mesajul în sine are rolul predominant. Mai importantă în acest univers uman trecător este ridicarea sa în sfera limbii și a vocii, declanșarea unui dialog universal care, dacă nu poate înlătura dezastrul și incertitudinea, totuși e în stare să le amelioreze. Comunicarea tragicului în diverselor sale stadii înseamnă pentru Celan un remediu (măcar parțial) împotriva acestor stări de fapt. Și acest lucru îl întâlnim de la poezie la poezie.

HORST FASSEL

Poeți din țările balcanice

Damian Damianov

(BULGARIA)

SOZOPOL

*Uliși cu piatră și umbre.
Streșini mari, streșini sumbre.
Smochini înserați și negri
ca ochii grecoaicelor.
Asfințituri, luntri, ulcioare,
plimbări visătoare
pe faleză, pe mină cu-o zină.
Oraș — idee poetică — ori
fără grijă, romantic oraș ; din zori
de timpuri așijderi rămas.
Turiști se revarsă o vară, un ceas.
Pictori bărboși în alai,
poeti cu pălării de pai,
doamne ce-n nylon se-mbracă,
vin plictisite și pleacă.
Triunghi policrom de păsări.
La capătul verii, vântul
incepe să-și spună cuvintul.
Toți pleacă pînă la ziuă.
Toți se-mbracă : adio !
Dar numai cu vîntul pe plajă,
cu valuri vînd, uriașe,
și-n piețele surde, mute,
în case-ofilite de sute
de griji, un fugar*

*se-ntoarce la tine, iar,
cu ochii lucizi, să-ți purifice
țărnișii mării, murdare,
să-mprăștie arșița istovitoare.
Atunci, Sozopolul meu, mă confund
cu fiorul tău cald și rotund,
și tu-nvii într-o nouă vară,
adevărată, tristă, amară.*

In românește de VERONICA PORUMBACU

Costas Montis

(CIPRU)

DE AICI PÎNĂ LA OCHII EI

*E cale de-un pas de-aici pînă la ochii ei,
de-aici pînă la ochii ei sînt o mie de leghe,
o mie de leghe ce nu le străbați cu pasul,
o mie de leghe ce nu le cuprinzi,
o mie de leghe mai presus de distanță,
mai presus de timp,
mai presus de făgăduință,
mai presus de iubirea ce ne-a fost delimitată.*

RĂSCOALĂ CIPRIOTĂ

*Din fericire singele n-ascultă edictele raftunli,
din fericire el trebuie să trateze numai cu inima,
inima îi decide cursul,
altminteri cine știe cît ar fi de calce
ce calcule ar otrăvi clipa hotărîtă
cînd noi ar fi trebuit oricum să spoim asfaltul roșu,
cînd noi ar fi trebuit oricum să tencuim zidul cu roșu.*

PAȘII MEI

*La noapte vei auzi pașii mei
ii vei auzi în trecerea lor nocturnă
peste pietrele tocite ale caldarimului,
ii vei auzi peste burnița inventată*

*și peste lătratul îndepărtat al unui ciine,
la vremea cînd nimeni nu mai e pe străzi
la vremea cînd pietrele s-or întoarce la ele, doar la ele,
stăpine pe cer și pe pămînt.
Ii vei auzi venînd, apropiîndu-se statornic ;
și-apoi fără să se-oprească
vor dispărea în noapte pușin cite pușin.
Și-atunci vei ști că nimic pe lumea asta
nu-i va putea reține,
vei ști că i-ai auzit ultima dată.*

Traducere de MARCEL CORNÎȘ-POP

N. Vrettakos

(GRECIA)

RĂSĂRIT LA SUNYON

*Sînt o alcătuire din măreții străne,
tot ce zărești la mine, în fapt, nu-mi aparține :
din mare o frîntură, din tîne și din soare,
ceva dintr-al pădurii, din lîna nopții boare.
Cînd voi muri, tot bunul cu ele își vor duce :
lumina, luna, codrul și marea ce străluce, —
și-aici, în locul meu, va rămînea tăcerea —
și al meu duh pe care, din nalt căzînd, l-am frînt,
s-o risipi — iubire — peste-un întreg pămînt.*

În românește de DAN CONSTANTINESCU

Kostas Varnalis

ORESTE

*Dezleagă-ți părul înflorit de lună
să te arăți așa cum ești, bărbat
și-al Marelui Oracol aspru sfat
să nu-l lași gîndurile să-ți supună,*

*că tot nu scapi ! Și c-un suris ciudat
privește cum la Argos te adună
cărările, ca mina-ți să răpună
năpraznic, sinul care te-a purtat.*

*Toți te-au uitat aici. La fel și tu
de tine uită și-n oraș te du,
pin'la răspîntie tăindu-ți cale.*

*Ca și-un străin fă-ți datoria ta !
... Căci te va umări, oricum, și-așa,
sau crîma sau prihana vieții tale !*

În românește de NECULAI CHIRICA

Risto Tosović

(R. S. F. JUGOSLAVIA)

CLIPA

*Sînt clipe de gingașă absență
cînd iarba și piatra grăiesc către om.
E o clipă a curajului împăcat
cînd o voce obișnuită își amîntește neașteptat
că nu mai ești singur sub cerul nestatornic
care-și schimbă în fiecă oră veșmîntul asemeni pădurii.
O, clipă de divină făgăduință.
Taci, spune iarba.
Taci, spune piatra.
În locul tău liniștea vorbește acum,
ca marea de care te-apropii încet,
ușor absent, ușor cutremurat de-această unică oră,
în care timpul trăiește prefacerea magică,
schimbînd frica din privirile tale
cu paloarea dumnezeiască a florii
pe care-o păstrezi într-o gîlăstră
la fereastra îngustă
de unde un copil ciufulit
aruncă firimituri de pîine în apă.*

Karolj Aĉ

LAUDĂ LA MERSUL TRENURILOR

*Văzui locomotiva. Samavolnicie disciplinată.
Docilitate dezmățată.
La prima vedere fiecare pișghie, ventil, piston
funcționează ireproșabil,
relativ imposibil, mai precis :
cu indiferență.*

Scăldat în ulei alunecă nepăsător
 urlașul de oțel,
 în bătaie ritmică curg
 mici și neobservate trepidații.

Cei pricepuți în treaba asta n-au decit să ridă de mine,
 cu competență și singe rece să cerceteze,
 poate nu e ceva în regulă ;
 știu dinainte, nu vor descoperi
 nimic

N-au decit să-și bată joc de spaima mea neîntemeiată,
 cuvintele să mi le inăbușe în mîine ;
 să mă ucidă cu zimbetul lor compătimitor,
 ca pe un nenorocit fără de mîinte.

Euthanasia. Da, numai asta mai ajută : eu
 văzui ciudățenia asta ucigînd !

Nu, o văzui după ce-a ucis,
 ceea ce e și mai groaznic.

Cîteva clipe după crimă, cînd
 vinovatul se gîndește la fugă,
 și o trecătoare slăbiciune îl cuprinde : cu stupiditate
 privind la victima sa
 și cel mai puternic face atunci
 o greșală fatală ;
 pierde clipe prețioase, în pripă
 încearcă să înlătore urmele,
 și tocmai asta îl trădează (vezi
 teoriile despre crima perfectă).

Cîteva bătăi se auziră.

Aha, amiază, gîndii distrat
 aruncîndu-mi privirea pe ceasornic
 și a trecut huruînd, un tic
 pe fața mea :

în abundență de ulei urlașul de oțel
 cu indiferență mergea mai departe,
 în monotone bătăi se scurgeau
 mici trepidații neobservate ...

Un tic pe fața mea. Era doar
 un spectacol obișnuit :
 șinele străbăteau
 centrul orașului,
 și de mai multe ori pe zi — la intervale
 precise —
 sub noi se cutremura pămîntul
 ne trăgeam ceasurile după trenuri.

Un tic pe fața mea.

Mă uitai în sus, îl văzui, a și trecut huruînd :
 sau podeaua camerei,
 scăldat în ulei, și în multe altele,
 bătăile monotone și restul.

Iar acolo, după primul colț : imbulzeală
 singe, țipăt și celelalte.
 Ziceau, era tinără,
 n-am văzut-o,
 îl văzui doar pe el, pe ucigaș
 și-ntr-o neputincioasă furie ridicai
 pumnii, alergat în grabă
 dar el era departe, bubuind peste pod :
 în curind, la stația următoare,
 roțile lui vor zângăni.
 Aha, cel de amiază, vor zice cei de-acolo
 privind-și ceasornicele,
 E punctual, vor adăuga cei care
 cunosc mersul trenurilor
 Dar aici ? Imbulzeala se sparge,
 cineva a rămas sub cearceaful alb,
 unul zice : era grăbită, săraca,
 sau : mergea prea încet,
 și totmai aici a înhățat-o
 ciudățenia asta punctuală.
 Bine, n-are rost să continuăm, păi asta e deja
 o melodramă sfârșită ;
 baremi cadavrul acesta necunoscut
 să-l salvăm de lăcomia șacalilor.
 N-o să-mi pese chiar dacă
 vom uita totul,
 de fapt, aproape că nu s-a întâmplat nimic
 în comparație cu ceea ce
 pînă acum, și de acum, în fiecare clipă
 s-a întâmplat sau se întâmplă,
 după mersul trenurilor și, și mai adesea,
 în afară de asta.
 Mie mi-a fost necesară
 această amintire confuză
 doar pentru a-mi exprima lauda
 în ce privește mersul trenurilor
 și ca — și mai descurajat —
 aproape ca o consolare
 să notez : cîteodată sînt necesare
 și cîteva asemenea lucruri
 ca acest uriaș de oșel în belșug de ulei
 să poată porni mai departe,
 în mici, indifferente și monotone
 trepidății . . .

În românește de ANGHEL DUMBRAVRANU și DUȘAN PETROVICI

Slavko Mihalić

CINA CEA DIN URMĂ

*Numai noi știm că ultima oară
nu eram cu toții la masă.
Am privit
locurile goale dintre noi și din noi.
Speranța era o vinovăție
iar evenimentele au trecut pe lângă noi,
pe lângă foșnetul depărtat al mulțimii
care înainta singur spre eșafod.
Unul cite unul, trăseserăm scaunele,
surzi, într-o ordine groaznică.
Știam prea bine ce ne așteaptă pe fiecare
dincolo de ușă.
Mergeam tăcuți, fără o stringere de mână,
nesalutați de nimeni.
Alții vor înflori totul, cindva,
în urma noastră.*

*Și de s-ar fi-ntimplat un mirocal
cine dintre noi ar fi putut să ceară
ca încăodată să ne-așezăm la masă ?
Și-așa dăduserăm mai mult
decit avusesem.
Doar neîncrederea răufăcătoare
mai poate distinge
rîndurile noastre rărite.*

In românește de ANGHIEL DUMBRĂVEANU și SLAVKO ALMAIAN

Hasan Şimşek

(Turcia)

CĂRUȚAȘUL

*Pun caii la căruță
Unul negru altul alb
Harnașamentul în argint bătut
duc cu ei timpuri vechi și noi
povara mi-e destul de grea
și drumu-i cu urcuș și văi.*

la fiecare respirație o floare simt
din muș-mersin și gaziantep
și imediat apare konya în drumul meu
pe negindite miros înșorit de grâu.

deh, zicînd, iar pornesc din bici
cail în două picioare se ridică
eu de bucurie

la orice respirație simt un albastru
și trăiesc mai departe un jînd
apoi o cadină în setea mea
mai aprîgă decît rachiul fiert,
ochi căprui, sprîncene negre . . .

cail cărușei mele, clînc clînc
unul negru, altul alb
cu harnașamentul bătut în argint

de ani și ani la mari doruri sînt surghiunit
și chiar de-aș arde în cîntece
mi se face frig, singurătatea-mi crește
ey lume, amanet singurătatea-mi lăsindu-ți
plec, plec cu ochii înlăcrimați.

GRUPA A-RH-POZITIV

S-a prăfuit traista mea cea veche,
am aruncat-o în gunoi,
rupt-spart și tot ce a rămas de ieri,
— frica morții, chin, furie
și pușînă bucurie a vieții —

acum sufletu mi-e ușor ca fulgul
sînt împăcat

acum singurătății mele i se închide o carte
în zori se deschide o garoașă albă
dragoste, din nou dau ochii cu tine
se schimbă și anotimpurile în lumina mea
scriu albastru versurile-mi cerului

de-aș putea să potrivesc ceasurile după timpul mării
iubire, din nou și-aș frămînta aluatul
și de-aș putea adăuga nopții gust de buze

*veniți, de-aș striga, veniți în goană, copii,
stați cu picioarele încrucișate la masa verii,
brinză de burduf, struguri, scoverzi calde
cireșe regești, pepene-galben, mere de soiuri,
tot ce jindulește inima voastră.*

*Vino să mă vezi în zodia-mi vietnameză
toate jocurile-s drame
toate jocurile . . . și eu, un om din popor
fiind numai un rapsod sărac
pot da numai o sticlă de singe
ce se caută pentru un suferind*
GRUPA A — RH POZITIV

Fazîl Hüsñü Bağlarca

A PRIVIT

*A privit la mine miezul nopții,
Mîinile, picioarele mi-au degerat.
De mult numai pe jumătate respir.*

*Amințirile-s în ierburi, în arbori, în ape,
În duramenuri cotite, departe
Fața lumii s-a amestecat
Cu mușenia imenselor stele.*

*Miezul nopții a privit la mine,
Intuneric.
Acum parcă trec iar prin ochii neantului.*

În românește de NEUZAT M. YUSUF

cronica literară

*

ZAHARIA STANCU

„CÎNTEC ȘOPTIT”

Ceea ce frapază la lectura volumului de poezii *Cîntec șoptit* de Zaharia Stancu este mai ales un indefinibil accent. Există poezii care se văd, care se simt, unele se visează, altele se gîndesc, unele se cîntă —, poezia lui Zaharia Stancu se aude. Pornind de la această particularitate, resimțită, de altfel, de toți recenzenții volumului, am urmărit felul cum iza naștere, în raportul scriitură-receptor, universul acustic al *Cîntecului șoptit*. Am plecat de la cea mai simplă probabilitate: coincidența între înțelesul rațional și înțelesul estetic, altfel spus conotația ca decurgînd direct din denotație. Am urmărit prezența cuvintelor și imaginilor care exprimă fenomene de ordin sonor, de exemplu: „Sub lună cîntă privighetorile” / Imi iubesc mult patria azi, p. 7 și u. /; „Cornul sună, răsună-n pădure” / Arama frunzelor, p. 11 și u. /; „Crengele pădurii sînt harpe” / De cînd o știu, p. 21 /; „Vîntul vîntă vîntă, vîntă” / Peisaj, p. 37 și u., această imagine comasînd o sinestezie și o onomatopee /; „Viscolul a-nceput să se vaite” / Iarnă, p. 46 /; „Talgerul de lemn sună-n pustiu” / La marginea lumii, p. 100 și u. / etc. Analiza structurală implică mai mult neprevăzut decît se crede de obicei. Iată, chiar la capătul acestui scurt sondaj din cele mai simple, o concluzie deconcertantă: evident, universul acustic al poeziei lui Zaharia Stancu nu se compune din imagini acustice. Statistic, expresiile vizind realități sonore sînt mai pușin numeroase decît cele referitoare la fenomene optice. Dar, ceea ce este mai interesant, punctele de maximă intensitate auditiv-estetică nu coincid cu versurile care denumesc direct, fie cit de pregnant, acțiuni acustice. Sau, altfel spus, efectele auditive cele mai marcate stilistic nu sînt dobîndite direct prin reprezentări auditive.

S-a impus, deci, pentru a circumscrie farmecul tainic al accentului liric atît de intens personal din *Cîntec șoptit*, o întoarcere la datele prime, dar verificate prin lectură reiterată, ale intuiției, adică la acele versuri care provoacă o emoție estetică de factură auditivă mai puternică. Am constatat, astfel, după o minușioasă cercetare, că în mod paradoxal, impresia de audibil se iese mai ales din culori, din pauze și din cuvinte neutre în sine sub raport stilistic.

Sistemul de imagini, în volumul *Cîntec șoptit* de Zaharia Stancu este dominat, cantitativ și calitativ, de o cromatică de ticoană rafinat-naivă, alcătuită din aur, argint, roșu, albastru, negru și alb. Fiecare culoare are, se știe, o temperatură și un son, nu acela simplamente fonetic al cuvîntului, ci acela sedimentat de o lungă tradiție europeană care le-a umplut de veacuri cu o simbolică precisă și care face ca, în orice limbă, pe gama cromatică să se poată cînta ca pe un clavecin. Fenomenul nu este însă nici obligatoriu nici de la sine înțeles. Vreau să spun că fiecare poet instituie ierarhia sa personală în atributele culorilor: tîlc simbolic, incurcătură afectivă, aspect vizual, temperatură, sonoritate, efect tactil etc. Desigur, toate acestea sînt mereu prezente în cuvînt, dar ca niște straturi suprapuse totdeauna altfel. Evident, la Zaharia Stancu aflăm culorile cîntînd șoptind, avînd o intonație a lor dis-dîncită și penetrantă. Citeva exemple: „Doi bani de aur sună, răsună, / Unul în inimă, altul în Lună, / / Poate mă tnaș, poate m-afund / În golul de aur rotund, / / Banul de aur în inimă sună, / / Sună, răsună, banul din Lună” / Doi bani de aur, p. 23 / „Zitua topită era de argint, / Noaptea topită era de aur, / Ori poate doar de aramă” / În cazanul drăcesc, p. 108 și u. /; „Caii erau șapte la număr, / Șapte erau doar, numat șapte /

*) Editura Cartea Românească, 1970.

Negri erau toți și-alergau / Pe un cîmp alb, de spumă de lapte" / Cail, p. 122 și u. /
 Un loc aparte prin frumusețea ei ocupă poezia Pod de argint: „Pod de argint, de la
 pămînt la lună, / Pod de argint, de la lună la soare. / Din creștetul cerului în sania
 lunii / Cu dragostea mea pe drumuri stelare. / / Pod de aur, de la lună la soare, / Pod
 de aur, de la stea la stea. / Cu nava rotundă a pămîntului / Umbliu prin spații cu
 dragostea mea." / p. 17 și u. / O mică experiență: traducerea poeziei cuvînt de cu-
 vînt, deci ceea ce s-ar numi o jurtă, nu o traducere creatoare: „Pont d'argent de la
 terre à la lune, / Pont d'argent, de la lune au soleil, / De la cime du ciel dans le trai-
 neau de la lune / Avec mon amour sur des voies stellaires. / / Pont d'or, de la lune
 au soleil, / Pont d'or, d'étoile à l'étoile. / Avec la nef ronde de la terre / Je vague dans
 les espacesavecmon amour". Diminuată, e drept, datorită caracterului mai analitic
 al flexiunii franceze, impresia de muzicalitate straniu și pătrunzător de simplă și de
 limpede, persistă și în jurtă. Cele două „note” din care se compune cîntecul pur de
 dragoste, nemărginire și eternitate, sînt aurul și argintul, ca semne pereche: lună,
 soare, rece, fierbînte, minor, major, feminin, masculin. Eteratul hymeneu cosmic
 descris se receptează ca pereche de accente contrastante estențiale. Încă o observație:
 vizual, argintul și aurul nu se valorează reciproc, ci doar totalitatea atributelor in-
 trinsece cuvîntelor de lună și soare, le dramatizează, sensibilizîndu-le complementa-
 ritatea, pe care o resimțim muzical probabil fiindcă muzica e, cum s-a arătat, lim-
 bajul poetic absolut, dar, mai simplu, poate doar fiindcă de simbolică vastă a aurului
 și argintului se asociază și o anumită voce, un anume timbru distinct, o anume înăl-
 țime de ton.

Nu întîmplător am deosebit, la începutul acestor pagini, între poezia care se
 cîntă și cea care se ascultă, două moduri ale sensibilității receptoare de recreere a
 două universuri poetice precis oferite de scriitură. Unele poezii se simt, imaginar,
 firește, cu corzile vocale. Celebrele versuri „Les sanglots longs...” ale lui Paul Ver-
 laine sau extraordinara poezie simbolistă Peste virfuri a lui Eminescu, ambele intra-
 ductibile, sînt opere care-l fac pe cititor pârtaș activ la muzica lor, îl fac să devină
 el însuși instrument al acestei muzici, flaut pe care cîntă cuvîntul scris. Un fenomen
 psihic diferit însă poeziile care „acționează” prin inducție centrul auditiv. Pe cînd
 în primul caz, receptorul își imaginează că spune, că intonează versurile cu glas
 interior, în cazul cestălalt fantezia se ascultă, discernînd spontan sonorile specifice
 ale unor imagini adesea, cum am văzut, preponderent optice. Poezia lui Zaharia
 Stancu trezește, cum cred că s-a văzut, prin termenii de aur și argint, imaginea a
 două sunete clar perceptibile, din care se constituie, transcendînd atît aspectul fo-
 netic al limbajului cit și cel rațional-denominativ, o acustică inefabilă.

O altă importantă sursă de emoție estetică-auditivă în lirica lui Zaharia Stan-
 cu este pauza, hiatusul, spațiul alb. Oprirea bruscă a frazei, încă modulații prin care
 însăși tăcerea este cea care inervează fantezia acustică, creînd un gol intensiv dotat
 cu puterea de atracție specifică vidului. Am putea vorbi aci de o tehnică a decupa-
 jului în lîrică, cu efect de fascinație. Un exemplu: „Rîul își sună solzii de argînt,
 rîul / Aleargă către marea cea mare. / / Toți alergăm către marea cea mare” / Buha
 pădurilor, p. 19 și u. / Remarcăm din nou motiul, aici auditiv, al argintului, accen-
 tuat de repetiție și de aliterație. Dar emoția cea mai puternică o simțim în momentul
 de trecere de la penultimul la ultimul vers; inefabilul este concentrat în spațiul alb
 dintre ele. Întîlnim însă aci și al treilea din procedeele particulare ale poetului de a
 constitui un univers sonor aparte structurat: repetiția cu variațiuni. O schimbare
 gramaticală obținută cu morfeme care, luate în sine, nu au o încărcătură simbolică
 solidă / cum fusese cazul cromatismului / provoacă un salt calitativ amețitor, o depla-
 sare subită de accent; spațiul alb este o genună peste care se trece din peisaj în
 destîn și din alegorie în tragedie; este, poate, un catharsis miniaturizat.

Senzația de a asculta o voce care ni se adresează se datorește și unui fapt
 mai adînc decît simetria reprezentărilor și modulațiile înțelesului. Aceste cîntece
 șoptite cu discreție nu sînt simple confesii intime, ci purtătoare ale unui mesaj de
 înaltă demnitate care ne privește pe toți și pe fiecare în parte. Zaharia Stancu nu
 ne dă o lecție, ci ne transmite o experiență concretă, o înțelegciune. Cerul își umple
 cu stele pătura este una din cele mai frumoase poezii morale din literatura con-
 temporană: „Cerul își umple cu stele pătura / De întuneric după apus. / Plopii sîn
 mereu fruntea sus / Pînă cînd îi doboară securea. / / Numai noaptea vîrcolacii mușcă /
 Din marginea galbenă a lunii. / / Vulturii pleșuvi și lăstunii / De purici sînt ciupiți
 doar în cușcă. / / Urșii bat din buze după miere / Dar urăsc albinele fiindcă îi în-
 țepă. / Nufărul înflorește numai pe apă / Dacă îl sudești pe țărni se usucă și pier. / /

Doar cine e bubos și nătâng / Încearcă, suflînd, zorii să-i stingă. / Fiarele nu vin mînu să-ți lingă, / După ce mori nu vlermîi te plîng. / Griul ce-l semăn o să-ncolțească. / Rodul neghinei e pleavă, nu-i rod. / Poamele mele făuresc pod / Între glob și boltă cerească. / Acesta nu este întiul meu cînt, / Nici cel din urmă pe care îl scriu. / Sub roșu steag, sub cer albăstriu / Mereu alți oameni se ivesc pe pămînt." / p. 5 și u. / . Etica este fără echivoc, netă, tranșată, ca în imagistica poetului, două note, solidă și imperturbabil, clasic constituite, se confruntă și alcătuiesc melodia interioară a dicțiunii lirice: binele și răul, demnitatea și înjosirea, tîrișul și verticalitatea. Nici o tranzație, nici un compromis, nici un alibi și nici o iluzionare nu este admisă. Din simetria aforismelor contrastante, accentuată ritmic de hiatusuri în frazare ia naștere un cîntec al lucidității și intransigenței cu o linie intonațională elegant desenată.

S-ar putea discuta pe larg și despre simbolica animalieră pe care și-o săurește Zaharia Stancu și care și ea contribuie la paradoxalul univers acustic al acestui volum, prin jocul marcat stilistic al opozițiilor și ierarhiilor divers nuanțate între săpăturile evocate. „Pămîntul ne poartă pe umăr. / Ce ușori sintem!... Libelule. / Albi-nele harnice sint sătule, / Stupii de zumzet n-apuc să-i mai număr. /... / Visul cîr-tiței e să-și sape o groapă. / Calul doar în vis și în basm zboară." / Pămîntul ne poartă pe umăr, p. 13 și u. / ; sau: „Aș vrea să fiu un lup urlaș / Și să mîntinc dintr-o dată limpul" / Lup, p. 65 și u. / ori încă: „Șireata vulpe albastră a nopții / Se furizează printre zăpezi. / Trebuie să ai un ochi în frunte / Dacă îți negreșit s-o vezi." / Imagini, p. 118 și u. / . Iată o poezie exemplară: „-Au!... Vezi unde și-a-njghebat barza cuib, / Vezi unde și-a clădit barza cuib. / -Șarpele trebuie să se teamă, / Brotăceii trebuie să se teamă... / -Au!... Vezi unde-și duce puii mistrețul, / Vezi încotro-și poartă puil mistrețul / -Recoltele trebuie să se teamă, / Paznicii recoltelor trebuie să se teamă... / -Au!... Vezi unde-și sapă vizuina vulpea, / Ia seamă unde-și sapă vizuina vulpea. / -Cocoșul trebuie să se teamă, / Păsările toate trebuie să se teamă... / -Au!... Vezi unde-și tănuie tilharul culcușul, / Tilharul cu pușcă unde-și alege culcuș. / -Vietățile toate trebuie să se teamă, / Chiar omul trebuie să se teamă... / Mai ales omul trebuie să se teamă..." / Cine trebuie să se teamă, p. 126 și u. / . Scara riefuitoarelor este personală, neconvențională. Poezia crește în salturi bruște, articulate pe repetiții cu variațiuni, în care diferența specifică este dată adesea de ad-verbete, prin care sfera semantică se modifică brusc, ca într-o convulsie intelectual-afectivă de o puritate a liniei care dă tenebrosului și alarmei o indicibilă grație și pudoare / trecerea de la „chiar omul..." la „mai ales omul..." constituite un fel de silogism liric care afectează toate straturile conștiinței / .

La bipolaritățile semnificative estetice în volumul Cîntec șoptit: aur-argint, alb-negru, bine-rău, scriitură-spațiu alb etc. se adaugă cuplul de senzații gustative: „Nu știu cum a fost dragostea mea. / Poate dulce a fost, poate amară." / Zilele... zilele... p. 69 și u. / ; „Aici e mîrea și-aici e cucuta, / Aici e vinul și-aici e oțetul." / Sonata p. 102 și u. / . Viața mea a fost miere și fum. / Acum e drojdie acum". / Romanță p. 106 și u. / . Fiecare din senzațiile evocate au și o simbolică consacrată, din care nu lipsesc nici tonalitatea muzicală specifică, pusă pe prim-plan în imagistica lui Zaharia Stancu printr-o seamă de procedee din care am indicat doar cîteva, dar mai ales printr-un inefabil pe care analiza nu poate tînde decît ca, restringîndu-l, să-l facă și mai intensiv, mai profund. Se va mai putea vorbi despre rime, despre ritmuri, despre punctuație și despre alte procedee, amănunțindu-se analiza, cum se va mai putea vorbi despre sufletul afectiv ori despre tilcurile poemelor. Dar mereu va mai rămîne loc pentru mirare, ingenuitate și aventură a spiritului în fața unor poezii autentice care nu-și dezvăluie niciodată pe deplin taina, factorul miraculos al oricărei creații spre deosebire de fabricația a cărei tehnică e prea lesne discernabilă.

Rezumînd cele arătate pînă acum, putem spune că, în volumul Cîntec șoptit de Zaharia Stancu, accentul liric atît de pregnant ia ființă mai ales din tensiunea limbajului întemeiat pe bipolaritățile imagistice senzoriale, din modificările de nuanță, tonalitate și anvergură ale frazei, din personalizarea cuvîntelor marcate stilistic prin schimbări fine în ierarhia simbolurilor implicite lor, din ritmica pauzelor și din inflexiunile melodice ale unei atitudini lirice de mare distincție. Între imagine, procedeu și receptare rămîne totdeauna pentru analist un spațiu imprevizibil, incomensurabil și inepuizabil care este sursa concretă a frumosului.

ALEXANDRA INDRIES

TEXT ȘI PRE- CON- SUBTEXT

Ce sont des mots déments qui parlent du
bonheur

(ARAGON)

Există — între altele — în (toate ?) volumele lui Virgil Teodorescu : y compris *REPAOSUL VOCALEI* (Editura EMINESCU, 1970) — un nivel așa-zicînd : „cultural”, acela al complicității poetului nostru cu Suprarealismul... Aluziile, culte ori ... oculte, „aerul de familie”, trimiterile, care va să zică, la un context mai general — nu lipsesc ; și — să zicem — într-o frumoasă laudă a Mării (ce e și una a Revoluției...), poetul nu uită să evoce... „mașina de cusut” ; a lui Lautréamont — desigur (și nu doar una „dăruită cuiva de un marinăr de pe Cuirasatul Potemkin”...), cită vreme :

Acest obiect, încărcat de glorie, avea pentru mine o atracție magnetică.

Mi-l închipuiam plantat în mijlocul mării. O mașină de cusut scăldată de valurile unei mări tulburate... (s.m.) ;

și ceea ce-l fascinează pe poetul devenit, deodată, complicele lui Maldoror (*Mal d'AURE* : celălalt cuirasat al Revoluției...), e tocmai întîlnirea insolită (nu mai puțin decît aceea „sur une table de dissection d'une machine à coudre et d'un parapluie...”) a unei mașini de cusut (un ooo, de fapt) cu Marea însăși... Să mai spunem că Suprarealismul a fost (ESTE — în... prezența lui Virgil Teodorescu !) nu altă o școală — horribile dictu — „literară”, dar una a... Vieții (ca *Vis* sau, dacă vrei, ca *Joc*...), o disciplină a Libertății : „praxă” și maiestică a unei astfel de Idei, a — de ce nu ? — „obscurelor nevoi” :

Obscurele nevoi sînt poate acele fulgere de jad
pe care umbra le trimite peste satanice pășuni
sînt poate simplele minuni
ce se ridică și recad...

Or, între altele, tocmai „eliberarea” lor — a „obscurelor nevoi” — să zicem, e cauza textului suprarealist : text — așadar — pretext (și-așijeri — spun-am : parte într-un context mai larg : la *Revolution surréaliste*...)

Ceea ce nu înscamnă că : deopotrivă sub- și extra-literatură, textele suprarealiștilor (y compris Virgil Teodorescu) nu sînt și Literatură *) — poezie suficientă sieși ori, baremi, „gratuită” : una bucurîndu-se de toate „fanteziile” și libertățile, și care e — în cazul poetului nostru — un veritabil festival de metafore ; metafore fascinante, insolite, „convulsive” și — nu o singură dată — autonome, id est — cu vorbele poetului însuși :

... perfect detașabile de context
(de-acela strimt : al poemei cărei „aparțin”...)
... și trăind în sine ;

și ce este metafora ; *BREVIOR SIMILITUDO*, „repede-asemănătoare”, trecere în viteză de la un regn la altul, mișcare vecinică și devenire, dar..., dacă nu o dialectică sui-generis („inventată de om...”) ? Între mișcările „noneuclidiene” — oare nu (și) ei, metaforei, cuvîne-i-se acest Salut de toamnă :

Salut respectuos necontenitei, tutelarei,
jantasticeii, mereu adolescentei mișcări non
cucldiene, perfect detașabilă de context și
trăind în sine ca un gigant iris de mare, ca o
mașină decapotabilă, ca o linguriță, ca un
tumulus în stare nativă, salut respectuos
acestei duble, triple, quadruple apariții
inventată de om pentru a nimici terifiantul
element inert pe care leneșă unsoare a
deprinderii îl strecoară în plasma pilpitoare a
dorințelor noastre.

(Între paranteze fie zis, salutul ultim al poetului se adresează — ca unei metafore-a-
metaforelor, poate :

— mensului, bătrînului
ocean, cu valuri de granit și de cristal :

al lui (tarăși) Lautréamont — desigur ; semn că, mereu, există un context mai larg :
„suprarealistice“ — în care textul lui Virgil Teodorescu e, poate, numai unul din
„subtextele“ posibile ...)

Există și un Virgil Teodorescu „minor“ și fantezist, poet oniric (era părerea —
parcă — a lui D. Țepeneag ...) Poemele — cele mai multe — sunt frumoase, au gra-
ție și farmec, precum acestea de mai jos — vag baladești :

Veniseră corsarii să te fure
după un lung dezastru de corăbii
cu mina goală fără săbii
ca pe-un suris ascuns într-o pădure.
Încălecați pe broaștele festoase
bătrîne ca un cal de regiment
se îndreptă spre un castel absent
încercuind pagodele de oase ...

Poetul are — dar — tendința de-a „coagula“, acum, un sens în jurul unei unice
metafore, ceea ce face, câteodată, să trecem repede ... , să lunecăm peste contextul
(desigur, nu acela „cultural“ ori, altfel-zis, „livresc“ — dar al ...) poeziei ca atare :
vastă țesătură de metafore — ele însele, SENSUL poeziei acestora fără subtext. Toc-
mai ele, metaforele, constituite-n text de-sine-stătător, fiind acelea care fac „produc-
tivitatea“ poeziei de față : una care nu numai că șochează, dar ne obligă la o lectură
activă, de continue re-înnodări de capete de sens mereu pierdut ... o „lectură cu
noduri“ — așadar ; și regret că, fiind prea lungă, nu pot reproduce de de-a-ntregul —
în acest sens — Cochilia își păstrează secretul ... în care metaforele ca atare nici
nu mai sunt perceptibile, ele preschimbându-se în propozițiile unei „axiomatice“ fără
obiect :

În interiorul sinusoid al armurii descoperim
preistoria roșii, solitudinea voiajorului în
picioare și a voiajorului șezînd, un dric în
coliziune cu un tramvai, accident petrecut
într-un oraș de la tropic, sub influența monadelor
lunare, în virful picioarelor, prin rîcoșeu,
echivalînd cu o coridă fantastică în care
matador și taur, fuzionează într-o singură
prizmă ...

* Cum rîndurile de față nu se adresează numai suprarealiștilor — foști sau de
azi menționez că Littérature — ca și, de-altmînteri la Révolution surréaliste — e
însuși numele unei reviste scoase de Brcton ...

ȘERBAN FOARȚA

„PĂSĂRILE”

Citind romanul *Păsările* nu mi s-a părut a fi „o carte fundamentală pentru proza contemporană românească” așa cum afirmă, fără să demonstreze, *Nicolae Manolescu* în cuvântul tipărit pe ultima copertă și care putea foarte bine să lipsească (o carte bună nu are nevoie de recomandarea nimănui, nici chiar a lui *Manolescu*), totul dînd impresia a ceva aranjat, a unei reclame pentru un produs proaspăt lansat pe piață. Cartea are fără îndoială meritele ei dar construcția amintește acele caiete pentru copii în care anumite contururi se cer colorate, atîrnînd de iscusința celui ce a rge nuanțele să facă acceptabilă figura sau peisajul dat deja în linii mari, cunoscut într-o primă formă.

Schema urmată de *Alexandru Ivasiuc* este veche și problemele noi ce se dove-desc a fi în mare măsură false probleme, ca și alegerea dibace din curcubeu a tonu-rilor subtile, nu-i pot înlătura nici limitele, nici slăbiciunile. *Ivasiuc* este un scriitor de talent, inventiv, sigur pe sine, poate prea plin de el însuși, crescînd în proprii ochi cu fiecare carte publicată (și e acum la a patra), instigant și insidios, făcînd impresia că urmărește o literatură alunecînd în fantastic dar ținînd cu totul alt-ceva. Romanul, dincolo de acțiunea și personajele greu de pătruns și mai ales de justificat, stă sub semnul unor simboluri prin care autorul vrea să demonstreze că ține pasul cu timpul, aderarea deci la modalitățile moderne, ca să ne trezim cînd credem că ne aflăm în plin mister, la cele mai comune acțiuni, la cele mai plate demonstrații.

Prologul este o cale de acces la o mie de lumi posibile și trebuie să subliniem capacitatea autorului de-a ne plasa pe nesimțite într-un orizont necunoscut. Obsesia femeii, bine circumscrisă, nu se întuneacă la *Liviu Dunca* din pricina păsărilor inter-venind ca într-o apocalipsă, fără motiv (motivele se vor arăta ulterior), prădalnice, mușcînd din văzduhul interior, întunecînd cerul „nevăzută de el niciodată”. Ca în picturile fantastice sau ca în filmul cu același titlu, „zburau păsări mari de apă, lovind aerul incurcat de sarea mării cu aripile lor mari. Nu se știa din ce specie erau toate păsări, doar păsări, semănau între ele, nu erau decît mari siluete în zbor, la fiecare trecere se înmulțeau, erau suma mării a tuturor păsărilor pe care le văzusem vreodată zburînd... atît de multe încît nici nu mai aveau unde să zboare și băteau aerul în loc, încercînd să se mențină în spațiul împușinat de mulțimea lor... Era o bătaie de aripi sufocantă...” (p. 9). Obsesia se dublează: femeia în verde (în fond, Femeia) și stolurile nesfîrșite de păsări. Simbolul va reveni pe par-cursul cărții, el nefiînd capabil să uite iar păsările de coșmar urmărindu-l mereu pentru că se asociază cu amintirile adolescenței din sufocanta casă a bunicii în care „nimeni nu era cu nimeni”. Originea lor poate în atlasul cu păsări de mare stoluri-stoluri, proiectîndu-se o dată cu gîndurile și obsesiile lui, zbor posibil, ulterior, fînt defînitiv (ca în cazul Ștefaniei și apoi al *Margaretei*), sau continuînd ca o intenție nerealizată, păsările devenind în acest caz răpitoare, ctugulîndu-i faptele și timpul interior.

Liviu Dunca e un revoltat, unul din cei ce nu înțeleg necesitatea (deci nu pot avea nici libertate), din aceeași familie, deși pe alt plan, cu *Margareta Vinea*, a răs-vrătî împotriva ordinii familiare moștenite, hotărît să i se împotrivească dar avînd totuși nevoie de certitudine, de o altă ordine, de un model, integrare într-un nou sistem cu liniște și o lume sigură. Dar el dorea o ordine a lui, adevărului lui, cer-titudinile lui, uitînd probabil de ordinea necesară a lucrurilor. Pe plan social se integrează unei noi vieți dar neînțelegînd necesitatea va urma restabilirea nu a ordinii istorice ci o eliberare de trecut dar și de prezent: „Atunci și acum, în ceasul de repaos ca și în dragoste, încerca mereu să se elibereze din timp, să fugă din timpul concret, istoric, nu de numărătoarea minutelor și a ceasurilor agreabile sau de regre-tul că ele se termină prea repede, ci de timpul istoric, dur, pe care el îl cunoștea, sub fața lui aspră, în care și el și alții au greșit” (p. 224).

Citad cum pus în condițiile favorabile realizării pe toate planurile, *Liviu Dunca* ratează toate ocaziile. Are capacitatea de a uita (p.203), uită chiar și totuși păsările revin. Un om ce nu știe ce vrea, întrezărînd vag un zbor posibil, bîntuit de neliniști, totul în el fiind minat de teamă „de o frică nemărturisită și dureroasă”, simțînd

mereu nevoia eliberării de un trecut terifiant, primind dimensiuni apocaliptice în mintea lui, fiind în fond unul banal și cu o redusă personală semnificație. De aici prin generalizare unele false probleme ale cărții. Aviator, detașat de pământ, cu iluzia că trăiește în altă zonă, nu cunoaște împlinirea, pe șantier nu se supune necesității pe care n-o înțelege (nu rezultă de nicăieri că n-o acceptă), îndrăgostit de doamna Ilea este depășit de evenimentele istorice dar și de schimbarea bruscă a acestora, iar Doina și Lulia, care ar putea însemna ceva pentru el, sînt asemenea Victoriei „perfect adaptate pentru lumea asta” (p. 161). Numai el nu are capacitatea de adaptare și, deși autorul ori destinul îi oferă o ultimă șansă, întâlnirea cu Margareta Ilea, devenită, datorită căsătoriei, doamna Vinea, refuză și această ocazie, viața lui fiind un permanent eșec, cam didactic și declarativ transmis: „Toată viața mea a fost un eșec. Am vrut să fiu liber, ieșit din toate necesitățile care mă copleșiseră în acel moment al biografiei mele și m-a ținut deoparte, absolut deoparte, mindru cumva de independența mea, descondiționat. Doar învățasem asta, acolo, că nu sînt un pion pe o tablă de șah, că sînt liber tocmai pentru că nu trebuie să-mi urmez un destin prestabilit, pentru că e posibil să fiu ucis, distrus, să nu-mi realizez niciodată potențele”. (p. 394).

Întîlnirea cu Margareta se face sub semnul neprevăzutului și paginile puțin verosimile sînt totuși frumoase prin tensiunea și misterul lor. De altfel paginile și împlinirile privindu-l pe cei doi sînt cele mai rezistente din carte pentru că sînt realizate artisticeste cu toate simbolurile intervenind ca un deus ex machina ca să explice totul și ceea ce nu se poate explica. Câți multe în această carte nu se pot explica din desfășurarea evenimentelor sau a complicatelor mecanisme de conștiință, fiind nevoie de intervenția naratorului ca să existe totuși o justificare.

Semnul narcisismului, oglinda, e prezent din primele pagini, la Liviu Dunca și apoi strește la Margareta. Avea sentimentul că e el ca și cum s-ar fi privit într-o oglindă, pentru că „a fi, înseamnă a fi pentru altul”. Margareta nu participă la nimic, nu se putea integra în nimic, trăia ca într-un fel de oglindă „unde imaginile sînt supuse jocului dinafară”. Era doar fiica doamnei Ilea, care fusese și ea „bolnavă de indiferență”. Liviu Dunca întuiește perfect situația, deși dialogul pare artificial și motivația nu ține. Doar îi spune că trăiește dintr-o ruptură, sub semnul oglinzii, deși „nu știuse niciodată de semnul oglinzii sub care, în parte, trăia și el” (p. 86). Revelația e bruscă, o iluminare ciudată la un tip reflexiv ce avusese timp să-și dăsece pînă în amănunt obsesiile și anxietățile.

În amîndoi există o rezervă, un gol. Margaretel îi place că se află sub semnul oglinzii, descoperindu-se pentru prima dată, iar Dunca, care nu știuse ce înțelesese prima dată prin acest termen, îi răspunde că o vede „distanțată și detașată ca o imagine reflectată”. Oglinda revine însă și femeia detașată și „rarefiată” de sub semnul oglinzii (p. 291), scapă încercărilor lui de a-l pătrunde umbrele interioare, rămîind în continuare enigmatică, zimbindu-și în oglindă, oglindă ce multiplică imaginile, spunindu-și, după ce înțelesese că și el voise să se oglindească în ea, că nu fusese pentru el decît o oglindă: „stau sub semnul oglinzii, eu stau sub semnul oglinzii, asta e definiția mea” (p. 403). Și totuși, deși fiecare încerca să se regăsească în celălalt, să se vadă ca într-o oglindă, pentru că suprapunerea n-a fost posibilă, fiecare fiind un univers închis în propria-i oglindire, reflectînd din apele triste particularitățile și problematica proprie, neexistînd punți, rămîn ca niște cercuri închise, nepulchicioși să-și depășească hotarele, fărămîindu-se în el înșși la infinit.

Margareta trece prin carte ca o umbră abia simțită în drum către o mare și văsată călătorie, neîmplinită nicicînd, viața ei desfășurîndu-se sub cel de-al treilea mare simbol al cărții, acela al cailor. Dragostea i-a fost străină pînă la întîlnirea cu Liviu Dunca, chiar dacă posesiunea lui Vinea, soțul ei, era o realitate, acceptată cu indijerență, cu o abstractă curiozitate: „Atunci îi surprinse privirea asupra lui, o urmărire. Era o privire fără dorință și fără amintire, albastră și serioasă, fără urmă de zîmbet, ca și cum n-ar fi aparținut nimănui. Îl măsura doar și-l vedea, și își închipui parcă propria imagine, fără greutate, fără acea solidă și sănătoasă impresie de eu, cum se detașează ca un nume, ca să răsune clar și subțire în mintea ei” (p. 109). Dar o pasiune interioară o mistuie și simbolul cailor este clar în această privință chiar fără să facem apel la psihanaliză. Sînt, în circumsciterarea simbolului, pagini de neuitat în cartea lui Ivasiuc: capete revoltate (p. 69), cai nebuni cu gîturii întinse (p. 208), cai cu nechezat imaginar (p. 402), o cavalcadă ce se va dovedi tnută, în sfîșit. Păsările se întîlnesc cu caii, dar rîmin realități distincte. Nu se pot uni pentru a da Pegasusul așteptat și dorit de fiecare din ei. În acest fel, zborul ar fi fost posibil dar nu, nu se poate face nimic. Liviu Dunca îi povestește trecutul, în

încercarea lui de a fugi de ei (pentru amândoi încercare de evadare), printr-un fel de compensare necesară. Ea întutește realitatea: „Ţii povesteşti numai Ţie”. El recunoaște lipsa de curaj, pustiul și neputința. Ea ar voi să reînceapă împreună: „Jnsă nu-i mărturisii gândul fiindcă Liviu Dunca părea că vorbește de un trecut îndepărtat și de neînlocuit, vorbea de începuturi, de libertate de a începe, dar începutul lui, un nou viitor, deschiderea unui nou viitor erau plasate undeva în trecut, în altă epocă, acolo unde ea și nimeni, nu mai avea nici un acces, nici măcar Liviu Dunca. Era un spațiu mort : în altă lume, unde nu se poate ajunge” (p. 395).

Fiecare a fost pentru celălalt doar un pretext. Dragostea n-a putut sublima trecutul lui : era prea tirziu, cel puțin așa credea el. Iar ea nu avea tăria să-i însușească energia ce-i lipsea pentru că înțelegerea trecuse pe lângă ei ca o pasăre în zbor. El s-a întors la micimile și obsesiile lui, la trecutul de care nu se putea scutura la eșecurile și ratarea definitivă iar ea mai trăind o clipă sub semnul căilor : „capete de cai cu gîturii întinse, struniți de zăbale de care voiau să scape, cu boturile deschise, arătîndu-și dinții ascuțiți, nechezînd cu furie... cai în două picioare, cai cu coamele în vînt, cu gîturile suple încordate într-un efort de moarte, un ultim efort” (p. 402). Disperată de eșecul ei, dragostea și călătoria împreună cu Dunca au însemnat un mare eșec, sub semnul oglinzii răsfrîngîndu-i și trupul și sufletul, și camera în nenumărate înagini, încheindu-și călătoria proiectată, posibilă și totuși cu neputință, în condițiile date, de realizat, în moarte.

În opoziție cu aceste destine frînte, se prezintă altele care parcă au înțeles mai bine necesitatea și ordinea lucrurilor, ordinea istorică, avînd capacitatea de adaptare mult mai mare și supraviețuind seismelor epocii. Cheresteșiu vorbind despre necesitate ca într-un manual învățat pe dinafară, Victorița aplicînd în interese proprii, pentru căderea și înălțarea unora, capacitatea ei de adaptare, însoțită de slăbiciunile naturii sale feminine, justificate cu moderație, Mateescu, ca o reptilă, lucid, balanșînd între toate primejdiile, plutînd totuși pe apele zbuciumate ale întimplărilor, Dumide, luptînd încă necxperimentat pentru putere și pentru un adevăr încă nu chiar suficient de bine înțeles, vor să fie în echilibrul cărții pendantul unei alte înțelegeri și unei alte lumi. Și firește Dumitru Vineu, soțul Margaretei în intenția autorului cel mai realizat dintre ei. Pentru că deși satisfăcut de sine, cu mentalitate de stăpîn, una cu fotoliul pe care-l ocupa nestingherit și cu perspectiva veșniciei de mulți ani, într-o ierarhie de valori sui-generis în care el era pe treapta cea mai înaltă, ducînd mercu bădăla pentru putere, considerînd nestăpînirea situațiilor un eșec, concepînd iubire pentru Margareta ca o dragoste pentru virilitatea și forța lui, fără multe probleme (doar eșecul căsătoriei dîndu-i oarecare bădăle de cap), îmbătat de putere (puterea are întotdeauna răbdare), suferînd de delirul grandorii, intervine totuși criza care-l transformă pe neașteptate. Un accident cu victime omenești și mari pagube materiale petrecut în fabrica pe care o conduce într-o inerție demnă de subliniat, îl aduce la realitate și începe procesul lui de umanizare prin reflexivitate (spre ubinirea lui Mateescu ce-l considerase doar un pachet de nervi și de ambii) și apoi prin reliefaarea unor realități profunde în el și firește, tirziu dar nu prea tirziu, prin înțelegerea unei necesități ce-l face să nu sufere eșecul așteptat ci, peste toate încercările, redresarea ce se și cuvine unui astfel de om.

Curios cum capacitatea proiectivă a autorului este excepțională în cazul primilor doi și destul de palidă, dar cu scîlpiri ce merită a fi subliniate, în cazul celorlalți, în special a lui Dumide. Dar dacă Victorița (cu toate fluctuațiile ei lesne de priceput și parțial justificate) ca și Mateescu rămîn într-o lume și pe o poziție cucerită, n-am înțeles bine dacă acceptînd necesitatea sau doar din oportunism, dacă Dumide este șters și lipsit de personalitate, dacă celelalte personaje din această categorie converg toate către jocul din vîrtejul cărăuia nu se pot sustrage, destinul Margaretei și parțial a lui Liviu Dunca, prin caracterul lor de excepție, prin neprevăzutul, misterul și umbrele lășînd vag să se întrezărească bogăția lor interioară, ni-i aproape făcînd teza autorului greu de înțeles și de susținut.

La sfîrșitul cărții, bine încheagată, bine alcătuită, ca o construcție aparent fără fisuri, ai sentimentul unui tablou reușit, foarte reușit. Nu știi ce să admiri, coloritul impresionant, tehnica modernă, desenul ce se pierde într-un joc de umbre, penumbre și lumini dirijat cu iscusință pentru a reliefa amănuntele de efect, desenul prelungindu-se într-o estompare bine executată, fondul ce se cuvine una cu primul plan de parcă ar fi legate organic, două realități de nedespărțit. Și, dintr-odată, după timp de contemplare îți dai seama ca într-o iluminare, nu chiar atât de bruscă cum e descrisă de autor la pagina 86, că dincolo de culori și nuanțe sînt forme cunoscute demult, un desen văzut cîndva, în altă împrejurare, ce-i drept în alte culori acum,

cu mici retusuri, relieful și contururi cunoscute, executate într-o altă tonalitate și tehnică dar aproape aceleași. Iși amintești fără să vrei de Bătălie în marș, de Întilnirea lui Const. Chițușă, cu nimic mai prejos și în acest caz pe nedrept uitată, de inginerul Pirvan, de directorul întreprinderii de acolo, de alte modele. Simbolul păsărilor a mai fost exploatat parecă într-un film, este prezentat în câteva pagini din Animale bolnave. Simbolul oglinzii atât de frecvent incit nici nu mai știi unde nu l-ai întâlnit iar finalul bovaric, kareninian același ca într-un decalc. Sigur, schema a fost adaptată noilor condiții dar rămâne tot o schemă cu toate eforturile autorului de a o colora altfel. Eforturi incununate de succes în marea lor majoritate făcînd să se citească cartea cu interes și satisfacție, diminuate pe alocuri de umbrele unor modele ce tulbură fiorul altfel transmis cu intensitate, ca într-un mare poem.

ION MAXIM

Franz Liebhard

„MENSCHEN UND ZEITEN“*)

Există în toate domeniile mode și antimode. Anul care s-a dus a cunoscut pe plan mondial, în mare parte, renașterea eseului. Nu vom susține calitatea de efect scontat al acestei renașteri, credem însă că un sondaj științific ar putea să stabilească măsura în care interesul sportit pentru eseu este azi în legătură cu desafectarea poeziei. Versul nemai fiind singura speranță a poezilor, ei își încredințează confidențele în egală măsură eseului.

Franz Liebhard este poet și eseist. El cultivă de uni de zile poemul și eseu cu înflăcărare asemănătoare. Consubstanțialitatea lor în creația sa constituie o notă specifică a personalității sale. S-ar putea vorbi de aici de caracterul „reflectat” al poemului și de calitatea afectivă, sever cenzurată a eseului său. Dialectic n-am face astfel nici o distincție esențială între gradele de obiectivizare ale poemului său, pe de o parte, și ale eseului, pe de altă parte. Ar fi vorba doar de o dublă exigență care, pornind din însăși esența ființei creatorului, organizează expresia, în conformitate cu disponibilitatea momentului, cînd după criteriile de optimă realizare ale poeziei filozofice și cînd iarăși după acelea ale maximei concludențe eseistice.

În mișcarea literară a Banatului, dubla orientare a poetului spre poem și eseu are o tradiție îndelungată. Odată și odată, cînd vom avea o istorie științifică a vieții literare de pe meleagurile noastre, rădăcina fenomenului în iluminismul țosefinist va fi pe de-a întregul pusă în valoare. Dar nici iluminismul țosefinist, la rîndul său, nu a fost unilateral rezultatul unui calcul premeditat. Valențe vechi ale omului din sud-estul european care au dat viață în plină epocă a renașterii strălucitelor învățăturii ale lui Neagoe Basarab ca și marel elevașii spirituale din scrierile lui Pelbartus Temesvarensis sau Nicolaus Olahus, au fost reactivate în practica social-istorică a țosefinismului ca, după neegalata lor afirmare în opera lui I. Budai-Deleanu și Berzsenyi Dániel, să răzbată în zilele noastre din nou la suprafață, investind creația literară, românească, germană și maghiară de la noi cu amprente ale unui stil cu greu de răstălmăcit. Astfel, una din particularitățile sale este și rămîne aceea de a-și dezvoltat plenitudinea numai și numai în extensiune rațională. În consecință, modurile respectiv genurile literare sînt menite aprioric să îndeplinească funcția de partenerie complementare, deosebirile de structură între ele trecînd pe planul al doilea al interesului; rațiunea manifestă față de ele o elasticitate și maleabilitate nemărginită, folosindu-le deopotrivă pentru a introduce conștiința în om. Or, faptul acesta este hotărîtor cînd ne străduim să deslușim identitatea concretă — o dată între personalitățile creatoare de vîrf ale Banatului și, în al doilea rînd, între modalitățile oricui de variate ar fi ele, în afirmarea lor.

*) Editura Kriterion, București, 1970

Volumul de eseuri *Menschen und Zeiten* : Oameni și timpuri de Franz Liebhard debutează cu o scurtă meditație Destin și viitor care ne-a sugerat în bună parte considerațiile de mai sus, intrucât autorul, străduindu-se să demistifice termenii, ajunge pînă în pragul acelor „sinteze” între sensul lor filozofic și poetic, care relevă într-o formulă concentrată ideea că pentru organizarea valorilor în înțelesul maximei lor eficiențe ca parte și întreg, este absolut necesară confruntarea normei socialului cu norma universalului. Numai în felul acesta relațiile între oameni nu iau locul relațiilor între lucruri. Într-un studiu premergător, analizînd începuturile poetului Franz Liebhard (Robert Reiter) am arătat în ce măsură acest crez a fost crezul avangardei anilor '20. Menținîndu-se prin el deasupra apologetei idealiste a morții și a războaielor, poezii avangardiste din jurul lui Lajos Kassák, Vl. Maiakovski sau Johannes R. Becher, au reușit totodată să se mențină în afară oricărei experiențe social-istorice care, într-un fel sau altul, urmîndu-i pe filozofii vitaliști ai vremii, ar fi putut postula însingurarea existențială a individului ca singura cale practicabilă cu scopul de a-și salva identitatea. Soluțiilor propuse de maeștrii filozofiei personaliste, poezii avangardismului le-au opus deci un crez dinamic de integrare a omului care încă de la sfîrșitul veacului XVIII a avut un caracter anti-feudal și anti-burghez, fiind ancorat într-o concepție rațională a dreptului la libertate, cultură și progres al tuturor/ef. A. Blumauer : *Lied der Freiheit, 1783*. Pe această bază, încrederea profundă a lui Franz Liebhard în socialism, conferă și eseisticii sale un caracter concret, de pe urma căruia scrisul său a însemnat încă din anii '20 și '30 o luminoasă luare de atitudine împotriva agnosticismului propagat de lăchetei ideologiei burgheze germane din Banat ca și împotriva disprețului lor față de rațiunea umană și față de știință, folietoanele și eseurile sale din presa vremii păstrîndu-se totdeauna deasupra liniei adevărului.

Să adăugăm că, în acest sens, activitatea eseistică a lui Franz Liebhard s-a încadrat unui curent mai larg de opinie, susținut în presa locală, germană și maghiară, și de alții cîșiva condeieri de bun renume. Menționăm printre ei, pe lângă Zoltán Franyó, activitatea eseistică a căruia este sintetizată în volumul *A pokol tornácában* : Pe prisma iadului /EPL, 1968/, mai ales pe regretații Schiff Béla, Bechtitz Sándor /*Flaneur*/ și Braun Dezső. Schiff Béla s-a străduit în primul rînd să steargă colbul preocupărilor de pe unele vechi documente istorice ca *Testamentul primarului Peter Solderer*, sau să reconstituie ambianța sumbră a cetății din timpul asediului din 1849 etc. Asemănător, Braun Dezső, entuziast cercetător al tradițiilor muzicale din municipiul nostru, și-a strîns pînă la urmă, cu mare sacrificiu materiale, într-un prim volum compact o parte din folietoane, stingîndu-se prematur, după o muncă istovitoare de secretar de redacție, critic muzical și dirijor de coruri. Acțiunile lor de renovare memorialistică a vechii istorice limisorene, intrucît s-au sprijinit pe documente reproduce mai totdeauna și în faesimil, au rămas de un real interes și după treizeci de ani de la publicarea lor, familiarizîndu-ne nu numai cu unele fapte importante, uitate cu trecerea anilor ei, prin clișeele ancrate, cu o seamă de documente pierdute sau distruse între timp. De aceea, în ciuda unor limite de informație și metodă, îi amintim ca valori reale, în contextul pe care-l prezentăm.

Eseul de istorie culturală avînd un trecut bogat în presa bănăseană, este îndrăg să precizăm locul pe care Franz Liebhard îl marchează, în descendența înaintașilor. În privința aceasta este bine să ținem seama de următoarele fapte :

Măsura în care Franz Liebhard reușește să ne facă tangibile unele momente din tradițiile culturale ale Banatului este direct proporțională cu participarea afectivă, de la distanța decenților, la ele. În acest sens putem vorbi în cazul evocărilor sale de o reală percepție sensorială a faptelor. Cunoaștem metoda sa de lucru — : consultarea atentă și repetată a colecțiilor de ziare, documente și alții din țară și străinătate, compulsivarea sîrilor cu alte izvoare : enciclopedii vechi și noi, memorii, tratate de istorie, monografii de autori, emendarea materialului prin excluderea datelor nesemnificative sau false și apoi reconstituirea atentă evolutivă a lor după un plan dinainte chibzuit. În felul acesta eseul său de istorie literară, teatrală sau culturală păstrează tensiunea interioară a evenimentului descris iar în arhitectura eseului reinvie, într-o unitate indisolubilă, echilibrată și dinamică, structura originară a faptelor.

Adăugăm la cele de mai sus că stilul eseistic al lui Franz Liebhard nu este străin de barocul monumental al sterului forjat din epocile pe care le descrie. Faptul nu e întâmplător ! Afirmăm însă că el s-a datorat exclusiv unei adevărate conștiințe la însuși materialul tratat este greșită. De altfel nu toate subiectele din volumul de

față se înscriu în atmosfera densă și încărcată de mistere încă nedeplin destușite ale secolului XVIII, dominat de voluta încrîngată sub care absolutismul vienez și-a imprimat pecetea pe unele din cele mai frumoase monumente ale municipiului nostru. În scrisul lui Franz Liebhard nota barocă apare ca un dat originar, determinat. Aspectul supraincercat al frazei, pe ici, pe colo izbește desigur la prima lectură pe cititorul neprevenit, dar rezistența pe care el i-o opune este repede învinsă, intrucît între timp autorul și a intuit inutilitatea ei, farmecul ascuns al frazei captîndu-l definitiv.

Aș îndrăzni să spun că stilul lui Franz Liebhard este de o vîdită tridimensionalitate. La fel ca în cazul unor planșe ortogonale de geometrie descriptivă, imaginile se desfășoară spontan în spațiul imaginației, în strictă conformitate cu registruul valorilor la care se referă, proporții, model, lumină, culoare etc. Remarcabil rămîne îndeosebi ritmul frazei: un ritm larg cadențat, dar cu numeroase ramificații care nu pot fi raportate la o singură orizontală: dovadă că proza eseistică a lui Fr. Liebhard nu este rodul unei abstractizări complete ci opera unui poet, creînd în locul unei proze unilaterale raționalizate, netede și lustruite, variate forme de expresie, dinamice și deschise.

Fără a avea intenția de a face un inventar complet al contribuțiilor lui Fr. Liebhard la punerea în valoare a unor tradiții culturale din trecutul populației germane din Banat, credem că e de datoria noastră a sublinia măcar valoarea unora dintre ele. Eseul cel mai dens și dezvoltat ca număr de pagini tratează cu un lux de amănunte din cele mai zguduitoare istoria răzvrățiilor din minusculele comișie Hauenstein, dintre care o parte, în frunte cu căpeteniile lor, au fost deportați la noi, în Banat, unde au fost sau înfrinși prin mizerie sau exterminați. Metodele justițiere ale terezianismului (1740—1780) sînt astfel desputate de orice dichis romantic. Două alte evocări, la fel de cutremurătoare, încearcă să ne familiarizeze cu destinele poezilor Paul Moussong și Běla Birkenheuer, primii de la sfîrșitul secolului trecut de la noi care, răzvrătindu-se împotriva mizeriei materiale și morale, și-au închinat poezia problemelor sociale. Insuccesul lor artistic dă de gîndit. În a doua jumătate a secolului trecut, iradiația spirituală a proletariatului a fost în Banat, în ciuda aderenței organizațiilor sindicale la Internaționala I, relativ slabă, ideea de depășire și împlinire culturală rămînînd multă vreme înafara intereselor organizatorice, unilaterale materiale. Dar și resursele artei poetice ale celor doi poeți, s-o recunoaștem, au fost limitate. Poate că mai ales mizeria, piuă la urmă, a avut asupra lor un efect sterilizant. Totodată, în dauna talentului lor s-a făcut resimțită și izolarea în care și-au dus tratul. S-a dovedit în felul acesta încă o dată că pentru maturizarea unui talent nu este suficientă numai motivația morală superioară a poetului față de el însuși, mai trebuie în egală măsură și audiență publică. Or, ambilor tocmai această audiență le-a lipsit. Faptul nu este nici el pură întimplare. Cine cunoaște situația precară în care s-au găsit dascălii de la sate ca și dascălii familiilor de moșieri din Banat din a doua jumătate a secolului trecut și din primele două decenii ale secolului nostru — claustrarea lor într-un univers îngust și absecons în ciuda pretențiilor așigurate — înțelege că aci n-a existat niciodată o convergență sau comuniune cu spiritele creatoare, iar înstingurarea omului talentat a însemnat stingerea elanurilor înainte chiar de prima afirmare publică cu succes. Aceeași tematică dăruiește și eseurilor dedicate șederii la Timișoara a lui Bruno Walter și Franz Xaver Kappus un subtext aproape tragic. Evadarea celor doi din mediul de plumb al burgului, plin de comerțianși lucrativi și semidocti, ofițeri cu țose nobiliare și funcționari administrativi verosi a însemnat totodată și salvarea talentului lor, iar dacă pentru Bruno Walter șederea la Timișoara a rămas asemenea unui intermezzo pe o melodie exotică, dirijat cu elan între două case amare și sterbinți, Franz Xaver Kappus, dimpotrivă, legat de o permanentă nostalgie de orașul său natal, n-a izbutit nici după încetățănirea sa la Berlin să nu pînd seama de realitățile noastre, transcriindu-le în cîteva romane care-și așteaptă încă valorificarea.

Incheiem cu un sentiment de nedumerire: cantitatea eseistică energică reflectată în paginile volumului Menschen und Zeiten este invers proporțională cu numărul redus al paginilor sale. Faptul nu este de loc rău! Cunoscînd însă investigațiile variate ale lui Franz Liebhard „spre interior” ne punem totuși întrebarea: Ce a determinat în ultimă instanță, cu formatul excesiv de oblung, coordonatele și mai excesivei selecții dintr-un material inițial mult mai bogat și variat? Iar, odată această selecție publicată, pe cînd continuarea?

ANDREI A. LILLIN

Deși an al poeziei și al criticii, în speță, anul 1970 nu ne-a surprins cu modalități poetice de noutate elocventă cu vreo carte de excepție care să ne descopere teorii noi pe fondul unei ofensive generale a unui spirit evasi-clasic de echilibru, ordine și consolidare a teritoriilor deja cîștigate. Nu a făcut excepție de la ceilalți ani nici regularitatea cu care au apărut cărți de poezie „răsucit-anemică”, ca să folosim expresia lui Paul Georgescu, o poezie nici prea rea, nici prea bună, revenind-și doar dreptul la o existență pasageră în literatura română. Asistăm în continuare la o adevărată frenezic a mișcării de debut din care nu se rețin decît câteva nume: Daniel Turcea, Emil Brumaru, Gh. Astaloș, Mihai Ursachi, Dan Muțescu. În rest întîlnim o poezie eterogenă, mimetică, în care coabitează cele mai diverse și mai incongruente formule poetice. Editurile tolerează dintr-o ciudată mizericordie debuturile pripite ale unor poeți care își mai încearcă mîna în exerciții de versificație, sau plachetele scoase la intervale scurte de poeți efemeri care numai în felul acesta speră să rețină atenția criticii.

Unul din grupurile de volumașe parcurse de noi ne-a descoperit sentimentalismul infantil, ușor desuet, și proza melodramatică, lovace, a unor stiluitori ce mimează cu ingenuitate neliniștea existențială, destrămarea ființei, suferința imaginare. Chiar și în cele mai bine intenționate, mai sincere, ne-a fost imposibil să trecem cu vederea mediocritatea gândirii poetice, incapacitatea de plasticizare în vers a unor rudimente de idee. În cel de-al doilea grup, dimpotrivă, am constatat ambiția tinerilor poeți de a se ridica la „modul intelectual al lirei”, de a scrie o poezie cerebrală, reflexivă. Poate că principalul cîștig al deceniului abia încheiat a fost echivalarea poeziei cu o conștiință poetică (poezia și-a delimitat teritoriul, sfera de interese). Dar odată cu conștiința poetică s-a deprins și meșteșugul poematizării, știința de a debita cuvinte, „dului deliruri de vocale” chiar și în absența ideii. Poezia devine astfel o demonstrație gratuită de virtuozitate, un discurs de abstracții goale — vechea retorică grandilocventă a poeziei festive este înlocuită cu altă retorică, retorică obscurității, învădată de interogații și exclamații patetice, singura întrebare reală fiind, ca să-l cităm pe Platon Pardău: „Ce mai spunem, Ce mai urlăm?” Meșteșugul odată deprins, se poate purcede la lucru, chiar dacă Valeriu Armeanu va semăna la urmă cu Domnița Văduva, Nicolae Breb Popescu cu Ion Panait, și Vasile Pătru cu toți, prin accesul lor la un fond comun de imagini, teme și ticuri poetice colective.

Valeriu Armeanu (*Să visăm*, Edit. Eminescu, 1970, 64 p.) este unul dintre cei care nu a avut răbdare să se mai aștepte și care și-a precipitat debutul, publicînd o plachetă care sub un motto prea frumos proliferază asemenea banalității ca „merul curge prin oasele păsărilor”, „umblă Nimic cu ochii verzi”, „tu îți duci plămînul la păsări în spinare”. Sînt rare momentele de poezie autentică (cite ceva în *Apocalips*, *Să visăm*, *Nu am ce face* — dar în nici un caz nu *Sforînd ceasuri!*) și cu atît mai rare imaginile care să ne intereseze (cităm din aceste adevărate trufandale: „miroase a leșic-n adevăr”, „Alerg pînă ce tac roțile / În burțile pietrelor / Coclite de păsări”). Cel mai adesea încercările sale de a forța ineditul expresiei nu depășesc o anumită banalitate sau violentează bunul simț al cuvîntului: „Îți beau lacrima / care cade / Și ea mi se face / Ochi în stomac (!) ... Și mie mi-e umbră /

Și ție ție-e lene. / Un număr îți cade în ris / Și mic mi-e foame / de osul lui is". (Itaca) Motivul central al cărții, compunerile grupate în jurul poeziei. Să visăm, reproduce, cu gesturi furate de la alții, o chemare destul de stridentă spre alte țări-muri cu nume a căror sonoritate fascinează imaginația sa de adolescent („Haide cu mine în Isauria”, „Vino să ne iubim în Argia... Căci Argia nu e numai o inimă, / Ea toată-i o bătaie”). Mai mult de o treime din carte ar fi putut foarte bine să lipsească întruelt nu face decât să poetizeze niște reminiscențe din propriile-i lecturi (cîteva prelexe în vers folcloric și umorul prăpăstios din ciclul *Do, re re*, spaîma și totodată fascinația stănesciană a literelor, cu efecte rizibile de sojul: „vocala E cu nări lătoase”). Am mai reținut stihurile „zeul îmi umple orbita / C-un dinte de mînz” și „De din sus / de vai de mine / Picur doamnă / După tine...” ca ultime perle ale acestei scrise poezii de V. Armeanu „potrivindu-și inima cu gura”.

Mai grav este atunci cînd inautenticitatea contaminează însăși rațiunea de a fi a poeziei, ajungînd la un fel de epigonism al simțirii. *Zidul lumii* de Nicoleta Voinescu (Edit. Albatros, 1970, 84 p.) mimează aproape în întregime o coartă „a înțeleptului cu lumea”. Poeta suferă de „alergia singurătății”, de mania persecuției („Oriet aș vrea să merg, mă poticnesc / Și lumea mă ajută c-o sudalmă”) sau de grandomanie, după cum se nimereste. Mărturisim că ne-au trecut fiorii în fața acestei probe de sfinț și suveran dispreț pentru ceata muritorilor de rînd: „Sînt singură-n triumf și lumea-n poartă...” „Îmi bate-n poartă lumea, se imbulzesc cu toți / Să-mi pună-n palmă banul cu care trec spre morți.” Dar lovitura de grație avea să vină abia mai tîrziu, însoțită de tot patosul declarator de cuviință: „O, lume, soro lume, o, blestemato, tu / Cu umbrele-ți și surlele păgîne... / M-ai surghiunit în mine, m-ai ferecat cu lacăt / Să nu ajung odată la vreaun capăt”.

La Florin Muscalu (*Țara bătrînului fotograf*, Edit. Eminescu, 1970, 76 p.) nu mai întîlnim nici muzicalitatea cadentată a sonetelor Nicoletei Voinescu. Versul său este amorf, expozitiv, destul de nesubstanțial: „Închipuți-vă că zăpada ar lua culoarea lunii... / Cît de frumoși ar deveni arborii, / Trezînd pe lîngă păsări”. Sau în alt loc ne întrebăm grav: „Știi ce înseamnă să nu aibă pasărea anotimp?” Totuși *Săciile pe Dunăre*, *Cartea*, *Baladă* promit un poet care știe să construiască situații poetice, deși rezolvarea lor este naivă. De obicei numai o întorsătură de frază la sfîrșit le salvează de la insignifianță. Surprinde o poezie cum este *Provincială* în care intuiția poetică se îmbină în mod fericit cu o maximă concentrare și acuitate a expresiei: „Trec prin parcurile de provincie pensionarii / Pînă cînd li se îngălbenesc bastoanele la ficare / Și-atunci, ajunși cîrungi, parcă se reazemă / Pe un asfințit de luminare”. Nu pot fi trecute cu vederea nici altele poezii ca *Regele Lear*, *Canarul negru* sau *Cîinele de vînătoare* din care se poate desprinde cîte o metaforă interesantă, deși paternitatea unora e discutabilă (frumoasă este poetizarea morții ca un canar negru „Și zborul se-ntunecă a steag / Și oamenii-l opresc la poartă să nu intre, / Îl bat în cuie și îl dau la alții, / Și-l ocrotesc cu crucile lor slinte...”). Ele sînt însă repede uitate în fața abuzului de cuvinte ca șarpe, lună, mască, melci care visează sau a unor ineptii de tipul: „Avea glasul din scorburii de melci”, „cear-cămîi pantofului cu toc subțire”, „latră-n femeii cororii”, „aveți părul cam tîrziu” (!) Nu a lipsit nici prilejul de a ne amuza atunci cînd Fl. Muscalu, furat de propria-i elocvență, sau din prezumția poetului care dintotdeauna se consideră un ales, se închipuie vizitat de Eminescu și luat confident la mărturisirile sale amoroase („Dacă nu mă credeți, uitați-vă la lună, / Ea nu-i altceva decît capul lui omenesc / Ce șieră urlînd nebun prin cosmos / Și pe care alte plete nu mai cresc”) sau semnează alături de A. Rimbaud o pedestră *Elegie pentru mine*. (Și Fl. Muscalu nu e singurul care comite asemenea impietăți — ne amintim de o mai veche poemă a Daniei Caurca care invita pe A. Rimbaud și pe Villon într-o plimbare nocturnă pe... obei-nile Stînișoarei).

Mult mai mare plăcere ne-a făcut să citim placheta *Pe o vîrstă de băiat* de Constantin Ștefuriuc (Edit. Eminescu, 1970, 74 p.). Ingenuitatea, zîmbetul adolescentin sînt la el o calitate innăscută. C-tin Ștefuriuc pare că scrie poezie dintr-un imbold firesc, necontaminat de ostentația grandilocventă a colegilor de generație. „Pe o vîrstă de băiat / Ard cu inima cuvinte...” „Prînz adolescentei mă daclar / Și să fiu pot peste păsări rege.” Ceea ce fascinează la el este tocmai această copilărie permanentă, o veselie uneori dubioasă, dînculo de care se ascunde zîmbetul dezamăgit al celui care a făcut primii pași pe căile cunoașterii („Fluviul care curge prin viața mea, / Dragii mei lungani / A-nceput să poarte cușite... A-nceput să urcă-ntr-un copac răsfațat / De șerpi și de stele sălbătăcite” — *Dragii mei lungani*). S-ar putea ca la un moment dat să supere acest mod de abordare periferică a problemelor exis-

tonței, tonalitatea minoră în care scrie despre lucruri grave (*Moartea fratelui de singe*). Poezia lui își refuză viziunea dramatică, vrea să păstreze între sine și lume un soi de armistițiu bazat pe o tolerare reciprocă. Poetul promite să-și apropie lumea pe căile jocului („Hai să ne jucăm de-a lumea / Tu ești salcia, eu — riul”) deși adevărurile pe care le descoperă la un moment dat pot să-l copleșească. Poetul se înconjoară în mod intenționat cu o atmosferă artificială (fascinația lunii) care amenință să compromită inițierea sa în viață (și C-tin Ștefuriuc intuiește foarte bine acest lucru în *Băiatul chitară*: „Te-a blestemat Dumnezeu, băiatule, / Acum umbli prin lume chitară: / ... Ești o bucată de pământ / Pe care își pun genunchii apele / Să treacă osul Lunii, / Ești o pastilă prea fantezistă / Cu care se vinderă nebunii.”) Mai grav este atunci când C-tin Ștefuriuc se joacă de-a poezia, fiind lăsat impresia că abia atunci a descoperit în cuvinte o vitalitate a lor ce poate deveni și primejdioasă. Sînt depășite de rigorile editării o serie de poezii anecdotice din volum sau altele care banalizează, alunecînd în facil. Încercările sale de elegii nu se par îndeosebi nereușite deoarece acestea refuză tonalitățile minore. Dar citiți *Scherzo* și vă veți simți răzbunați după lectura atîtor volume de poezie severă, încrîncenată în grimasa ei verbală, urmărind cu obstinație să-ți comunice sensuri grave, răvășitoare, la fiecare pas.

Prima impresie la lectura plachetei *Cărelle de bronz* de Vasile Pătru (Edit. Albatros, 72 p.) este aceea a întîlnirii cu poezii lungi, elaborate, cu un vers solid, stăpînit pe mijloace prozodice destul de diverse, fără ambiția de a le înnoi (eventual doar cu ambiția de a se simți cît mai bine în ele). Dar după mai multe pagini începe să îți displace conceptualismul lor înghețat, aerul declamatoriu, patosul demonstrativ care se transmite prin sintagme confuze, înclucite, și o exprimare gongorică de tipul „Mercuru-n oase e transcendent egal, / De lucruri și de cîntece fragile”, sau: „Cineva întoarce dinspre ceasuri / Orele în propria-i voință” etc. Nu lipsesc nici falsele interogații existențiale: „Străinule, căci nu știi dacă așa a fost, / De unde începi cu luna și unde rămi?” Atrag atenția însă unele versuri interesante din *Cîinele, Fuga în roșu și albastru* și sugestia deschisă din poezii ca *Cei trei pelerini* sau *Nemaizăcuta nuntă* (ultima un fel de rescriere a vechii datini a pețitului, creînd un spațiu mitic aproape blagian, un fel de „zare metafizică”). În partea a doua a volumului se remarcă o firească tendință spre claritate, spre simplitatea mijloacelor care se recomandă pe sine mai mult decît balastul imagistic din versurile anterioare, chiar dacă sînt tot mai frecvente naivitățile adolescentine și micile ineptii de felul „ure soarele cu pieptul”, „vîjite pereții de iocane”, „ciorapii sînt moi și luminoși”. Și trebuie să renunțăm la impresia (care ne-ar fi bucurat) că această transparență a expresiei ar fi efectul unui început de maturizare, de precizare a mijloacelor. Versurile dinspre sfîrșit par mai degrabă produsul unui infantilism poetic de care poetul s-a dezis mai tîrziu, dar nu înțelegem atunci rațiunea păstrării lor în volum.

Coajă pentru aer de Liliana Brateș (Edit. Eminescu, 1970, 64 p.) este unul din multele „debuturi în surdînbă”, ca să folosim cuvintele lui Ilie Constantin (deși ne îndoiim că discreția ar fi o virtute în artă). Reflexivă, ușor eseistică, poezia ei reușește de cele mai multe ori să fie un fel de amprentă a existenței: „Cu undițele temperaturii am / tăiat un ochi în sfera mișcării. / Mi-am potrivit mersul, pete moi, cuvintele / se întind pe el”. Nedumeriște însă inegalitatea acestui volum. În unele compuneri exercițiul gîndirii este dus pînă la consecințe surprinzătoare (*Toamna ne descoperă chinul*, unde toamna este privită ca o clarificare, o explicare nedorită a misterului vieții: „Ochii mei nu mai au ce feri, / În spatele fiecărei gene se scorojește o frunză. / un milion de frunze ne inmoale / trupul scăpat de orice taină”; sau *Vin dintr-un oraș mare* în care orașul este redus la liniile lui esențiale: mișcare, labilitate, mitologie pipernicită). L. Brateș reușește uneori să vizeze ideea, fără a o expune conceptual, să-i găsească o corespondență în spațiul formelor concrete: autosatisfacția devine atunci o casă fragilă, pustie, de sticlă, „unde pămîntul uită că e pămînt / și se amestecă în cer, / nu mai trăiește nimeni, / nu se mai naște nimeni.” În schimb alte poezii sînt discursive, lipsite de coerență interioară, complicîndu-se într-o echilibristică de abstracțiuni: „intrarea își adună aripile, bolovănesc, lovesc / ciocul păsării chirăite”, „lungimea timpului prezent se măsoară în grosime”, „nu e răspuns chilogramul de timp, / mînuiește așteptarea ca pe un aluat” etc. Deși *Am ris destul* este o invitație la gravitate, la ieșirea din copilăria civilizației noastre, poeta nu ne poate comunica fiorul dramatic pînă la capăt din pricina inflației de cuvinte, a rictusului verbal. Păcatul și-l mărturisește sin-

gură, fără voie : „Am luat mimetismul în care ne / Invellim împotriva mișcării“ ... „Cuvintele de împrumut îndepărtează / Gîndul care ne roade pereții.“ (Cuvintele de împrumut).

Nicolae Breb Popescu (*Capcana Herminei*, Edit. Eminescu, 1970, 58 p.) este un poet care încă nu are răbdare să stea îndelung în fața hîrtiei (nici una din poeziile sale nu are mai mult de două, trei stăruți). Dar vina sa cea mai mare este, ca la atîția alții, absența unei voci proprii. Poetul mai este încă în stadiul cînd vinează cuvîntul cu ostentație producînd asemenea exprimări prețioase, sforăitoare ca „sub cearcănul moscheii credinș-și trage barca“, „ca poartă-n talpa veche de iad a frunții noastre / moneda lumii calpă, bătută alui chip“, „puteam să fiu și ciungul balanței-mamă“ etc. Celui ce, prin ceilalți de sine îndoindu-se, se hotărăște“ este o gingavă galimatie începînd încă din titlu. Am reținut însă încercarea de a crea o sferă imagistică proprie, de o anumită violență — violența carnalului, a anatomicului (ca în *Elegie* sau *O, dacă vocea ta*). Dar chiar și fără această agresivitate a imaginii, se remarcă poezii ca *Stampă*, *Poate a scăpat un zeu sau Cu vina toamnei* — descriere a unui sat copleșit de povara sa ancestrală, în preajma festinului : „Învinși de-un vis, ca robii în lanțuri bijbînd / Bătrîni-și pieptănară în steagul porții barba, / Trăgînd-o din desfrîul paharelor pe ochi / Să nu-i privească cum joacă în lacrimi baba-oarba.“ O mențiune specială pentru infuzia regeneratoare de lirism și fior autentic din *Scrisoare nordică* (poemă a mutației finale, a reîntoarcerii în pămînt și vegetal : „Sărca mă voi întoarce cu sania lăponă ; / Scheletul ei de oasă pe pîrtii nu vei ști / Că, destrămat sub mine, va prinde rădăcină / Și biciul meu și hamul pe reni vor înflori.“) și *Ca să ajung*. Dincolo de ele însă, poezia sa nu depășește un epigonism facil care se susține cu prețul unei cheltuieli extravagante de imagini și grimă verbală. *Capcana Herminei* este în cele din urmă „capcana cuvîntului“.

La Mihai Teclu (*Cîntecele*, Edit. Eminescu, 1970, 42 p.), incoerența și precuritate expresiei sînt urmăriite programatic. Versul său este greoi, prozaic în mod ostentativ, cu o sintaxă chinuită, inversiuni și elipse : „mai sub aburul al vizitului nostru comun“, „o, prea lupul, căci lumea îl hăitue“ etc. M. Teclu își propune să scrie „simetrii fără simetrii“ în care versul se însoțește uneori cu sunuri hipnotice, de incantație barbară (poetul nu evită aliterația sau asemenea sonorități de limbaj primitiv ca „vino, romule să te bemu“). Sensurile ni se dezvăluie extrem de greu, copleșite de acumularea orgastică de imagini ce proliferază și asemenea aberații : „bătrînul copil figura pentru toate femeile goale“, „curecua cătanei spinzura în săli de așteptare / dantura amantelor și brațul lor de lemn“, „un ulei de candelabre și orgi într-o nucă neprețuită.“ Din loc în loc apare cîte o oază de sens, restul e acoperit de tăcere semantică. (*Frumoasă e O elegie* cu obsedantul ei refrain „spoi țingiri, spoi țingiri“ în care M. Teclu ne prezintă perspectiva destul de neliniștitoare a continuării acelorași stereotipi și dincolo de moarte. Viața și moartea devin astfel ipostazele confundabile ale aceluiași univers închis. Interesante, dincolo de discursivismul și expresia lor incryptată, sînt și *Strigoitul cătanei* și *Foame și somn*). De cîteva ori am avut impresia că M. Teclu vrea să spună exact atîta cît spune, adică că profesează o poezie eufonică, exorcistă, un fel de lirism de atmosferă, care ambigionează uneori sensuri de parabolă erptică. Nedumeresc însă pretextele pueril-folclorice dinspre sfîrșit (*Cîntec la spăntatul vaselor*, *Lele, lele, Dar clovnul*) care abuzează de calambururi facile, asociații prăpăstioase, și o viziune de bilci ca în *Ofelia*, însă ce se autodemască. Și nu știm cu ce vom fi mai inteligenți după asemenea interogații febrile ca „Să fie clovnul / un da sau un însă ? / Privighetoeau / plînsă, plînsă ?“

Poezia lui Ion Chiriș, în schimb, nu-și îngăduie nici un capriciu. *Ospătul pămîntului* (Edit. Albatros, 1970, 96 p.) e o plachetă gravă, încrunțată, monocordă, izbutind să comunice ceva din greutatea lutoasă a plămădirilor. Ion Chiriș gîndește experiența umană în termeni eucaristici, ca și Sorin Mărculescu : contactul dintre eul liric și lume este *Marea logodnă*, un transfer reciproc de substanță între om și pămîntul etnic (brazii au „suflet strîns prin însumare din oameni“, în poet „se ciocnesc piscurile zilei“). De aceea poetul cere acces deplin la statornicia *Vrancei* într-unul din cele mai bune poeme ale volumului. Situația sa este privilegiată : în el au fost depozitate spre păstrare o sumă de trăsături arhetipice, ale existenței colective („În cuvintele mele sînt pași de oameni, sub simțuri / izvorul nu a secat...“) de aceea el nu-și poate permite decît gesturi esențiale. El trebuie să fie invadat de mișcarea formelor, să se pătrundă de sentimentul realului care îi este congenital

(s-a născut geamăn cu vîntul „într-un sat din Moldova.”) Ion Chiric își revendică nu numai un rol contemplativ, ci accesul direct la facerea lumii („Sînt o unealtă pentru zămislirea de lucruri). De aceea poezia e fascinată de „plăsmuiri”, de „plămădiri”, de „zămisliri” care sînt comunicate într-un stil vînjos, energetic, care își refuză în general ostentația. Totuși Ion Chiric privește lumea prea mult de la înălțimea conceptelor : materie, forme, dialectica genezei, mișcare. Nu lipsesc nici rezolvările simpliste sau clișeele poetice. „Substanțialismul” filozofic nu se transmite și poeziei sale. Ceea ce îi lipsește lui Ion Chiric este concentrarea expresiei, o logică interioară stringentă (ca în ciclul eliottian *Voluptatea plăsmuirii*, care întrece încă posibilitățile sale). Examenul pe care îl mai are de trecut acest poet destul de întresant, așteptînd „să se nască gîndul cel mare”, este de a-și stăpîni faconada de poezii. Altminteri „pofta de limpede” se va opri la jumătate : „Pofta de limpede / strigăt alb în alba buimăceală săleie, / tînjesc să descrească, dar magma spațiului meu / e încă în dezordine vie.”

Nici Ion Panait (*Noaptea unde mă închin*, Edit. Albatros, 1970, 80 p.) nu suferă mai puțin de ceea ce am putea numi barocul imaginii (acumulări de metafore prețioase, rebarbative, exprimare eliptică, frazare neterminată). Poezia sa înghețată, filozofardă, este plină de asemenea banalități întortocheate în cuvinte ca „Poate piatra din acest oraș / așezată sigur la lumina zilei / s-a-ntîmplat să nu te mai răncească / de la ultima tristețe, destrămarea / enigmatică a singelui nu mai are / început pe unde poți pătrunde...” Cele mai bune poezii sînt realizate numai parțial. Credem că Ion Panait recurge prea rar la rimă, deși efectele pentru el sînt destul de ferice (vezi *Elegie de stea*). Lăudabil este efortul de a plasa poezia în contingent glosînd în jurul unor gesturi cotidiene (deși primejdia banalizării e aici și mai mare). Pe această cale poezia sa face un efort de maturizare, renunțînd la discursivismul abstract și verbigerarea goală, încercînd să se transmită prin sugestie (*Corida, Dar și aceasta*). Am apreciat în special momentele cînd această observare nepretențioasă a unor gesturi cotidiene se însoțește cu un fior dramatic (*Dacă rămîi*) sau cu o neli-niște civică : „altarul de jertfă la care am sperat / credință este un neadevăr. „Din aceeași poezie însă putem cita și asemenea puștiitoare plămăcări de cuvinte ca : „Trebuie să se întimpl pe undeva / o liniște de singe pînă la spaimă...” care reamintesc principalul cusur al poeziei lui Ion Panait, gesticulația histrionică. Nu conving (cu o singură excepție, *Hofii de cai*) nici poeziile erotice care nu fac decît să declame în jurul unor sentimente pe care poetul nu le are.

Mai consecvent estetic în înțelegerea poeziei ca o sugestie fragmentată, deschisă, este Al. Șerban Ionescu (*Trestii de aer*, Edit. Eminescu, 1970, 68 p.). Dar poetul are, așa cum bine remarcă Ilie Constantin, exemplul lui Ungaretti în față. „Coincidențele” dintre cele două poezii sînt numeroase : aderența la viață, la contingent (ceea ce Ungaretti numea „immediatezza” lirică), un anumit procedeu al „decupării” situației poetice transcris gramatical prin propoziții nominale, concentrarea epigrafică a versului, definirea actului poetic ca o „iluminare”, o revelație bruscă a unui peisaj nocturn în contururi evanescente care se continuă apoi în ecouri sufletești, dispunerea neconvențională în pagină. În special genul de imagini profasat de Al. Șerban Ionescu vizează o anumită „nudităte a expresiei” (traspunerea instantanee a realității în imagini de o transparență și concretețe maximă) care aparține lui Ungaretti și imagismului deopotrivă. Elemente cunoscute, banale, sînt recuperate pentru poezii prin investirea lor cu noi valențe expresive, surprinzătoare : „laptele albastru al zgomotelor”, „fața mulatră a soarelui”, „o focă de aer”, „nisipoasă aprindere”. Chiar și metafizica lui Al. Șerban Ionescu operează cu asemenea sugestii concrete, refuzîndu-și conceptualismul : „Devenirea se adună / într-o apă lungă, clară, / apă bună de furtună, / grea de lună.” Expresia programatică a acestor principii este piesa *Dezvăluirea poemului*. Poezia, „Janul de chimen / între iubire / și vulcani reci ai adevărului” se află în urmărirea esențelor „evadate” ale lucrurilor, dar nefiînd suficient de dinamică („Soarele coboară / mai repede ca un poet / în căutarea poemului său”) trebuie să le limiteze la iluminarea bruscă a „trestiiilor de aer” care ascund misterele („risipirile”) orașului. Nu întotdeauna însă cuvintele își găsesc întrebunțarea ideală la Al. Șerban Ionescu. Atunci cînd inventivitatea poetului obosește, el creează metafore banale sau repetă unele imagini care în felul acesta își pierd pentru noi surpriza. Remarcabile sînt acele imagini care reușesc să ne comunice sentimentul materialității, a durității metalice a lumii („oțelul întins al dimineților”, „fiori de platină”, „apele de fier ale lucrului”) văzut ca un element de sprijin împotriva „răzlețirii” temporale. Elementele alcătuitoare ale acestei mate-

rialității sînt altele decît la Ion Chiric, ele aparțin orașului. Cele mai bune poezii parcurg drumul spre o viziune unificatoare a orașului conferind cotidianului valori simbolice (*La cafelea*, cu o metaforă ginsbergiană ca „femeia-șofer“, *Puîbere caldă*, *Pești de sticlă*). Supără totuși o anumită discreție în ton (care mai ales în poeziile aforistice e prea mult cel al lui Ungaretti), o anumită fragilitate a versului care ne transmite fiorul materialității lumii prin „treptile de aer“ ale sensului.

Am lăsat la urmă două plachete apărute în Editura Litera din motive bine știute (cineva numea recent această colecție „poșta redacției“). Prozaică, banală, fără ritm, poezia Marianei Filip Sărățeanu (*Gardul cu șerpi*, 1970, 60 p.) se întrece pe sine în a obscura pînă și rudimentul de idee printr-o expresie crispată, ritoasă. Din cele mai multe poezii nu putem extrage decît asemenea mostre: „se surpă soarele-n Mările Sudului Iemnos ca o lingură, îndrăgostitul „zburda în jurul meu în lupinguri nesfîrșite“, „Am auzit un glas / Avea brațu-ncordat, ovalul tras“ etc. Monumentală este însă *Trecere* pe care am citit-o cu sufletul la gură: „Îmi căutai în carne. / Nu-ncăpeai în porii mei dezvățați să iubească / Și m-ai silit să uit, ca să te topesc în altul / Și ne-am născut iar, din mine, / Cum am vrut noi“. Dar ne-am pierdut repede interesul pentru versul sentențios, epigrafic, cu mesaj educativ din *Sus, Fără umbrel, fără vîz, Violonistul* sau teatralitatea, patosul mimat din altele care lansează în eter asemenea „tulburătoare“ interogații: „Mă dezbrac de priviri și cobor în mine cu el (păcatul, n.n.) ca pe un ochi de ocean, / Cum îți ferești fața de moarte. / Viața curge. Încotro?“ Dincolo de două sau trei compuneri parenetice care ne admonestează sever ori de cîte ori au prilejul și de stimabilele încercări din *Casa vitejilor și înapoi în tine* nu vom mai găsi decît „palmierii / și eucaliptii, călărindu-și turmele să m-audă vorbind ...“

Deși apărut în Editura Litera, volumul *Proteze* de Valeriu Oișteanu putea să apară fără prea mari riscuri la orice altă editură. Pentru că poezia lui V. Oișteanu e desăvîrșită în rigurozitatea cu care își propune să nu fie poezie, mai exact să nu fie nici una din formulele curente de poezie. Textele sale sînt o sfidare la adresa lectorului comod care s-a obișnuit să asculte numai un limbaj consacrat în poezie. Mulițios ca orice suprarealist care se respectă, ducînd probele de umor pînă dincolo de limitele firești („La cursele de sîni cîștigă / Tije șlefuite fără bronhii / De sub mustățile rinocerului bicorn“) falsul poet produce niște dicteuri automate folosind ca procedee preferate: „enumerarea alchimistă“, creațoare de ireal (ca la Gellu Naum) asociația bizară, expresia prăpăstioasă. Din loc în loc în această bolboroseală dadaistă apar mici insule de sens care nu-și refuză o viziune neliniștitoare asupra contemporaneității: se reia protestul familiar împotriva „sfintei multiplicări“ a omului modern („singurătatea mașinii de scris pe altar / șapirografii pe plimbă pe sînele articulate“) se proclamă sarcastic descompunerea vechii religii asaltate de obiectele ciclopice ale civilizației hiperindustriale și înlocuirea ei cu noua religie tactică. Poetul oficiază printre „termita de metal“, „cocoși de bronz“, „femei ortopedice“ cu „troții în jurul sînilor“, „bulevarde de sulf“ și „confrecerii de larve“, sara-banda agonică a acestui univers devastat de tehnicism. Dincolo însă de aceste posibile descuamări de sensuri, dicteul automat continuă imposibil și monoton ca o bandă magnetică, compromițînd de fapt formula poeziei suprarealiste, reducînd-o la o simplă „pirografie“ de cuvinte, produs al „creerului său incendiar“. În două sau trei piese programatice, V. Oișteanu citează din memorie, destul de aproximativ, cîteva din postulatele suprarealismului: reîntoarcerea la poezia stărilor infantile, la „formele respirației matrice“; subminarea stării de trezie, a lucidității printr-un fel de alchimie a cuvintelor („Dau scaunul din dreapta ceții mai în față / Dau la o parte linia de plutire a treziei / Și trec prin cavoul alchimistilor / Cu lăzi de dinamită așezate temelnic / La subsuori și pe pîntece“) principiile „indecenței... indiferenței, incoerenței, incompetenței, inconștienței... inadvertenței“ etc. Nu se poate însă să nu regretăm că un tînăr cu inteligența, rafinamentul poetic și surprinzătoarea stăpînire a cuvîntului pe care o vădește Valeriu Oișteanu, și-a ales cu o bună știință o zonă periferică de manifestare, scriînd o poezie împușcată cu o „carabină sașie“.

MARCEL CORNIȘ-POP

cronica
dramatică

*

Este vorba de comedia lui Dan Radu Ionescu : „Nu așa, fetțo“, reprezentată la începutul stagiunii, în iunie 1970, și drama lui I. D. Sirbu : „Arca bunei speranțe“ din augustul acestui an.

Comedia lui Dan Radu Ionescu — regizor talentat și autor dramatic — pare să reflecte, cum observase după premieră și Sergiu Levin, viziunea critică a unui „Mușatescu“ al epocii noastre. Problema — piesei este reală, frecventă și actuală : aspectele fericirii schițate în simțul unei familii, în care tinerii se grăbesc s-o realizeze, depășind coordonatele raționale ale vieții. Ca structură dramatică, lucrării i se pot reproșa câteva tablouri scurte, care ar putea suda la actele masive, consistente ale lucrării, lichidând astfel fărâmierea piesei, întregindu-i unitatea și perfecțiunea. Cît privește conturarea personajelor și dialogul, aci măiestria omului de teatru — regizor și actor — sînt de neînvădit. Comical situațiilor, humorul rețelilor sînt dozate cu măiestrie, cu finețe și tact. Același lucru se poate afirma și despre distribuție : una mai bună este greu de imaginat. Cît privește activitatea personală, interpretativă a actorilor, ea este eficientă și valoroasă, în cazul fiecărui personaj.

Vladimir Jurăscu în *Theo*, se pare că realizează una din cele mai strălucite interpretări de la descinderea sa pe meșagurile bănățene; Ștefan Iordănescu, într-un personaj neînsemnat creează o figură caracteristică, simpatică și caracterizată, în același timp, cu mijloace minime, dar bine dozate (*Brutus*); Mihaela Buda în „nesățioasa“ *Baby*, grăbită după o ericire facilă și ușor de improvizat, își exprimă multiplele sale valențe interpretative, prin care se pare că acoperă un repertoriu deosebit de vast; nu putem însă nesemnaltate sinceritatea și tactul lui Florin Tănase (*Modest*), contradicțiile specifice mamei dezorientate, cînd bună, cînd ca ale Elenei Simionescu (*Bombonica*), energia feminină și dragostea refulată a unei doamne care a ajuns la un stil personal de manifestare și care nu cedează, cît pentru ca să învingă — Coca Ionescu, în *Anda*; perspicacitatea intelectuală și armeul tinereții care, totuși, învinge ale lui Ion Cocieriu în *Horia*, sau puternica tendință de afirmare a unui om mîndru, unilateral, încăpățînat și parțial păcălit — Victor Odillo Cimbru în *Gorgană*.

Prin calitățile sale, spectacolul lui Dan Radu Ionescu ilustrează, în mod exemplar, cît de valoroasă este coincidența, pe plan creator, a autorului cu regizorul.

★

Drama lui I. D. Sirbu este o lucrare cu o tematică social-filosofică deosebit de complexă. Ea are valențe politice, sociale dar în special existențiale, posibilitatea unor atitudini multiple față de obiectivul final al vieții : optimism, pesimism, scepticism dar și conștiința tragismului existenței umane, din anumite perspective. În piesă se înfîlesc bătrîni și tinerii, cu mentalități diferite, începătorii cu avansații, cultivații cu tehnicienii, naivii cu speculanții, risul cu plînsul, comedia cu tragedia. Posibilitățile de interpretare ale simbolurilor acțiunii și ale personajelor sînt multiple și dau lucrării o complexitate psihologică, filosofică și artistică excepțională, care ne-au determinat să ne gîndim la marii dramaturgi universali, care la timpurile, au abordat asemenea teme.

N-am dori să rămînă nesublințiate calitățile literare ale dialogului — comparațiile excepționale, humorul, spiritul critic consecvent îndulcit de-o împletitură intelectuală și afectivă cu visul, replica personajelor artistic și grijuliu construită, de la începutul pînă la sfîrșitul lucrării, surprizele pe plan de replică, nu numai de construcție dramatică. Socotim, sincer, că puține sînt lucrările dramaturgiei noastre, din ultimii 25 de ani, care din perspectiva conținutului, a structurii literare, a problematicii filosofice și artistice să poată rivaliza cu drama lui I. D. Sirbu.

Cît privește construcția dramatică a piesei, primele două acte sînt impecabile. Actul al treilea, prin structura sa — poate și din cauza jocului actorilor — este nițel „tergiversant“ și nu servește, pe deplin,

obiectivul psihologic final al unei descărcări (sau încărcări) convingătoare și suficient de clare. Tensiunea dramatică se menține la un nivel mijlociu, evoluează lent, iar țipătul „vesel” sau „tragic” lipsește, deși el fusese pregătit de primele două acte.

Fiește, personajele ce apar în dramă au o complexitate diferită, în raport cu prezența și participarea lor la acțiune. După coordonatele lor filosofice și psihologice, toate cele 7 personaje sînt măiestrit concepute, și construite. Opinia noastră este că ultimele 5 personaje — Sem, Hane, Jafet, Ara și Protos — chiar dacă nu prezintă aceeași complexitate psihologică, oferă, totuși, fiecare în parte o serie de calități excepționale care pot atrage, în mod deosebit, interesul interpreților față de ele. Credem că pentru orice mare actor de pe glob, personalitatea lui *Jafet* prin complexitatea și tragismul ei și cea a lui *Protos*, prin simplitatea, sinceritatea și modalitățile de expresie deosebit de originale ce pot fi utilizate, ar constitui o atracție deosebită. Aș vrea să subliniez măiestria cu care a reușit autorul să îmbine, în structurarea caracterului lui *Jafet*, ideea de infinit cu tragișmul existenței umane, cu compensarea și sublimarea lor prin patima beției, care-i redă, adeseori impresia de trăire infinită. Asociațiile, ne duc, din nou, spre marile opere universale, și în special, înspre eroi din lucrările lui Shakespeare și Dostoievski.

Să recunoaștem că interpretarea piesei a pus regiei și ansamblului artistic o serie de probleme: un text complex, pretențios ca structură literară și psihologică, din care s-ar fi putut tăia multe pasaje, dacă teatrul de fapt rămîne, în primul rînd, acțiune și conflict. Unul din meritele deosebite ale colectivului este că, nu s-au atins de text, cum e obiceiul și cum era, uneori și spectatorii. Al doilea aspect mai dificil al lucrării îl reprezintă acțiunea piesei și dialogul care, izolate, deslipite nu produc nici un efect, iar dificultatea ultimă izvorăște din complexitatea rolurilor, care cer din partea interpreților rezistență intelectuală și o măiestrie artistică deosebită.

Pretențiile lucrării sînt, prin urmare, deosebit de mari. Parțial, ele au fost satisfăcute de către colectivul actoricesc: personajele au fost pe deplin studiate

și înțelese, coordonatele lor sufletești principale au fost evidențiate și trecute pe primul plan, în interpretare, tensiunea dramatică a lucrării ce izvorăște din diferențele interpreților a fost realizată, mijloacele expresive logic-verbale și motorice au fost selectate, după posibilitățile și măsuritatea actorilor. E vorba de fapt, de un colectiv artistic relativ tînăr, care prin exigența manifestată și eforturile depuse a reușit să dea spectacolului un nivel artistic apreciabil. Pentru toate aceste „circumstanțe” credem că trebuie aduse cîmpe regizorului Sergiu Savin, Ștefan Iordănescu în *Noe* a fost înțelept, demn și readus la echilibru și conflictul dintre tineri, și ritmul lucrării; soția sa *Noah*, interpretată de Eugenia Crețoiu, a implinit în expresie bunătațea mamei cu naivitatea patriarhală a omului simplu în fața viciei și a morții; Florina Cercel, în *Ara* a reușit să reprezinte farul tuturor năzuințelor oamenilor, pierduți pe o barcă cu căile deschise înspre toate orizonturile. Rolul este deosebit de complex și cu posibilități de interpretare multiple. Cel ales de actori pare o sinteză a trei situații prin care trecem în raport cu cei trei tineri ce o solicită. Este, însă, posibilă și o a patra „atitudine”. Interpretările realizate de Vladimîr Jurăscu (*Sem*); Ion Cocieru (*Hane*) și Florin Tănase (*Jafet*) depășesc un nivel mediu și se plasează pe linia unei maturități actoricești reale. Vrem să subliniem că celor trei personaje li se pot da interpretări variate și că ele cer, din partea actorilor, calități excepționale. Rezerve avem față de interpretarea dată lui *Protos* de către Florin Măcelaru. După opinia noastră, din acest personaj, se pot face lucruri mari. În activitatea de început a „antropoidului” trebuie să apară, anumite modalități — eventual comice — de expresie verbală, anumite stereotipii bio-psihice, vechi și noi în expresia de mai tîrziu a personajului. Cu oarecare inventivitate și pasiune, rolul poate trece ușor pe primul plan al întregului.

Scenografia Emiliei Jivanov, împrumutată în parte, de la „Rața sălbatică” a lui Ibsen ne-a părut corespunzătoare. Credem că atmosfera sonoră — clopote, cîntec slabe, zornăitul frunzelor și șopotul zăpezii — poate fi îmbunătățită și diversificată.

N. D. PĂRVA

EVOCĂRI DIN ANII ÎNCEPUTURILOR LITERARE

Pe Camil Petrescu l-am cunoscut în vara anului 1919 când a venit la Timișoara aducând cu el elanul vârstei celor 25 de ani ce-i avea atunci și talentul dinamic în plină înflăcărare care îi promitea să-și găsească în mediul bănățean de proaspătă libertate drumurile visate spre sublimele roduri literare. Era ca orice tânăr, evadat din grozăviile războiului și ajuns într-o lume cu perspective de speranțe, pornit să pună temelii de dreptate națională și socială la așezarea democratică a noului stat unitar. A venit cu misiunea de a-și dăruși învățăturile școlii românești la catedra unui liceu și mai ales de a-și risipi puterea scrisului său în presa locală, pe care a slujit-o ca șef-redactor și apoi ca director al propriilor sale publicații, cu neastimpărată sete de a zidi la granița de vest a țării bastioane de cultură și literatură românească.

Camil Petrescu a stat mai bine de doi ani în mijlocul nostru, ne-am împrietănit și am colaborat cu el, descoperind în sufletul său generos calități umane și un larg spirit de înțelegere a oamenilor și a lucrurilor. Niciodată nu ne-a vorbit de el, nu ne-a spus cine a fost și de unde a venit. Ne-a istorisit numai întâmplări din anii grei pe care îi petrecuse în tranșee și despre bombardamentele înspăimântătoare care îi lăsară o urmă de surzenie. Ne-a povestit cu predilecție despre primele sale poezii scrise pe front și păstrate în buzunarele tunicii sale de ofițer. Le strânse într-un volum cu intenția de a le publica sub titlul „Drumul morții”. Unele din ele fuseseră deja date criticului Eugen Lovinescu înainte de a veni în Banat, în scurta perioadă când frecventase cenaclul „Sburătorul” din București.

Parcă îl văd prin diafana amintire, estompată de vreme, cu ochii lui de cer sinilii și cu privirea mai adâncă decât infinitele înălțimi ale spațiului astral. Când se uita la noi, vorbindu-ne despre o temă care îl pasiona cu nestăpinită însuflețire, ochii lui deveneau și mai luminoși, mai aprinși, mai fulgerători. Nu-și pierdea niciodată seninătatea privirilor, chiar dacă ele scăpărau scintile din incandescența vibranțelor sale simțăminte. Toată ființa lui era de factură enigmatică și plină de contraste. Era modest, dar ambițios. Când tăcea și ne asculta, era ca apa mării pe timp frumos, liniștită la suprafață și cu nebănuite convulsii submarine, care îl făceau ca în ascunzișurile elocotitoare ale sensibilității sale să-și pregătească valurile răbufnirilor de discuții vehemente. Faptura sa de statură mică cuprindea o personalitate de grandioase proporții. Nu era maliabil și nici conciliant în atitudine și relații. Dirzenia caracterului său nu însemna însă o încăpăținare sau o perseverență, ci o expresie de tenacitate în hotărârea categorică de a-și apăra ideile și punctele de vedere. În dezbaterile problemelor era accesibil și de multoiori se lăsa convins în ciuda voluntarismului care i-a creat destule neajunsuri în viață. Odată ce și-a fixat însă părerea, nimic nu-l mai putea abate din drumul realizărilor. În fondul sufletului său, cu toate acestea era un om bun, un prieten devotat și un coleg sincer. Așa l-am cunoscut pe Camil Petrescu în anii tinereții, când a venit în Banat și a trăit în mijlocul nostru, făcând acel apostolat al scrisului românesc la granița de vest a țării.

S-a scris și s-a vorbit mereu de Camil Petrescu, dar viața și activitatea sa publicistică și începuturile sale literare din anii 1919—1921 au rămas îngropate într-o nebulosă indiferență, pentru-că nici prietenii, și nici cercetătorii lui, n-au căutat și n-au găsit căile de pătrundere în perioada trăirii sale la Timișoara.

Camil Petrescu ne-a lăsat creații puțin cunoscute și nepublicate în volum, scrise în timpul șederii sale la Timișoara sau câteva aduse de pe front. Sînt începuturi literare care denotă un talent viguros în plină formare cu îmbelșugate resurse poetice. Ele formează documente de valoare prinse pînă acum în „operele complete” apărute în Editura pentru literatură, am selecționat unele din cele împrăștiate în coloanele ziarelor locale din vremea aceea, de unde nimeni nu le-a mai aflat și nici nu le-a dezgropat.

Astfel, poezia „*Teșătorii Sileziei*” a lui Heine, care i-a inspirat pe mulți scriitori să-i facă traducerea a apărut în nr. 47 din 1 aug. 1919 al ziarului „*Banatul*”. Este de subliniat momentul cînd a versificat Camil Petrescu această poezie și mai ales conținutul ei, care trădează atît preocupările, cît și sentimentele sale. El i-a dat o formă literară de valoare autentică și originală.

Tot în ziarul „*Banatul*” din Lugoj, în același nr. 47 din 1 august 1919, Camil Petrescu a publicat o „*Cronică veselă*” cu subtitlul „*Pe o pagină întreagă de album*”, pe care a scris-o improvizat în cartea de amintiri a familiei Mocioni din Bulci, la 18 iulie 1919, cînd a fost în vizită ca șef-redactor. Versurile, fără pretenții literare, compuse din curtoazie de a mulțumi gazdei pentru ospitalitate, totuși prezintă un interes documentar. Iată textul versurilor :

Cronică veselă

Pe o pagină întreagă de album

Ca-n vremuri eu Vă mulțumesc acum,
Și încă-n niște lambi atît de monotoni,
Mă veți ierta — probabil — distinși amfitrioni.
Desigur că nici cînd, cu poezie,
Nu s-a plătit vre-un rest de datorie,
Că nu-i „culant” e-o simplă stanță
Să te plătești de vreo creanță.
Căci vorbele — nu-i un mister —
(Ti-o poate spune ori și ce bancher) —
Chiar dacă vin „sonore” în cadență,
Nu sînt primite la scadență
Și-i cert e-adesori pentr-un sonet
Nu poți să capeti un buchet.
Nici nu gîndesc eă s-ar putea e-o strofă
Să cumperi vre-un crîmpei de stofă.
Deci înțeleg și fără să mi-o spuie nime
Că nu-i posibil să plătești cu rime
(la birt) friptura de Ștefania ...
Căci, vai castelele din Spania
Și aurul din visuri
E greu să le prefaci subscrisuri
(Sau cel puțin în acții la „*Banatul*”)
Le paște, vezi, păcatul
De-i greu chiar să le dărui,
Dar dacă totuși stărui
Să pun la contribuție o muză,
Eu am o scuză,
Căci dacă știu prea bine, eă o poezie,
De regulă — e o monedă de hirtie,
Emisie făr-acoperire.
Cu o valoare circulă tot mai scăzută
Ca o „*Bancnotă albă*” nerecunoscută *
Mai știu, e-ndescori, din fericire,
Hirtia-ceasta chiar — egală cu nimic —
În anumite locuri ceva ea tot prețuește,
Dar vezi atunci (o, cum să mă explic)
Tezaurul e tocmai la cel care o primește.

Bulci, 18 iulie 1919

Petrescu

*) biletele de bancă de 20 coroane austro-ungare emise în ultimul an al primului război mondial, pe față imprimate, iar pe verso albe.

Nu au fost publicate în volumul de poezii tipărit de Editura pentru literatură în seria de „opere complete” ale lui Camil Petrescu, nici versurile „*Melopee*” și „*Stanțe*” pe care le trimise în 1919 la „*Sburătorul*” lui Eugen Lovinescu și care au apărut atunci în presa bănățeană, la ziarele unde funcționa ca șef-redactor și anume:

Melopee — Lacrimile mele, / Ornamente fine, / Lacrimile mele / Le cunoști prea bine. /

Dorurile mele, / Agonii senine, / Dorurile mele / Ți-au rămas străine. // Visurile mele, / Flori pe ape line, / Visurile mele / Ce-ar fi fără tine. // Versurile mele, / Flori dintre ruine, / Versurile mele / Toate-s pentru tine. // (Ziarul „*Banatul*” Lugoj nr. 32 din 27 iunie 1919).

Stanțe — În mine-aș vrea să mă închid etern / Ca-ntr-o cetate asediată, dar / Superbă ca o poartă de infern, / Cetate asediată în zadar / Aș vrea să-mi fie sufletul etern. // Nesocotind sălbăticele-atacuri / Un crunt tiran ar stăpini acolo, / Ar da serbări fecrice pe lacuri / Și-ar închina în cinstea lui Apolo / Disprețuind supremele atacuri. //

Apărute fără semnătură în ziarul „*Banatul Românesc*” din Timișoara, în nr. 50 din 10 august 1919.

Camil Petrescu a întocmit la Timișoara primul său volum de poezii sub titlul „*Drumul morții*” compus din versurile aduse de pe front și cele scrise în Banat. Pe lângă poezii, el a mai publicat în presa bănățeană numeroase articole politice și culturale, precum și cronici teatrale. Activitatea lui s-a desfășurat la Lugoj și apoi la Timișoara mai mult pe plan ziaristic, decât literar. Ca scriitor își pregătea operele de mai târziu.

Camil Petrescu era profesor de limba și literatura română în liceul real din Timișoara, dar preocupările lui principale se concentraseră în publicistică. Ne întîlneam la masa noastră de la cafeneaua din clădirea teatrului. De aici vedeam toată animația de pe stradă, aici ne găseau prietenii din localitate, și aici veneau să ne caute scriitorii sau ziaristii din București sau din altă parte. Era „*Masa presei*”, după cum o numeau trecătorii, care ne priveau ca într-o vitrină, cum discutăm probleme de actualitate sau polemici de ordin politic. Mulți se uitau la noi nedumeriți cum ne scriam uneori articolele pe colțul mesei, știind că fiecare din noi lucram în redacții cu orientări opuse. Iar cînd veneau trupe de teatru în turneu la Timișoara, artiștii se adunau în jurul mesei noastre. În fruntea noastră se afla Camil Petrescu, care dirija discuțiile și punea concluzii.

Cînd reuniunea era în plinul ei, nu lipsea de la masa presei: Camil Petrescu, Ștefan Vlădescu, Iosif Velceanu, frații Gheorghe și Traian Birănescu, Charles Brasey, Ion Imbroanc, Cornel Bojinca, Costel Nicolau, Ion Băleanu, Andrei Braniște, Gri-gore Ion și alții, care s-au străduit să pună bazele primului sindicat al ziaristilor bănățeni. Mai veneau la masa noastră cîțiva publiciști germani sau unguri, care colaborau la gazetele locale ale lui Camil Petrescu. Aveam și momente festive cînd puteam să-i salutăm în mijlocul nostru pe scriitorii consacrați care ne vizitau Timișoara, cum erau: Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Ion Pillat, Gheorghe Topirceanu, Cincinat Pavelescu, dintre care unii au devenit colaboratori ai cotidianului „*Tara*” scos de Camil Petrescu la Timișoara în anii 1920—1921.

Pe lângă poezii, Camil Petrescu a scris la Timișoara și teatru. Inspirat din moravurile vieții publice locale, a publicat o „scenă-reviză” sub titlul „*Moș Ion Roată în Banat*” cu scopul de a pune la dispoziția amatorilor un „teatru de propagandă”. Piesa a apărut în martie 1921 ca supliment literar al ziarului „*Tara*” și a fost foarte viu comentată și gustată de marele public al cititorilor. Ea a avut un deosebit succes, deși unele pasagii au apărut în alb, fiind cenzurate. N-a fost jucată pe scenă și nici n-a mai fost reeditată. Totuși, ea prezintă o valoare documentară de ordin biografic.

S-ar mai putea evoca multe întîmplări și momente de viață din anii trăiți de Camil Petrescu în Banat. Ele vor forma obiectul unei lucrări mai vaste.

Camil Petrescu a venit în Banat cu multă însuflețire, încredere și speranță, iar după mai bine de doi ani de viață și de activitate la Timișoara, s-a întors în capitală cu bogată experiență. Experiențele anilor trăiți în mijlocul bănățenilor i-au fost de folos în orientările sale ulterioare.

AUREL COSMA

Dumitru Pop :
„Folcloristica Maramureşului“

În ultimii ani, asistăm la o eflorescență a colecțiilor de folclor pe care le publică unele case județene ale creației populare. Ele sînt rodul strădaniilor culegătorilor locali de a da la iveală repertoriul local, uneori cu o pricepere care încearcă depășirea plafonului folcloriștilor amatori. Între acestea se numără și *Folcloristica Maramureşului* deosebită totuși de cele amintite prin publicarea materialelor din periodicele secolului trecut, punînd la îndemîna informații greu accesibile. Regretăm că operația n-a fost extinsă și asupra secolului nostru, măcar în chip selectiv prin publicarea variantelor absente în celelalte colecții maramureșene. Acestea ar fi adus cu sine și aparatul științific necesar prin indicarea bibliografiei variantelor. Folcloriștii diletanți nu înțeleg utilitatea unei bibliografii tipologice, dar în folcloristica științifică preocuparea e vizitată încă de la început. Culegători ca G. Bern. Teodorescu, M. Canianu, V. Onișor, G. Alexici în volumul antum etc., iar în ultima vreme în Cluj, I. Mușlea (colecția Pauleti) au indicat variantele pieselor, B. Bartok, care nu a fost filolog, face și el trimiteri la variantele literare, mai cu seamă în masiva sa colecție de colinde. El au intuit că aceasta răspunde necesității elementare de a determina aria de răspîndire a tipurilor, aspect cardinal în știința folclorului. E drept că autorul face în studiul introductiv unele referiri la indicele baladelor, dar celelalte specii sînt trecute cu vederea. Volumul mai conține și parte din colecția inedită a învățătorului P. Bîlțiu-Dăneș, valoroasă și prin faptul că aruncă lumină asupra modului cum a fost întocmită colecția Tit Bud, după cum relevă adnotatorul ei, Jordan Dăcu. Un indice de culegători, glosarul, cîteva scrisori și bibliografia aferentă încheie colecția întocmită de D. Pop. Ea e precedată de un amplu studiu despre folcloristica Maramureşului (peste 120 p.) care a fost extins ca titlu al întregului volum. Interesul pentru folclorul maramureșan e urmărit încă de la începuturile lui și autorul ne comunică informații deosebit de prețioase despre biografia culegătorilor din acest ținut și despre publicațiile folclorice ale patrimoniului maramureșan, iar cînd analizează colecțiile, el indică și situația numerică a variantelor, utilă pentru eventualii statisticieni ai folclorului. În schimb, trece sub

cărți
reviste

*

totală tăcere contribuția bibliografiilor la consemnarea folclorului maramureșan, ne gîndim în primul rînd la cea a lui Ion Breazu despre folclorul revistelor *Familia* și *Șezătoarea* și la *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc* din 1968, cu semnalarea eventualelor scăpări (de ex. culegătorii) Șie e arătat numai cu 18 texte, fiind omise cele publicate în anul următor al *Familiei*). Nu sînt amintite nici materialele extrase de studenții lui Ovid Densușianu din unele periodice între care și *Familia*, *Convorbiri literare*, *Gutînul*, *Gazeta poporului*, cînspectate de D. Pop pentru întocmirea colecției — depuse în arhiva de folclor din Cluj, unde activu D. Pop în timpul redactării acestei lucrări.

Frumușețea folclorului maramureșan este relevată în dese rînduri prin citate bine alese, semnificative și convingătoare. S-au strecurat totuși și cîteva erori, alături de unele omisiuni. Semnalăm cîteva. În manuscrisul de versuri din Cornești (p. 19) sînt indicate și practicile referitoare la inaugurarea unei case noi, strîns legate de riturile de construcție. Balada *Pîntea* din broșura I-a a lui At. Marienescu (Pesta, 1859) dar autorul dă consecvent referiri bibliografice la broșura a II-a din 1867) provine și din jurul Clujului. *Cîntecul lui fîndășel* nu e maramureșan, ci bănățean, fiind vorba de Biserica Albă din Banatul jugoslav, dovadă apariția ei în ziarul *Luminătorul* din Timișoara și absența baladei în repertoriul maramureșan. La p. 79 amintește de niște legende maramureșene citate de G. Barlț, fără să dea vreo indicație despre conținutul lor, eventual un rezumat succint. D. Pop observă că „sistemul de transcriere fonetică” al lui Tiplea diferă de cel al lui Alexici și Weigand și ar fi „o soluție proprie” (p. 70), dar dacă autorul l-ar fi comparat cu cel al lui V. Onișor din *Doine și strigături din Ardeal*, Iași (1894) ar fi observat că este identic cu acesta, fiindcă amîndoi redau numai mulțimea consoanelor (deosebirea stă în grafie,

*) Ed. Minerva, Buc., 1970, p. 307.

Onișor folosind apostroful, iar Țiplea, liniuța ondulată; Țiplea mai redă h muiat provenit din f prin litera grecească utilizată apoi și de Bartok, pe când Onișor îl transcrie prin e cu apostrof. Cu acest prilej se mai vede că sistemul lui G. Alexici nu e „singur(ul) precedent” cunoscut de Țiplea, căci mai apropiat îi era cel al născădeanului Onișor. D. Pop mai constată că în colecția Bartok, textele nu sînt reproduse totdeauna „integral” (p. 102), fără să amintească de nota de la p. 185 a colecției în care Bartok lămurește că parte din ele au fost pierdute în vălmășagul războiului. Cît privește afirmația că de la colecția Bud la colecția Țiplea n-ar fi un regres ci un progres, ea se impune prin deosebita-i originalitate.

Intr-un studiu referitor la colecțiile unui ținut, se ivește de la sine problema specificului local. Nici D. Pop n-a scăpat de această ispită firească, dar a rezolvat-o în chip fugar, amatoristic, enumerînd „cele mai de seamă caractere stilistice ale creației poetice locale: imaginile-simbol, formulele de început... frecvența silabelor de completare... Concentrarea cîntecului și interpretarea lui „tărăgănată”, asemănătoare celeia din Bihor etc.” (p. 64). Dar atari caracteristici se potrivesc oricărui ținut din Transilvania și Moldova nordică, iar în treacănt observăm că interpretarea horelor cu așa-zisele melodii punctate nu e de loc „tărăgănată”.

Folcloristica științifică se deosebește de cea a diletanților în primul rînd prin preocuparea constantă de a detecta repertoriul cercetat în întregimea lui. Așa-zisul principiu al epuizării repertoriului este firul roșu care separă colecțiile științifice de celelalte. D. Pop încearcă în repetate rînduri să țină seama de acest deciderat, afirmînd că proporția speciilor din colecția Birlea, „oglindește însă în general realitatea folclorică a Maramureșului din acea epocă” (p. 93), „colecția lui T. Bredicennu izbutește să sugereze o imagine generală a folclorului muzical maramureșan în ceea ce are el mai caracteristic fără să acopere însă nici pe departe întreaga bogăție și varietate ce o cuprinde” (p. 100). Mai departe, constatînd că în colecția Papahagi există numai 62 strigături. D. Pop lămurește: „Se publicaseră însă suficiente mărturii de către înaintași (numai la Birlea găsim 326 exemplare) pentru a avea o imagine asupra ei” (p. 109). Astfel de generalități gănuoase repetă clișeele care abundă prin colecțiile diletanților. Inconsistența lor se dezvăluie de îndată ce se pune întrebarea: unde este acest repertoriu maramureșan în totalitatea lui, din cîte tipuri sînt alcătuite speciile lui și care dintre acestea ar fi pro-

prii ținutului? Folcloristul amator nu înțelege rostul unor astfel de probleme dar cercetarea științifică nu le poate ocoli. S-ar fi convenit ca D. Pop să încerce o evaluare a colecțiilor maramureșene în lumina acestui postulat, făcînd el însuși sondaje sistematice și perseverente în localitățile mai bogat reprezentate în publicațiile examinate, utilizînd în primul rînd chiar informatorii vechilor culegători. Sondaje de acest fel au fost întreprinse și la noi în ultima vreme, două chiar în Maramureș, ultimul fiind întreprins de Iordan Datcu în Berbești (din care provine peste jumătate din colecția Birlea) pe care autorul îl amintește în notă. Ancheta de acest fel e grea și meticuloasă, dar dacă se procedea-ză cu capacitate, rezultatele răscumpără ostenețele și aduc o reală contribuție în analele folcloristicii științifice.

Mai amintim în încheiere că lucrarea lui D. Pop, profesor la universitatea din Cluj, (fără colecția lui P. Bîlțiu-Dăncuș) a fost susținută drept teză de doctorat la Universitatea din București în iunie 1969 (conducător științific prof. dr. doc. Mihai Pop, ale cărui cărți fundamentale nu sînt citate, nici măcar cele referitoare la Maramureș.) Amănuntul face înțeles decideratul exprimat de autor în prefață că lucrarea sa despre „creația folclorică” din această zonă îl va ajuta pe acela care își va lua sarcina să o studieze în amănunt” (p. 6).

OVIDIU BIRLEA

Veronica Porumbacu : „Mineralia” *)

Ultimul volum de versuri al Veronicăi Porumbacu impune o scurtă reconsiderare a întregii sale evoluții poetice. Aceasta pentru motivul că — mai mult decît în oricare din volumele anterioare — poeta face saltul spre esențe, îndrăzînd să și le apropie și să le privească în față.

Aparținînd primei generații lirice afirmate după Eliberare, din care fac parte poeți ca Dan Deșliu, Victor Tulburc, Nina Cassian, Ion Bănuță, Eugen Frunză, Mihai Dragomir, Nicolae Tăutu, Al. Jebeleanu, Létay Lajos ș. a., poeta se încadrează — ca toți aceștia — luptei de sprijinire — pe tărîmul ideologic — a procesului revoluționar de transformare a societății. Dovește o impresionantă perseverență editorială.

*) Editura Eminescu, 1970.

Volumul *Mineralia* se impune prin abordarea temerară a unor teme și motive existențiale — ocolite până acum. Confruntată cu o experiență crucială, poeta are revelația sensului tragic al existenței, suspendate între hăuri de nimicnicie anorganică: „Înainte a oaselor mele, / oase, / Înaintea lor, / oase” (*Versete*). Esența o constituie anorganicul, existența fiind doar manifestare fenomenală inefabilă, adunînd „în minerala memorie patima apei, / nostalgia văzduhului, / și atît de greu vindecabila / teroare de noapte” (*On-togenie*). Dintre toate, teroarea de noapte este legea inexorabilă a existenței, explicînd acele obsesii regresive inevitabile: „Mi-e frică să adorm. Șarpele / pîn-dește îndărătul ușii. / Mi-e frică să mă trezesc. Golul / așteaptă în fața ușii” (*Fără titlu*). Viitorul e circumscris legii implacabile a unui „spațiu fără timp”, a unui „timp neutru”... Imaginea cea mai adecvată a existenței li apare — precum în *Erlkönig* — ca o cavalcadă fantastică, pe „ore de aer”: „Coama în vînt / Cravașa pe crupă / Zăbala în spume / Ține-te bine în șa / Pieptu-ncordat / Copitele-n scapăr / Lumea-n răspăr / Chiot cabrat / Arcuire superbă / Ține-te bine în șa / Călare pe ore de aer” (*Cavalcadă*). Fiecare-și trăiește pe cont propriu ațt revelația solitudinii absolute „ca-n ziua cea dintîi întîiul om”, cît și pe cea a instabilității funciare — concepută ca blestem originar: Vreau să mă așez, / scaunul fuge. / Vreau să pun piciorul pe piatră, / piatra se despică. / Vreau să mă aștern în iarbă, / firele mușcă. / Vreau să mă încălzesc la foc, / flacăra îngheață. / Vreau să trec podul, / apa îl mestecă în măsele. / Vreau să mă dezbrac, / trebuie să-mi sfîșii pielea” (*Febră*). O altă coordonată existențială este cea a incomunicabilității tragice, fiecare fiind condamnat a se asculta, în ultimă instanță, doar pe sine însuși, de a convorbi cu esența „pe muște”... Toate aceste adevăruri au caracter revelatoriu unic. Ele nu pot fi aflate în cărți „după ev maleabile” și nici în „creierii electronici cu certitudinî de sine”, ci doar în privirea aceluî simbol geologic denumit Cumințenia Pămîntului: „o ființă cu ochii triști, / deschiși de milenii / spre geologia oaselor” (*Ultima causa*).

În realizarea unei asemenea poezii de concepție, poeta recurge la tehnica miniaturală a crochiurilor lirice, în buna tradi-

ție a lui Ungaretti, folosită cu bune rezultate și în volumul anterior (*Histriana*), caracterizată prin sobrietatea expresivă în sugerarea stărilor meditative. Într-o asemenea poezie, baza de lansare o constituie comparații-simbol: „Și deodată / siluețele tac iremediabil / ca înecații iarna / sub gheața rîului, / ca sfinții verticali, enigmatici, / dîndărătul sticlei” (*Anestezie*) sau: „Fără somn, gol / ca un arbor fără scoarță / în vinele căruia bate / ciocăni-toarea” (*Obsesie*). Uneori, imaginea se sprijină pe un epitet caracterizator urmat de o descriere definitorie succintă: „Impudic, / de-o viață așteaptă să-și lepede / carnea” (*Oase*). Alteori, pe antiteză: „Din albele oase / arse, / cel mai teribil negru” (*Cerneală*). Simbolurile cele mai frecvente sînt cele popular-magice: ciocăni-toarea, pisica neagră cu labe de ebonit, șarpele (simbol biblic) și cel obsesiv al oaselor, în sugerarea involuției spre anorganic cu promisiunea vagă presimțită a unei resurrecții: „Dorm toate. Dorm de o viață. / Și la capătul ei / adorm de-a binelea, toate. / Poate numai trîmbița zilei de-apol / să le trezească / din eternitate” (*Oasele*).

Volumul Veronicăi Porumbacu nu se înscrie sub zodia unui pesimism sumbru, ci mai de grabă sub cea a resemnării stoicnice, atotînțelegătoare: „Cu migală am pătuns / idiomul păsărilor, din conversații fluide, / limba cenușie a pietrelor, universală nație, / dialectele frunzelor, deosebite-ntre ele, după meridiane / Pe versantul umbrei, / părăsită de păsări, de pietre, de arbori, / trec azi, gesticulînd și vorbind cu oasele mele / pe muște” (*Versant*).

SIMION BARBULESCU

Adrian Beldeanu :

„Variațiuni pentru speranță”

Intruct ne numărăm printre admiratorii activității de pictor și desenator a lui Adrian Beldeanu, îndrăznim să plasăm „estetica” ultimei sale culegeri de versuri sub semnul unei interesante tentative: aceea a convertirii viziunii plastice (forme culori, linii) în substanță poetică propriu-zisă. Autorul scotează pe o reciprocă potențare artistică a materiei originare

aparținând celor două domenii, cuvântul și respectiv, forma plastică cu toate cerințele ei. Mai departe, poetului i se pare că recurgând la o specie atât de apărută de propriile-i constrângeri formale, precum sonetul își delimitează cu exactitate hotarele dificultăților ce și le asumă. Cu alte cuvinte, o inteligentă opțiune menită, virtual, să asigure, dacă ne putem exprima astfel, sfericitatea elaborației poetico-picturale, în așa fel încât recrudescența excesului, fie dintr-o parte fie din alta, să fie sigur curmată. Să recunoaștem: un eșafodaj al „punerii în pagină” cât se poate de coerent și, de ce să n-o spunem, extrem de captivant și de îndrăzneț. Și, fără a lăsa să se înțeleagă cum că Adrian Beldeanu are meritul absolutei descoperiri sub acest raport, simplu spus, este de văzut, în continuare ce rezultă din experimentele sale. În cazul autorului nostru, terenul cel mai propice pentru modalitatea în cauză este acela al sublimărilor onirice, în cadrul cărora pot fi imaginare în voie tablouri de o polifonie plastic-semantică, nu odată de-a dreptul fascinante. În această împrejurare, invitația adresată cititorului de a colabora cu poetul, în sensul acceptării convenției implicate în sugestia simbolică, este pe deplin motivată. Interesant de remarcat este însă că punctul de pornire, altfel spus, sursa inspirației este mai întotdeauna de o concretețe semnificativă. Pe ea se sprijină schelăria metaforică a poemului care, la rîndul ei, printr-o abilită „clintire” a imaginii vizuale, tulbură apele și luminile planului descriptiv, proiectînd întreaga construcție într-un plan superior, creîndu-se astfel o realitate secundă, guvernată de legile ei proprii, aparent ilogice. De data aceasta, cvasihermetismul poemelor lui Adrian Beldeanu este funcțional, și ea atare, nu se poate să nu fie acceptat. Spre pildă: această ocupare și reasezare în tipare mai pregnantă a unei gravuri, de tonalitate ușor grotescă: „Și puful păsărilor ca un mir... / Terase-nclină coapsa de lumină / vin cai și dansatoare. O tulpină / am împletit sub lampa de porfir. // Două cafe-n fildeș sau furnir / punînd prin zidul — albă savarină — / Un vin neprihănit eînd mă suspină / femeia ta și mersu-i de tapir... // Sint înțeleptul — grea tichie-ntîna mi-e barba spartă de beții cu vină / În loc de tălpi rămîne tibișir — / În loc de gleznă — perne se anină / și e piciorul vitreg, de faină / acum, pentru poporul cu delir”. Sau această microbaladă, înșesată de metafore avînd o nouată frăpantă și care, identic, radează grav și discret în zonele ireversibilei curgeri a vieții: „Căpriorul muri. Cornițele-asudă / în rîpa cu lacăt

cojindu-și rășini. / O, roata de spaimă prin buceșe s-audă / foșnetul șarpelui, mormînte lumini. // Nuiăua strivită se-ntoarce-nt-o rudă / buclată, frunzoasă; lăstari anodini / Cînd iarăși înaltă, au lama cea crudă / și rup căpriorul și-l mestecă-n crini” etc. (Căpriorul). Sau, în sfîrșit, această „clintire” ca la microscop, într-o dispoziție lirică de uimită fascinație, în fața nebănuitului miracol revelat: „Cercul și triunghiul isoscel / ruginii, întretinute-n roz — / acrobate la trapez de-oțel / dublu-salt sfîșie-n chinoroz. // Aerul verzui de hidromel / șuiera sub tălpi ce-șteaptă-un loz: / moi aplauze... Poate altfel / cu rustie bălțat vraciul din Oz. / bicicliști ținînd balansul — cap / de paie răsturnate-n vid, / dau răspuns multîmilor ce-ncap / în planeta cercului lichid — / și prelinse noaptea-n genunchi / spre tulpini cu rânile mănunchi” (Tulpini). Cel puțin în cazul acestei bucăți, dacă tenta ermetizantă trimite la duhul poeziei lui Ion Barbu, iar fastuoșitatea lexicală la Al. Macedonski și, mai ales, la urmașii săi direcți (un Al. T. Stamatiad, spre pildă), este limpede, în schimb, că specia poemului de convertire în viziune anatomică, miniaturală și de melodicitate prefăcut infantilă se revendică exclusiv de la Argezei:

Nu mai puțin izbutite sînt acele piese ale volumului, relativ numeroase, în care motivele poetice părăsesc zona investigațiilor în universuri, strict fenomenale, făcînd loc unui lirism de vibrație mai intimă, confesiv. Mai ales elegia de exultanță erotică procură reale satisfacții la lectură: *Rămase pustie, La țârm ascuns, Halucinații dorindu-le, Sabasa Gorgia, Cu două chipuri, Eugenia, Oprește-te Vlăda, ș.a.* Să citim această frumoasă romanță funambulescă, cuceritoare prin florul ei nostalgic: „Ti-aduc aminte străzile scăpînd / dintr-ompierită goarnă către mare / suînd un vînt și duh de pești iscînd / silabisit prin țevile-trotuare. // De la fereastră dușmănit deschisă / lîngă perdele pescărești priveam / zidul pictat cu-o argintată fiară, / falanga dragostei, — și tatuum // pieptul sfîșiat al amintirii noastre, / plecarea dincolo de țipăt sec / spre metastaze de ruinate castre / la țârm ascuns sub milenar înec. / Acolo jos sînt chipuri sinuoase / am mai topit coloanele nescoase”.

Evident, ca attea altele, și formula poeziei lui Adrian Beldeanu, prin natura ei este mai întotdeauna primejduită de propriile-i avataruri. Dintre toate, manierismul concretizat în predispoziția de a produce în serie, de a trage după un șablon inițial copii nenumărate, ni se pare viciul cel mai grav. Ceea ce duce la o monotonie de nelălăturat. De asemenea, improprieta-

tea, în sensul logiceii poetice interioare, e și ea nu odată prezentă. Autorul demarează adesea în gol, aruncînd cu nemiluita cuvinte căutate, de efect. Rezultatul: obscurizarea artificioasă a textului, împinsă în arbitrar și în secevență, la care se adaugă o cu totul superfluă plăcere pentru hîrjoana metaforică. Căci ce vrea să zică poetul în versuri precum: „Oul de barză și de albină / suie mireasa-n potir chitinos, / cînd, despuindu-i lunaticii sîni, / strîng din albușul cu viscere scos / bănuți turbulenți“. Sigur, la rigoare, cu osarecare efort și, mai ales, cu multă bunăvoință, chiar și unor atari texte li se pot atribui niște sensuri. Dar de ce e nevoie să se apeleze la asemenea eforturi artificializante, devreme ce nu avem deloc impresia că procedîndu-se astfel se obține un spor de mister poetic? De unde se poate deduce că și în jocul încîntător cu cuvintele tot ce-i prea mult strică.

NICOLAE CIOBANU

Octavian Paler : „Umbra cuvintelor“

Absolut fortuită este forma poetică pe care o dă Octavian Paler frazelor sale. De fapt scriitorul se și pune la adăpost în această privință, subintitulîndu-și precaut volumul: *Definiții lirice*. Mai mult de trei părți din carte sînt pagini perfecte de aforisme, în genul tipic preferat de regretatul Tudor Mușatescu. Oferim numai cîteva mostre: „Visele, din somnul pămîntului / fug din captivitatea minerală prin fructe“ (*Definiția fructelor*); „Soarele trebuie să fie trist în crepuscul / pentru ca niciodată nu poate apune / acolo unde a răsărit pe pămînt“ (*Definiția înstrăinării*), „Dacă nisipul ar avea rădăcini / ar înflori și el, / ar ști și el cum surdă rădăcinile“ (*Definiția florii*), „Albul e tăcerea culorilor“ (*Definiția albului*) etc.

Din 121 de *Definiții lirice* numai 33 își argumentează în sine poezia, restul aparținînd doar genului aforistic. Nu sînt nici „poeme într-un vers“ ca ale lui Ion Pillat și nici nu încearcă poetica aforismului blagian.

Tehnica lui Octavian Paler este înfeudată, cum spuneam, mușatismelor frecventate de atîta timp în *Contemporanul*, este vorba de acea asociație largă a două pronunții aparent separabile, dar care, prin

subtilități de afinitate comunicativă, conving spre un sens unic: „Nelinștea părului tău / e starea solidă a vîntului“.

În general, aceste „definiții“ conțin o savoare a lor ilustrată prin ascuțimea verbului și surpriza alăturărilor, dar nu depășesc stadiul valoric al conversației sprînzare. Uneori este abordat chiar, fără intenție (ceceace devine nemeritos) sofismul: „Singurătatea ramurci se cheamă ramură. / Nesingurătatea ei se cheamă pădure“.

Mult mai rar este străbătută aria inteligenței filosofice, prin care scriitorul ar fi putut să refacă umoarea poetică a expresiei: „Are și întrebarea o umbră, / dar nu știu dacă ea e răspunsul / sau poate e o altă întrebare“ (*Definiția incertitudinilor*).

Supărătoare de-a dreptul sînt în schimb comparațiile de tip folcloric, vulgarizate tocmai prin ceea ce se intenționa să le conceptualizeze: „Din picăturile de lumină căzute / au crescut stalagmite nostalgice, / cum m-am zidit eu însumi / din bătaile Inimii mele“ (*Definiția mestecenilor*).

Ceea ce rămîne poezie din *Umbra cuvintelor* se înscrie în linia mediană a harului estetic, dată fiind preponderența experienței gnomică. Altfel doar că ceea ce în maximă apare cu nuanță concludivă, în versul amplificat se banalizează: „Setea a luat formă de arbore / să capete rădăcini / să caute apă-n pămînt“.

Cînd renunță la crezuta valoare a sentinței frazeologice, Octavian Paler se apropie vizibil de terenurile fertile ale poeziei: „Și țipă iar cocoșii în memorie / și fără voce calc pe țipetele lor / cum aș călca pe umbre de șopîrle / mergînd prin iarba ploilor uitate“ (*Definiția nesomnului*).

Nu ne-am fi îndoit, deci, de posibilitățile poetice ale lui Octavian Paler, dacă n-ar fi comis eroarea de a scrie în finalul volumului, cu titlu de poezie, o *Scrisoare către băiatul meu*. Generozitatea afirmației testamentare este copleșită de versuri neimportante, ce nu depășesc cu nimic „moștenirea“ lăsată odinioară de Ienăchiță Văcărescu: „E rîndul meu să mă întorc la ei (la strămoși n.n.) / și-ți las ce mi-au lăsat înaintașii / O sete dure-roasă de urcuș / și-un dor înalt, înalt ca Făgărașii“. Final tragic pentru o carte a cărei linie de plutire nu era prea greu de găsit (vezi recenzia Veronicăi Porumbacu în *Viața românească*).

VALENTIN TAȘCU

Adam Puslojić :
„Cad spre cer“ *)

Drama cunoaşterii şi revelaţia morţii — unică şi ultimă certitudine — sînt temele majore care domină problematica celui de al doilea volum de poeme al lui Adam Puslojić şi aproape toate subiectele sînt tratate în raport cu această ultimă realitate — moartea, principala „obsesie“ a poetului : „De moarte-ades cu oamenii-am vorbit / Mai puţin cu cei vii, cu cei morţi mai mult“.

Permanenţa morţii în viaţă, trăirea ei necontenită, conştiinţa imanenţei morţii în viaţă poate fi, uneori, privită cu luciditate aproape calmă, cu o uşoară, tristă ironie : „Puţin cîte puţin / Murim / Mîncînd pîine caldă / Bînd apă rece. // Tot mai mult şi mai mult / Rămînem / În urma umbrelor noastre / În urma paşilor noştri / Puţin cîte puţin / Devenim (Reci precum focul / Fierbînţi precum gheaţa. // Tot mai mult şi mai mult / Tăcem / Făcînd economie de sînge / Risipînd oasele noastre / Puţin cîte puţin / Tot mai mult şi mai mult“.

Dar sentimentul se amplifică, devine stare permanentă, *modus videndi* : „Pe pămînt / A crescut piatra / Pînd la briu // Rînd pe rînd / Pustnicii şi pustiuirile / Sorb oazele // Pe cerul pustiu / Două-trei stele oarbe / Într-o constelaţie ciuntită // Oase înnegrite / Sînge ruginit / În trupul meu // În urmă-mi se cascadează pămîntul / Craniul meu / Pluteşte în văzduh“.

Este condiţia eului cunoscător care, în revelaţia propriei morţii, întrevede sfîrşitul universal, apocaliptic. Permanenţizarea sentimentului morţii, care însoţeşte procesul cunoaşterii, ca o „apocalipsă zilnică“ naşte o tensiune ai cărei poli sînt figuraţi în pustiu şi stele. Veşnica încordare între aceşti doi poli, între aceste două lumi, ambele respingîndu-l („De la mine şi stelele / Şi-au întors privirea. / De pe mine şi moartea şi-a ridicat mîinile“), dar ambele revendicîndu-şi-l deopotrivă : („Cad în spre cer / Această victimă-i uşoară / Şi eu mă voi reîntoarce“), constituie însuşi procesul cunoaşterii, a cărui zădărnice generază tragismul, tragism al unei continue dăruiri, al unei veşnice arderi la tensiune maximă, în năzuinţa spre absolut : „Dacă nu vei pierde tot / Totul vei pierde“. Dar prin această permanenţă pierdere se pot uni cei doi poli, se poate deveni „rece ca focul“ şi „fierbinte ca gheaţa“. Pierzînd mereu, murind mereu „puţin cîte puţin“. Astfel eul, supus acestei tensiuni, se iden-

*) Prosveta, Beograd, 1970

cartea străină

*

tifică, în final, cu însăşi cunoaşterea : „Pe masă, în adîncul pustului — mărul. / Marea năvăleşte în sfera de cristal a cerului / Şi pe val deja pluteşte mărul roşu / El are acum ochi, urechi, nas şi gură. // Dar ochii închişi / Dar gura mută — / Ochii închişi ai omului mut. / Omul şi mărul. Omul este mărul. / Astfel se numeşte pinza mea / / Iar pe masa pustului mărul înşingerat“. Moartea rămîne ultima realitate, ea însă nu mai înseamnă izbăvire, ci absolutizare a tensiunii : „În universul mut, nu există pămînt / În această veşnică, subpămînteană clipă — / De pretutîndeni nînge zăpadă subpămînteană / Şi-n faţa ochilor nimic şi moartea-i troienită // Şi-nădrăgind vijelia zilelor şi-a anilor / Zornăitul de zi şi noapte-al zarului : aceasta sau nimic ! — / Alerg şi alerg şi alerg şi alerg şi... „E rentoarcerea mea, a fiului treaz-rătăcitor“. Eul îşi acceptă condiţia sa paradoxală, la hotar de lumi : „Prin suflitul meu pustiuirile urcă spre cer. Prin sîngele meu, cerurile coboară spre pămînt. Printre degete cern nisip şi pămînt, fiare şi oameni. Printre măruntelile oase ale degetelor“.

Ceea ce ni se pare un câştig al acestui volum este o mai mare autenticitate a trăirilor, mergînd spre profunzimi, mărturisite cu o sinceritate ce rămîne principala calitate. O remarcă în plus, în ceea ce priveşte limba : poetul se dovedeşte un adînc cunoscător al cuvîntului, ajungînd nu rare ori, prin îmbinări abile, să-l dezvăluie sensuri uitate, adînci, deseori paradoxale. Ceea ce, din păcate, limitează posibilităţile traducerii.

La cel de-al doilea volum de poeme, Adam Puslojić se conturează ca unul dintre poezii cei mai maturi ai generaţiei sale, cu o structură bine definită şi, fapt remarcabil, de o rară exigenţă.

*) Prosveta, Beograd, 1970

P. VOINEA

ȘTEFAN BRABORESCU — ULTIMA CORTINĂ

Vestea încredințată a înclărilor din viață a unui dintre marii actori români din vremea noastră, artistul emerit Braborescu, mi-a adus în inimă nu numai durerea profundă. (Alți doi des repezit la finele anului trecut), ci și — foarte viu — un chip cald și un om drag, de neuitat. L-am cunoscut la Timișoara, în anii lui de maturitate, în toți unii evenimente frământate și neprietnice artei, care-l țineau departe de scenă, de rațiunea propriei sale existențe. În hărțuiri pușin în timp și parădă formai de nreea, prin contrast, de-o extraordinară vigoare, de-o rară înțelegere a profunde de spirit. Prin stilul îmbrăcămintei și ni manierele părea a aparține iremediabil trecutului, dar prin vivacitatea intelectuală, prin aspirații nedomolite era cu totul al viitorului. Să vișezi roluri cu multiple intrupări în lumină de aur ale rampei într-o vreme când războiul scedea și de zi cu zi impresiionante de vișji omenesti, sa constituia la Ștefan Braborescu — o vreme ficut departe de scenă — mai mult ca o speranță, era o încredere absolută, pe rare artiștii pasionați n acordă viitorului.

Anii vișaji sub restricții au venit și, relințor pe scindurile scenei, actorul se însufletește de o nouă înțelegere a creației. Mai întâi la Timișoara, contribuind la fundamntarea actualei mișcări teatrale atât de valoroasă și complexă, mai apoi la Cluj, în teatrul căruia i-a dăruit cel mai mult ani și întregul său talent, Ștefan Braborescu se intruce pe sine. În stagiunea 1955—56 este sârbătorit la 75 de ani de viață și la 50 de ani de cariera artistică. Un poet îi dedică versuri, care surprind esența complexității lui personalității: „Grămezi de ani m-au apucat de șapte! Și poate că mi-e umbreltut greot; / Dar nu mă tem că n-am să pot străhăta! / Cu tinerii căderea vieții noastre noi”. Actorul însuși afirmă în acel moment de festivitate și de bilanț artistică că n rămas „același combatant convins în marea bătălie pe care o duce teatrul, alături de celelalte instituții de cultură și artă, pentru fâurirea unei noi conștiințe sociale și a unui om nou...”

Cortina unei vișji a căzut pentru ultima oară, definitiv. La nouăzeci de ani de viață. O parte din acești ani i-a dedicat Ștefan Braborescu Timișoarei. Ceva din noblețea trerilor sale prin acest mare oraș al potiei rămâne încredințată în actuala emblemă cultural-artistică efervescentă timișoreană. Pe firmamentul artei s-a stins o stea de măgulmă năli. Personal am pierdut o cildă și caprințioare afecțiune, cu care eram obișnuit de ani și ani, pierdere care este nu numai grea, dar și absolut nerecuperabilă.

M. ȘERBANESCU

RUBRICI PERMANENTE

Săptămânalele noastre se întrec în acordarea unor rubrici permanente colaboratorilor și înțreșle, cilditorilor. Contemporanul are rubricile Săptămâna, dejnădă de Paul Anghel, Știința și umanism (Gr. C. Moisil), Carnet actual (M. Ungheanu). Să vorbim despre... (M. Popescu). Corespondențe, fost Aniljurnal (Ana Blandiana), Sport (Teodor Mazilu), Gramatică nouă (Sorin Stati), Pro domo (Al. Ivaștic), ca să le cildăm pe cele mai importante, lăstind la o parte cronica literară ce nu intră în cadrul discuției noastre.

miniaturi critice

*

Luceafărul, cildă încă n revistă, n-a reușit să egaleze dar însuși nu se lasă: întrebarea de fiecare săptămână își are răspunsul lui Marin Preda, Cronica pleionului (Candid), Confidențele unui maniac (Al. Paleologu), Jurnalul unui mator (Teodor Mazilu), etc.

N-ar fi rău în acest fapt nimic rău. O rubrică e oricând binevenită și deținută de același scriitor primește și permanentă și importantă, în funcție de numele celui ce-o semnează. Numai că pentru a e onora trebuie să fii extrem de inventiv, posedând în același timp o excepțională forță de expresie (sunt lucrări în același timp în două războaie, ca să folosim un termen consacrat). O. Călinescu a fâurit Cronica optimistului (cildădădă a mizerotropului). Experiența e nerepetabilă. Pentru ca aceușid cronică să poată fi înlocuită ar fi nevoie de un alt Călinescu. De lucrut aceasta se simte din subiectele alese, din suflul redus și adesea lipsa de haz a unor din ele. La un moment dat rămâne doar rutina și bineînțeles titlul rubricii, neacoperit.

Adrian Păunescu, trecut de în România literară la Luceafărul, obișnuia să adreseze săptămânat o întrebare lui Marin Preda. Așa s-a născut rubrica: „În fiecare săptămână Marin Preda răspunde la o întrebare”. De multe săptămâni însă nu se mai pune nici o întrebare dar în virtutea inerșiei titlul rubricii n rămas. Poate Marin Preda răspunde la o întrebare posibilă (și răspunde astfel interesant), reformulată sau formulată doar în forul interior. Atunci titlul rubricii ar trebui să fie schimbat. Propunem: „Marin Preda răspunde la o întrebare nepusă încă dar posibilă”.

DESPRE PROVINCIALISME

Mai există încă, în mentalitatea unor, diferența dintre capitală și provincie. Signu nu este cazul simpatizant critic Ion Negoiescu ce o trecut demult peste asemenea controverse inutile, domina e refuzată doar sensul pleiorafu, plânz așa ca să fie și să nu se spună că n-a dat cu o plează în cineva, în alte o discuție sau mare rotundă. Subtilitatea e evidentă atunci cildă cildăză onumite reviste, tot din provincie, dar cu alură de capitală, comparafu cu alte rămasse tot „provinciale”.

Nu-i cazul să facem cercetări mai adânci ca să vedem ce anume interese l-au determinat pe imparțialul și talentatul nostru critic să se pronunțe despre unele într-un fel, despre altele în altul. Să nu intrăm în amănute, nici în culise, pentru a putea lămurii oarecum lucrurile, pentru că fiecare e liber să aibă simpatii și antipatii (criticii sînt, rum se știe, extrem de subiectivi și sensibili, mai sensibili decit mimosa pudica). De aceea calificativul dat unor reviste, nu trebuie

nu supere pe nimeni: sînt răspunsuri și răspunsuri, atitudine și atitudine, judecări. Ceea ce însă este de mirare e cum apreciatul și subtilul critic vede doar paiul altora, fără să observe birna proprie. Pentru că dacă e să vorbim de provincialism, ar fi cazul ca preajutul și poizivalentul critic să încearcă a-și îndrepta în primul rînd de la revizua la care domina să lucrează și care deși aprae în apitală...

DESCOPERIREA POETULUI

Eugen Lovinescu, mărturisesc că eu l-am cunoscut, a stat înfruntat întreaga viață în așteptarea Poetului. Așteptat cu vînd, să-i bată în ușa, să-i întindă paginile ori să cîntecă în Căciulă. Avea probabil credința că menirea criticului este de a alege dintre cei mulți pe Cel Ales, așa cum poate fost Vulcan, sigur Malorescu, nu avut intuiția în cazul lui Eminescu, necunoscutul, că e alia în fața Poetului.

Nu s-ar putea spune că Lovinescu a fost nenorocos. Ion Barbu care l-a bătut și în la ușa recomandându-l se Popescu, cu toate micile neînțelegeri ulterioare, poate fi socotit Poetul după care n-a așteptat zadarnic.

M-am amintit acest lucru cînd unul din răspunsurile lui Marin Preda la o întrebare neformulată, intitulat Un nou scriitor și care dest se discipulă că ar avea vocația de a descoperi talentele, ne prezintă totuși un nou creator în persoana lui Alex. Papilian, al cărui roman Dihorul se alia sub tipar.

Cezar Ballag ne spune fără nealiguri: „Din punctul meu de vedere evenimentul poeziei cel mai de seamă (al anului 1970, n. n.) îl constituie apariția în Luceafărul a unei pagini de poezii semnate de Mircea Dînescu. Cred în stăruia lui Mircea Dînescu și îl urez din acest colț de pagină, împlinirea destinului său literar” (România literară, 1971).

N-am auzit de alți directori de edituri, critici profesioniști sau ocazionali să se poată lăuda cu descoperirea unor noi și cunoscute talente. Dar poate nu știm noi, și sînt mîndriți, discepiți, nu vor să ne aducă înra la cunoștință descoperirea și astfel surpriza să fie și mai mare. Pentru că e imposibil ca N. Manolescu să nu fi descoperit un talent. Ștefan Aug. Doinaș, Nina Cassian, Ana Blandiana să nu îl găsit urașuria de scriitori pe care le parcurg (sau le-au parcurs) săptămînal. Semnele că se alia în fața unui nou, proaspăt, necunoscut și talentat scriitor. Sau poate numai așa ar trebui să fie.

TRADUCERI ȘI TRADUCERI

S-a discutat alina despre traduceri încît ar fi inutil să facem chiar un foarte scurt rezumat al principiilor tendințe. Oricum ar fi traduceri („Traduceri” sau „aproximații”) ele rămîn indispensabile și grija trebuie îndreptată către criteriile științifice după care se fac. Să exemplificăm printr-un sector, modest, încă, acela al traducerilor literare și filozofice din grecești.

Nu ne-au lipsit niciodată, într-un număr mai mare sau mai mic traducătorii și-au străduț să pună la îndemîna, și o specialiștilor, și o publiculul larg, textele celebre ale culturii grecești. Bezdechi, Papacostea, Balmuz, Murnu au fost alina dintre cei mai de seamă. E însă alia de greu să se descurci în textele lor și mai ales să faci confruntările cu originalul sau cu alia traduceri, din

alte limbi, ce s-au condus după criteriile științifice pentru care pleddm.

Textele originale poartă o anumită paginajie, versurile sînt numerotate fragmentele de-a-seemenea. Există edii celebre după care se ghidează în general traducătorii: Diels în cazul plesocraticilor, Bekker în cazul lui Aristot sau Nauck Pentru fragmentele tragicilor, Otto Kern pentru textele orifice. Majoritatea traducerilor noastre nu respectă aceste criterii, urmărirea textelor în paralelă sînd prin aceasta extrem de îngreunată. Alia în ultimul timp editorii sau traducătorii au sînd seama de aceste exigențe. Operele lui Aristotel sînt traduse riguros științific (Metalizica de Bezdechi, Organon de Mircea Florian, Fizica de Barbu, etc.). Ultimul Platon tradus de Papacostea și îngrijit de Năica este un alia exemplu, alături de Poetica și Fragmentele cleafilor traduse de Pippidi. Opera lui Sofocle în traducerea lui Fotina păstrează numerotația pînd și în edii de masă de la Biblioteca pentru toți. În aceeași colecție Euripide în traducerea lui Al. Pop, urmează vechea metoda denunțat din traduceri lui Bezdechi sau Murnu, fără nici o trimitere. Poate textul nu este cîntit (așa cum se întîmplă la Murnu care a omie suta de versuri din Orestia) dar ne miră lipsa de consecvență a editorii dăra traducătorului la venit greu să pună numărul respectiv înaintea versurilor.

Din păcate nici ultima carte apărută, Antologia lirică greacă (Editura Univers, 1970) alcătuită și tradusă de Simina Năica nu face excepție. Antologia e binecîntită, traducerile valoroase dar ne întrebăm de ce numai în cazul lui Theognis, parțial a lui Pindar, a tragicilor, a lui Teocrit și a Epigramelor se fac trimiterile de rigoare?

Ar trebui măcar de acum înainte, sînt alina traduceri încă de făcut, să se respecte aceste criterii.

I. M.

CEVA DESPRE „CINEMA”

Pe cîi de cocheta și colorată, pe alia de capricioasă această revistă „Cinema”; în paginile ei numeroase, copioase și (uneori) pîcînt ilustrate, mustește un spirit juvenil, nu o dată delicios, nu o dată derutant, șocant. Ajunșind la porțile revistei, cîntitorul se pare că are de ales; ori pătrunde acceptînd jocul, ori rămîne pe dinafară. E îmbletor totuși să abordezi un sînd unde într-un loc este lăudat o peliculă, în alia desînțat, unde se încearcă și critica, dar și anti-critica alături, unde cîntitorii (O parte a lor) au o tribună proprie, pe care o folosesc din plin, sprijinînd în linia esențiale direcțiile de susținere teoretică și practică ale redacției. Involuntajile de a intra în acest „Disneyland” autohton sar în ochi cu litere mari de pe coperta chiar; de cîte ori nu cîntim astfel de întrebări fulminante: „Iubuiți sîndul, Zaharia Stancu”; „Ce filme ați face dacă ați fi producători”; „Ce este un sînd mare?” ș.a.m.d. Socheara „curajal” cu care este admonestată DRCDF-ul (Pe scurt Principatul de difuzare a filmelor) pentru că aduce pelicula refericte ca serialul „Angelica” formal „interzis” copiilor, sau pentru că intric nepermis de mult aducerea unor anumite filme considerate de redacție „mari din toate punctele de vedere, iar ulterlor reproșnd aceluiași serviciu pentru că sîndul a ajuns la noi prea sîndul, cam pîndul și puțin desenat. Unde poți găsi formule ca aceea inventată de venerabilul și veșnic combatantul critic Ov. S. Crohmăniceanu „sînd-Carbaxi” (Ca și cînd n-am fost alia de der carbaxinul) sau afirmațiile de tip: „Deva preferă melodramele” și „Învedoara mai degrabă westernurile” decît în „Cinema”?

Fajă de public atitudinea revistei este cam aceasta: Cum de nu vă place și vouă ceea ce ne place nouă? (A se vedea pagina dedicată filmului „Vagabondul” în numărul 19/1970) „Cinema” nu scapă nici un prilej de a admonesta publicul pentru că se duce și la alie filme decât acelea recunoscute ca rarissime valori spirituale de redacție; ei s'ie certat sub tot felul de semnături că se duce la pelicle lacrimogene, la comedii siropoase, la aventuri trase pe bandă rulantă etc., etc. Face aceasta în tonul ei juvenil și jucăuș, cum s'înt aceste titluri din pagina de care vorbeam: „Publicul exultă”, „Critică înmărmurește”. Și apoi: „În concluzii trebuie trase?”

În adevăr, ce concluzii? Filmul împlinește în de ani de existență; revista cinema a trecut în anul al nouălea. Publicul? E încă vîrstă. Sau poate că se află la o vîrstă în neconținută schimbare. În orice caz, la public nu e vorba de vîrstă, ci de disponibilitățile sale reale, intelectuale și afective, fajă de care filmul ca artă nu poate rămîne indiferent, iar o revista „de cultură cinematografică” și mai puțin. Dar cum să faci educația unui elev așa de contradictoriu, cum este publicul de film? În adevăr, ce concluzii se pot trage?

M. Ș.

G. APOLLINAIRE : „DE LA INGRES LA PICASSO”

Poetul „Alcoolurilor” și al „Caligramelor” legendarul Wilhelm de Kastrovici, intrat în istoria poeziei sub numele de Guillaume Apollinaire, a fost, se știe, un rafinat degustător al artelor plastice, un eseuist și un cronicar de prestigiu. Dar poate mai valoroasă decât activitatea concretă de criticar plastic, este însăși prietenia, pusă sub semnul fermentelor creatoare, pe care Apollinaire a avut-o cu o seamă din cele mai mari spirite ale artelor plastice moderne.

Era la începutul acestui secol Parisul, deschis generos tuturor celor care își încercau norocul în artă era nu mai puțin deschis altor expoziții internaționale sau vernisaje ale pictorilor străini. Butada că Parisul consacra din punct de vedere artistic era, evident, adevărată atunci, înfinit mai mult decât astăzi. Și totuși stătea sub semnul aceluși prinț complicat, fabulos și simplu al picturii pe nume Picasso, vocea cea mai nouă și de la început unanim respectată. Expuneau atunci noii moderni în diverse galerii și, mai târziu, la celebrul Salon des Indépendants. Independenții aceștia, aveau sau nu succes atunci, au rămas azi în istorie, căci de viața lor s-a atașat Apollinaire cel mai mult, în mijlocul lor au „pătruns” îneditul artei moderne, l-a descoperit alături de pinze de Cézanne, Rousseau, Van Gogh, Georges Braque, Matisse, Renoir, de futurizii italieni, expresioniștii și impresioniștii ruși, într-un cuvânt alături, de orice eveniment artistic, de orice nouă apariție pe cerul experimentului sau al modernității în genere. Acestor aspecte, acestor nume — n-am înșirat decât cîteva — le-a dedicat marele poet cronică, eseuri de critică plastică, meditații care au astăzi, în ajara valorii estetice, o valoare uș zice de document

istoric pentru toți cercetătorii universului plastic al secolului XX. Iată de ce, am considerat drept o apariție importantă a Editurii „Meridiane”, publicarea scrierilor plastice ale lui Apollinaire traduse de harnică editoare și literată Elis Rușneag; antologarea și prefața lor n datorăm lui Dumitru Dancu Iată de ce, socolim că o astfel de carte merită să fie comentată, cercetată cu pasiune căci grație ei, aflăm date aproape uitate despre Apollinaire pretul, cel care a scris parodii în numele tuturor renovatorilor moderni versurile acestea simbolice, programatice:

„Pitté pour nous qui combattons toujours aux frontières

Nous qui souffons partout l'aventure

De l'illimité et de l'avenir”

Nous ne sommes pas vos ennemis”

(Fie-vă milă de noi cei care lupăm la frontierele nemărginirii și viitorului

De noi care umbim pretutindeni după aventură
Noi nu vă sîntem dușmani).

CONSTANTIN CRIȘAN

LIRICA JAPONEZĂ

În excelente condiții grafice, a apărut la Editura Univers o antologie a poeziei nipone: „Din lirica japoneză”. Este o ediție de lux, tutuși repede epuizată și, probabil, va fi reeditată într-un tiraj sportiv, mai accesibil publicului. Ceea ce ar fi util întru alt, după cîte știm, o altă culegere a poeziei japoneze nu a fost editată de mult la noi. Sperăm această reeditare, ne permitem unele mici observații în ceea ce privește limba unor traduceri, care nu întotdeauna este cea românească.

Astfel: p. 32 „vespuz de minunată” (minunat e un superlativ); p. 168: „Văzînd-o sînd așa” (2 gerunzii); p. 213” în repelițe (?) rînduri”. Apoi, credeam că impropriu au fost înlocuite devat, senior (p. 11) etc. cuvinte care, datorită „încercărilor” pe care o au, evocă pregnant o er totuși altă sferă de cultură decât cea a orientului. Sînt, în speță, neologisme neasimilate care s-ar potrivi în, să zicem, traducerea literaturii vechi franceze, dar nu aici.

În altă ordine, unele cuvinte mai puțin poetice cum ar fi „jumult”, „gogoasă”, „duda (!)”, nu sînt fericiți alese pentru a reda un univers care excelează în finețe.

În sfîrșit, unele repetiții insistente: „safa și plină ca o lună plină” (p. 33); „închis cu drag și avarie / De zeul mării-n scoafa mării” și Spusa te-ai supus chemării” p. 42 etc., precum și cadența stranie a ritmului (în context, de obicei, cu lucrurile semnalate mai sus) duunează impresii generale. Și este cu alt mai mult regretabilă această lipsă de exigență (sau de autoexigență) cu cît se manifestă în traduceri care apar alături de foarte frumoasele echivalențe românești semnate de Virgil Teodorescu, Dan Constantinescu sau Ioanichie Olteanu.

P. T.

EPIGRAMME

Poetul Al. Jelebanu urare cu blestem

*De vrei s-a jungi în artă un titan
Și faima să îți meargă pînă-n ceriu,
Să scrii, atunci, cu nerv, ca L. Bureriu
Și să pictezi, subtil, ca Damian. *)*

ION I. MIOC

Tovarășilor B. Magda, Ion MIOC și aliora care au protestat în scris la încercarea mea de pictură în ulei :

*Mă-njură unii tot mereu,
Pentru un biet ulei mă-njură ;
Și-am să-i pictez odată eu
Nu în ulei, ci în . . . untură.*

Pictorilor timișoreni, care la deschiderea expuziției mele de plastică și poezie și-au zis :

*„A mai ieșit un „pictor“ la paradă,
Feriți-vă culoarea, temerari !”
Și-atunci, eu pentru alb am luat zăpadă,
Și pentru negru . . . critici literari.*

Lui N. Tiriol, care adesea face referiri nu prea roze la creația mea poetică :

*Azi vreau maestre să se știe
Că începutul n-a fost greu.
Zău, m-am lăsat de poezie.
Acum te pot picta și eu !*

DAMIAN URECHE

Unui regretat actor

*Sub acest mormînt de piatră,
Doarme un grozav actor,
A murit văzînd cu ochii,
O schimbare de decor.*

MIHAI IOVĂNESCU

Unui autor care a publicat un tratat masiv de pedagogie

*Iată ce le spun acelor care
Vor grosimei cărții un temeț :
Cum să faci economie la hîrtie,
După ce-ai făcut alina la idei ?*

N. D. PĂRVU

Poetul Damian Ureche, pentru volumul „Invitație la vis” :

*Invitație la vis ?
Evaziu, stimată domn.
Hai s-o spunem mai deschis :
Invitație la . . . somn !*

SERGIU SIHARU

*) Ureche.

Eugen Săvescu — Ojezul Roșu :

Ne scrieți că „am căutat să fiu cît mai exigent în poezie”, ceea ce nu rezultă deloc din cele trei lucrări trimise. Dimpotrivă, numai ideile conținute de domeniul calamburului, ca de pildă: „*Primești răsăritul noptea*” / *Și îl găsești întunecat ca ziua*” (?) (din poezia „Miracol”), ori „*Tu, umbra mea,* / *Îmi eacea care te caut,* / *Și vrei și tu să-mi dăruie umbra ta*” etc.

Artistică Băghină — Turnu Severin :

Versurile dvs. suferă de superficialitate și sărăcie de idei. Cităm: „*Te-am așteptat destul pe treșătură*” (?) / *Ca pe-un cușit nervos lângă pat* / *Tu trebuie să plec și să rămân* / *Dar cîi de rău te-am așteptat*” — sînt concluziunile pentru nivelul scrisurii dvs.

Ion Burcă — Brașov :

Traducerile dvs. ne-au sosit mult prea tîrziu. Numărul revistei pentru care erau destinate aceste traduceri era închisat.

Elena Margelu — Lugoj :

Din poeziile trimise ne-am putut da seama că, în afară de câteva sentimente nobile exprimate destul de convingător, nu se desprinde încă nici o li-cărire de lirism autentice. Ca elevă, cum rezultă din poza trimisă, aveți tot timpul să aduceți problematica liricii noi spre a-l afla sensurile și emoțiile. Mai scrieți-ne.

Ana Maria Flor — Ocna Dej :

Cele trei poezii — scrise în reprezentare, greu descifrabile, — nu pot forma o bază de apreciere asupra talentului dvs. literar. Din cît am putut desluși, ceea ce numiți poezie, nu e altceva decît o însușire de cuvinte. Nu cu banalități ca acestea se cultivă poezia: „*Cotidi se ceartă pe-așară / zbrîtși. Vor și ochii să-și scoată / E frig, E-nunerie. E seară,* / *Și noaptea coboară în înalt*” (?) ș.a.

Al. Florin Tene — Drăgășani :

Nici de data asta versurile dvs. nu s-au ridicat valoric deasupra celor trimise pînă acum. Cu banalități de soiul acestor: „*E uit / necesar / să purtăm niște oase cu noi ...*” din poezia „Viziune”) sau „*Vers de naștere / Cu lut din braze și vin de oje / În trepte s-a plămădit ochiul meu înel*” — etc. (din „Versuri de viață lungă”), nu veți putea realiza poezii acceptabile. Se pare că la dvs. cuvintele n-au funcționalitatea bine delimitată, ci apar într-o însușire întâmplătoare, de unde și lipsa oricărei emoții lirice din acest amestec necontrolat.

Nicolae Andrei Fleu — Caransebeș :

Cu versuri ca: *De la-nceput a fost sortita / Pentru mulțimi ca flamba de elită*” sau „*Ca gîndul de mistere să fie descifrat*” — din compunerea dvs. — intitulată „Poezia” (singura pe care ne-ați trimis), — nu credem că veți izbuti să convingeți pe cineva că lirica nouă e lipsită de un mesaj, că

e „scrisă pe teme rebusiste”, că metrica ei șchioapă etc. Încercați să vă apropiați de ea fără resentimente și veți descoperi — stătem siguri — marile ei revelații.

D. Surdăanu — Cluj :

E greșită părerea exprimată în scrisoarea dvs. că publicarea poeziilor trimise ar depinde exclusiv de „bunvoința” redacției și nu de calitatea lor, mai ales cînd vin de la un necunoscut. Însăgama că nu urmăriți cu atenție revistele literare de la noi. Cu versuri ca: *Îndărămintă / noaptea asta visează la maternitatea / florului violet* (?) de mușcătura străzilor” (din poezia „Noaptea asta”), sau „*Rugul ingenuitiat al omîntirii / cu hotele* (?) de flăcări rădăcești / la scoica de uciea a zăpezii, / la somnul ochilor șovăitori (din poezia „Obsesia”) — nu cred că obțineți bunvoința niciunei redacții.

Vă mai atragem atenția că Timișoara nu se află în județul Banat (județ care nu există pe harta țării), ci în județul Timiș.

Nelu Baroană —

Din cît am putut înțelege din scrisul dvs., foarte greu de descifrat, ne-am putut da seama că sînteți încă departe de ceea ce adevăratele poezii, că orbecăniți în niște stîngăci de limbaj de-a — dreptul supărătoare. Încercările dvs. — de verificare sînt de un nivel foarte scăzut: „*Piticișii peagașii mei / de tucetori și homel, / Caată pe munși înalt / Ce nu se numesc, — Carpați*”, sau mai departe, din același cîntec: „*Nenea vîntul cel hoinar / Et e critică literar / Și lucrează cu radar / Știe și timpul — probabil / E și rău — dor e și amabil — / Flușturatec — incurabil, / Calculat cu un contabil*” etc. etc. Nici că se putea o mai „genială” constatare! Înți dat gata pe toți criticii lumii, iar nouă ne-ați făcut plăcere, amuzîndu-ne.

Alexandru Vernali — Cluj :

Versurile nebuloase, nedepășind stadiul de căutare a unor imagini numai de dragul acestora în maniera: „*Femei cu gîtur întins — obelisc / cu flăa metamorfozată în pișc* (?)” — *deși pe undeva se strevăd și unele licăriiri lirice: „Tu vîi spre mine ca dintr-o tăcere, / cu brațele de alge, la-ntrăfăieri de drum, pămîntul îți sărută din amflore prea clare / vîntul răcit pe buze”* (din poezia „Cantaid”).

Ion Alex. Angheluz — Huși (județul Vaslui) :

Rondelele dvs. pe lângă faptul că nu respectă întocmai forma prozodică specifică acestui gen de poezie, suferă și de o mare sărăcie de idei, conținut în exprimare, incongruențe, flagrante etc. Iată de pildă: „*Dar etad faima dulcii tine / Rupta armonie drege / Și te redă siești, în fine / Și tă-cerți pecenege* (?) — din „Rondel patafalic I” — Nici în poeziile în care folosiți o metrică mixtă, lucrurile nu stau mai bine. În afară de câteva încercări de a fi cu tot dinadinsul în afara logicii, și de întrebunțarea unor combinații de cuvinte lipsite de sens, versurile dvs. sînt pline de agramatism, singurul lor aspect care raționează atenția: „*Puzderii de cărare se pierd în zărt ozure*” ... „unde se trăiește (sic) / toate ferielele deo-dată” ... etc. etc.

G. P.

ORIZONT

HP

Redacția :
Timișoara
Piața V. Roșită nr. 3
Telefon 3 13 99

•
Administrația
București
Șos. Kiseleff nr. 10

•
Manuscrisele și orice
correspondență scrise
citeț pe o singură parte
a hirtiei cu indicarea
adresei exacte a expedi-
torului, se trimit pe
adresa redacției
Manuscrisele
nepublicate nu se
restituie

•
Tiparul executat
sub comanda nr. 1510
la Intreprinderea
Poligrafică Banat,
Timișoara
Calea Aradului 1/A
R. S. România

42907

Handwritten notes on the right margin:
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970